

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav východoevropských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Skoupá

Fenomén lotyšských svátků písní

The Phenomenon of Latvian Song Festivals

V Praze, 2012

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ilja Lemeškin, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala především Mgr. Pavlu Štollovi, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady, dále pak z lotyšské strany Prof. Dr. Valdisu Muktupāvelsovi za pomoc při výběru literatury a také Brigitte Jaunīte z Muzea svátků písní v Dikļi, která nám věnovala celý svůj den, aby nás seznámila s kolébkou těchto svátků. Nemenší dík také patří mojí rodině a přáteli, kteří mě po celou dobu podporovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 20. 7. 2012

.....

Kateřina Skoupá

Abstrakt

Tato práce se zabývá lotyšskými svátky písní figurujícími v lotyšské historii jako významný fenomén započatý v Lotyšsku od roku 1873. Jeho základ je třeba hledat ve sborovém zpěvu, který se na území Lotyšska začal masivně rozvíjet v druhé polovině 19. století. Pravděpodobná je návaznost i na starší tradici zpívání tzv. teicamās dziesmas, které měly podobnou strukturu jako novodobé sbory. Rozvoj sborového zpěvu je spojen s ochranovskými bratrskými školami a učitelskými semináři. Významnou osobou v tomto procesu se stal vedoucí semináře ve Valmиеře Jānis Cimze, jehož sbírka *Dziesmu rota* se stala podnětem pro diskuze zahrnující budoucnost lotyšské kultury z hlediska národní otázky. Ač byla struktura lotyšských svátků písní přejata od pobaltských Němců, už od počátku se v ní promítal prvek určování národní identity. Utváření lotyšské národní identity bylo v počátku v době prvního obrození ovlivněno myšlenkami J. G. Herdera a jeho ideou Volkslied a Volksgeist a je spojeno s lidovou písní. To koresponduje s vlastním sebeurčením Lotyšů jako národa zpěváků. Ve čtyřech historických obdobích, vymezených sociopolitickými změnami na území Lotyšska, se tato idea a silný národní prvek promítají právě na svátcích písní. Zároveň se svátky písní stávají i politickým prostředkem a národní i politické cíle se odráží i na repertoáru. Sledované čtyři svátky s překlady písní nesou výše zmíněné charakteristické rysy.

Klíčová slova

lotyšské svátky písní, sborový zpěv, lidové písně, národní identita, ochranovské hnutí, pobaltští Němci

Abstract

This work deals with Latvian Song Festivals as an important phenomenon in Latvian history which started in Latvia in 1873. Their basis lays in choir singing developed in Latvia on a massive scale in 2nd half of 19th century. The festivals probably continued old tradition of singing – so-called *teicamās dziesmas* which had a similar structure as modern choirs. The development of choir singing is connected with Herrnhuterian schools and pedagogical colleges. The personality playing an important role in this process was a chief pedagogue in Valmiera Jānis Cimze whose collection *Dziesmu rota* launched a discussion about the future of Latvian culture from the point of view of national identity. Although the structure of Latvian Song Festivals was taken over from the Baltic Germans the idea of national identity has been involved since the beginning. Forming of Latvian national identity was in its beginnings influenced by J. G. Herder's philosophy and his idea of *Volkslied* and *Volksgeist* and it is closely connected with Latvian folk songs. It corresponds with Latvian self-determination as the nation of singers. In four historic periods defined by socio-political changes on Latvian territory these ideas together with a strong national element is found exactly in Latvian Song Festivals. The festivals become a political instrument and national and political goals are also reflected in the repertoire. The four studied festivals contain all the above mentioned characteristic features.

Keywords

Latvian song festival, choir singing, folk songs, national identity, Herrnhuterian movement, Baltic Germans

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Podstata svátků písní.....	9
2.1. Vývoj sborového zpěvu	9
2.2. Události vedoucí ke svátkům písní	14
2.3. Model svátků písní, spojující prvky a odlišnosti	18
2.4. Historické rozdělení svátků písní a charakterizace období.....	23
3. Svátky písní jako národní a politická manifestace	29
3.1. Význam svátků písní ze sociologického hlediska.....	29
3.2. Národ, národní identita a vazba k folkloru	30
3.3. Lotyši jako národ zpěváků	33
3.4. Vztah Herderovy filozofie k lotyšské národní identitě	35
4. Faktory ovlivňující repertoár.....	38
5. Svátky prvního období jako součást národního obrození.....	39
5.1. První svátky písní.....	40
5.1.1. Lotyšské písně v repertoáru	47
6. Svátky v období nezávislosti.....	51
6.1. Ulmanisův nacionalismus a kult osobnosti na IX. svátcích písní.....	52
6.1.1. Osobnost Ulmanise v centru dění svátků	54
6.1.2. Výběr času a místa konání svátků a jejich propaganda	56
6.1.3. Specifickum repertoáru svátků	58
7. Svátky v éře sovětské vlády	64
7.1. Projevy politického vlivu	64
7.1.1. Tématika písní vyhovující sovětské ideologii.....	66
7.2. Projevy národní identity.....	67
7.2.1. Písně podporující národní identitu.....	71
7.3. XIII. svátky v roce 1960.....	73
8. Svátky na cestě k nové nezávislosti.....	80
8.1. Význam XX. svátků v roce 1990	81
9. Závěr.....	91
Seznam použité literatury:	94

1. Úvod

Téma lotyšských svátků mě oslovilo už díky tomu, že jsem mohla být svědkem XXIV. svátků písní, což ve mně zanechalo hluboký zážitek a ovlivnilo mé další studium i vztah k Lotyšsku. Blízkost lotyšského národa ke zpěvu a hudbě a význam, který Lotyši přikládají svým lidovým písním a folkloru, je unikátní. Ze zpěvu národních i jiných národem oblíbených písní je cítit nejen radost z přednesu hudby, ale také národní hrdost. Právě tato silná energie, jíž jsem byla svědkem, a vědomí jedinečnosti svátků, ve mně vzbudily zájem dozvědět se více o této tradici a rozhodnutí věnovat se jim jako hlavnímu tématu své práce.

Materiály pro tuto práci byly nasbírány především během mého studijního pobytu v Lotyšsku. Fenomén svátků písní je v Lotyšsku relativně dobře zpracovaný. Nejaktuálnější dílo, které má poměrně široký záběr, je počinem muzikoložky Ilmy Grauzdiņi, která se kromě nejnovější a nejkomplexnější publikace *Latviešu Dziesmu svētku enciklopēdija* z roku 2004, věnovala svátkům písní již dříve a vydala je v několika knihách – *Dziesmu svētki Latvijā*, *Dziesmu svētku gara gaita* a o svátcích a dnech písní Lotyšů v emigraci *Taisīšu tiltu par plašu jūru*. Starší, ale poměrně podrobné dílo věnující se svátkům písní je kniha Valentīne Bērkalne *Dziesmu svētku vēsture*, která však mapuje pouze prvních devět svátků do druhé světové války. Bērkalns navázal v roce 1968 knihou *Dziesmu svētki trimdā*, pojednávající o svátcích a dnech písní v exilu, do kterého se sám uchýlil.

Svátky písní se zabývá také sociolog Tālis Tisenkopfs. Tématice svátků obecně se věnoval už v roce 1989 v publikaci *Svētki mūsdienu kulturā*, kde však svátkům písní nebyla věnována hlavní pozornost. Později vedl výzkum pod záštitou lotyšského Ministerstva kultury *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē* uveřejněný v roce 2002. Tuto práci následoval výzkum *Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē* z roku 2008, který se snažil zmapovat zejména změny v předchozích pěti letech.

Téma svátků písní se objevuje také v knize *Dziedātājtauta: Folklorā un nacionālā ideoloģija* z roku 2000, jako i v dalších studiích lotyšské folkloristky Dace Buly. Její práce se dotýkají svátků písní z hlediska folkloristiky, zejména spojení zpěvu a folkloru v optice Herderových myšlenek a ideje národa zpěváků.

Uvedení autoři spolu s dalšími budou podkladem této práce, ve které se budu snažit zachytit svátky písní zejména z hlediska jejich národní a politické funkce. V její první části pro pochopení rozsahu tohoto fenoménu nastíním základní podstatu svátků písní, okolnosti,

jež ke vzniku této tradice vedly a jejich charakteristické rysy. Popsány budou jednotlivé části této tradiční události i s ohledem na proměňující se historický vývoj. Svátky písní budou vymezeny do čtyř období dle periodizace zmiňované lotyšské muzikoložky Ilmy Grauzdiņi.

Zkoumáním úlohy z hlediska jejich společenského významu bych se ráda dostala k zohlednění jejich národního dosahu. S tím souvisí propojení národní identity s folklorem a tradicí zpěvu. Nastíním představu národa zpěváků a využití Herderových idejí při formování lotyšské národní identity.

V praktické části práce se pak zaměřím na vyjádření národních a politických projevů a konkrétní podobu a repertoár vybraných svátků písní čtyř historických období, vymezených I. Grauzdiņou. Analýza repertoáru nebude posuzována z muzikologického hlediska, ale spíše významového. Pokusím se dokumentovat určení základních rysů repertoáru daného období, samotný výběr písní a jejich možné důvody vedoucí k zařazení do repertoáru ve shodě s aktuálním sociopolitickým postavením Lotyšů. Z každého období bude soustředěna pozornost na jedny ze svátků a bude podrobněji popsán jejich repertoár s ohledem na národní a politický kontext. Čtyři vybrané svátky mají důležitý významový odstín v rámci svého období. I. svátky v roce 1873 jsou významným milníkem z hlediska počátku této tradice. IX. svátky v roce 1938 charakterizuje velmi vyhraněný nacionální obsah. XIII. svátky v roce 1960 jsou součástí socialistické éry, ovšem jsou také částečně ovlivněné fází Chruščovovy oblevy. XX. svátky v roce 1990 vynikají úzkým propojením s obnovou nezávislosti.

Analýzu budou doprovázet překlady vybraných charakterizujících písní. Většina těchto písní je použita z brožur a průvodců vydávaných k jednotlivým svátkům písní, v některých případech také z internetových stránek s texty písní www.dziesmas.lv a www.dziesmuteksti.lv. Překlady jsou pouze nebásnickým doslovným překladem. Stejně jako i všechny uvedené překlady citací z lotyšských a anglických pramenů jsou přeloženy autorkou této práce.

2. Podstata svátků písní

Māra Zālīte o vztahu Lotyšska a písně hovoří takto: „*Lotyšsko má unikátní zkušenost v zachování své identity s pomocí písní. Slovo ‚píseň‘ má v lotyštině velmi rozsáhlý význam. Je spojeno se slovy narodit se a žít. Používá se také jako synonymum slova kultura.*“¹ Písňový i taneční folklor je skutečně dodnes živou součástí lotyšské kultury, zachovávají ho jednotlivé menší či větší folklorní soubory a ovlivňuje také současnou hudbu. Je součástí kulturního života moderních Lotyšů a zároveň je velmi podporován i státem. To vše se ukazuje a nadneseně lze říci vrcholí právě oslavou Všeobecných svátků písní, které se v současné době konají pravidelně každých pět let.

Svátky písní a tanců mají tradici, která se v Lotyšsku vytvořila v počátcích národního obrození, kdy pod širým nebem tisíce lidí zpívá lidové písně a tančí v lidových krojích.² Jedná se o obrovský fenomén, který přetrvává již ve třetím století a velmi těžko se přirovnává k jiným událostem ve světě. „*Cizí vědci jen těžko rozumí, proč národ – žijící pod útlakem různých mocností, v šílenství válek a deportací, v beznaději vyhnanství – vždy přemýšlí o následujících svátcích písní, které je třeba připravit krok za krokem, vypilovat umění zpěvu, ušít kroje, nasbírat peníze a očekávat tu chvíli, kdy síla písně oběhne celé Lotyšsko jedním dechem.*“³

2.1. Vývoj sborového zpěvu

Vznik svátků písní je spojen s rozvojem tradice sborového zpěvu, jehož základy je na území Lotyšska třeba hledat ve 30. a 40. letech 19. století, kdy v Lotyšsku už působily některé sbory, které začaly popularizovat umělou píseň, a sborový zpěv se začal profesionalizovat. Tuto hranici lotyšský muzikolog Bērzkalns uvádí jako de facto vhodnou pro specifikaci začátku lotyšské hudební historie. Přitom však dodává, že nelze zcela oddělit začátky sborového zpěvu od dřívějších národních tradic zpěvu. Zpívání lidových písní totiž

¹ Latviešu koru fenomēns, 1998, s. 10.

² Podle PAROLEK, Radegast, Lotyšská literatura, 2000, s. 29.

³ GRAUZDIŅA, Ilma, Dziesmu svētku mazā enciklopēdija, 2004, s. 13–14.

po celé zemi trvalo ještě v době, kdy se dostal na scénu sborový zpěv, a regionálně pokračovalo ještě do začátku 20. století.⁴

Základ lotyšské tradice zpěvu je třeba hledat ve zpívaném folkloru. Důkazy o oblibě zpěvu mezi starými Lotyši existují v psaných historických zprávách, „*téměř ve všech cestopisech po Livonsku datujících se od 16. století je zaznamenán zvyk místních rolníků zpívat*“⁵, ale také v samotných lidových písních.⁶ V nich se říká, že lotyšští předci se rádi scházeli o každoročních svátcích a důležitých životních křižovatkách, stejně jako při většině společných prací, a tato setkání pak doprovázeli písněmi. Zpívali ve skupinách, kde „*[...] jediné se mohla rozvinout opravdová radost z písně[...]*“⁷, a událostí bylo mnoho. Největší z nich, Jánské svátky (Jāņu svētki), se slaví o letním slunovratu.⁸ S tím je spojen důležitý fakt, že pokud mluvíme o tradičním zpěvu, je třeba ho situovat do prostředí venkova, a to i díky tomu, že teprve ke konci 19. století díky narůstající urbanizaci Lotyši získali ve městech převahu. Dlouhou dobu tak v Rize i jiných menších městech převládalo zejména etnikum pobaltských Němců a lotyšská zemědělská populace na venkově (zejména v Kuronsku a Latgalsku) výrazně převažovala nad městskou.⁹

Hudba i divadlo v Kuronském vévodství bylo až do začátku 19. století výhradně v rukou pobaltských Němců.¹⁰ Vzhledem k útlaku a malým vzdělávacím možnostem Lotyši ani v polovině 19. století neměli možnost účastnit se tvorby profesionální hudby, a všechen národní hudební potenciál byl tak soustředěn v tradiční hudbě. Výsledkem toho je vytvoření a sesbírání překvapivě širokého a bohatého lotyšského folklorního materiálu, zejména pak rozsáhlé sbírky *Latvju dainas* Krišjānise Baronse.¹¹ Dnes je ve fondech Lotyšské akademie věd shromážděno 1 200 000 lidových písní, tzv. dain.¹²

⁴ Podle BĚRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 11.

⁵ *Latviešu koru fenomēns*, 1998, s. 13.

⁶ Ve sbírce lotyšských lidových písní Krišjānise Baronse *Latvju dainas* je speciálně věnovaná část písním s tematikou písně a zpěvu – *Par dziesmām un dziedāšanu* (O písních a zpěvu).

⁷ BĚRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 12.

⁸ Podle téhož, s. 11–12.

⁹ Podle ŠVEC, Luboš, *Dějiny pobaltských zemí*, 1996, s. 133.

¹⁰ Podle *Latviešu koru fenomēns*, 1998, s. 16.

¹¹ GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 15.

¹² Pro lotyšské lidové písně existuje termín *tautasdziesma*, vžil se však také výraz *daina*, který pochází z litevštiny a časem získal slavnostní poetický význam. Podle PAROLEK, *Lotyšská literatura*, 2000, s. 29.

Bērzkals mluví přímo o návaznosti sborového zpěvu právě na lidové tradice zpívání, uvádí srovnání s tzv. *teicamās dziesmas*, jedním z hlavních typů starých lidových písní, které jsou vždy spojeny s konkrétními rituály, jako je svatba, křest, pohřeb apod.¹³ Jednalo se o uskupení se třemi složkami – *teicēja*, *locītājas* a *vilcējas*, tedy jakási předzpěvačka, zpěvačky opakující text s variovanou melodií a zpěvačky zpívající po celou dobu písně jeden tón s hláskou *a* nebo *e*, tzv. bourdon nebo také drone.¹⁴ Ženský rod je v tomto případě příznačný, tento tradiční zpěv, jak uvádí G. F. Stenders nebo A. V. Hupelis ve svých pracích, příslušel právě ženám.¹⁵ V porovnání s tím je třeba uvést, že na prvních svátcích písní byla zhruba polovina ze všech sborů pouze mužských a ze všech 1003 zpěváků bylo 79 % mužů.¹⁶

Nicméně Bērzkals vidí souvislost s tímto mnohohlasným zpěvem, s tím rozdílem, že místo dirigenta figurovala zmíněná *teicēja*, a vznik sborového zpěvu tak tedy nestaví jako něco zcela nově objeveného nebo importovaného ze zahraničí, ale jako výsledek déle trvající kontinuity.¹⁷

Stejně jako tradiční písně i „*hnutí lotyšských sborů začalo na venkově.*“¹⁸ „*Na rozdíl od západních zemí, kde se demokraticky a národně zabarvené hnutí sborů tvořilo hlavně v prostředí měst a bylo otevřené pro všechny sociální vrstvy (studentské, dělnické, řemeslnické či bratrské sbory), začátek lotyšského sborového hnutí má hlavní pramen ve venkovských světských pěveckých společnostech, stejně jako ve vesnických kostelních sborech.*“¹⁹

Právě křesťanská píseň, která však byla jak textem, tak melodií zcela odlišná od lotyšských lidových písní, byla pro počátky velmi důležitá. Od 16. století se v kostelech v Kurzeme a Vidzeme zpívaly hlavně nerytmické protestantské chorály (v Latgale pak katolické gregoriánské písně). Křesťanské rytmické písně zpívané v 18. století uvedl až

¹³ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 12–13.

¹⁴ Podle VĪTOLIŅŠ, Andris, *Par tautas dziesmu meldijām*, In *Jaunā Gaita* [online], 1963, roč. 8, č. 44 [cit. 17. 6. 2012]. Dostupné z: http://zagarins.net/jg/jg44/JG44_Vitolins.htm.

¹⁵ Podle JOHANSONS, Andrejs, *Latvijas kultūras vēsture 1710–1800*, 1975, s. 542–543.

¹⁶ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 45.

¹⁷ Podle téhož, s. 12–13.

¹⁸ *Latviešu koru fenomēns*, 1998, s. 18.

¹⁹ GRAUZIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 15.

v 70. letech 17. století Fürecker.²⁰ Lotyšští rolníci ovšem noty neuměli, nevěděli, co je melodie a zpívání v kostelech bylo často velmi neumělé. Rolníci tak zpívali nejednotně a velmi hlasitě, vzhledem k tomu, že se vlastně jednalo o jejich „rozhovor s Bohem“, bylo pro rolníka třeba, aby ho Bůh slyšel.²¹ Zhruba od 30. let 18. století byl součástí výuky na lotyšských školách ve Vidzeme také zpěv duchovních písní, avšak úroveň znalosti zpěvu dětí spočívala zcela na hudebním sluchu a hlasu konkrétního učitele, stejně jako tomu bylo velmi často v kostelech u pastorů.²²

Více pozornosti zpěvu věnovalo bratrské hnutí, řádná výuka zpěvu začala v bratrských sborech a díky bratrským učitelům. Právě s nimi jsou také spojovány začátky zpěvu sborového: „[...] skutečný rozvoj sborové kultury na místním venkově nastal až díky bratrskému hnutí, pro nějž byl laický zpěv zásadním prvkem bohoslužby.“²³ Ovšem v rámci navázání na tradice „[...] je třeba nezapomenout, že ochranovští kultivovali a propagovali jen své písně, zatímco proti lidovým písním bojovali ještě působivěji než oficiální luteránská církev.“²⁴ Sbory ve Vidzeme byly však i tak na začátku 19. století ojedinělé a jejich větší rozvoj přišel až o generaci později s učitelskými semináři, zejména pak ve Valmieře (vedl J. Cimze) a Irlavě (vedl J. Bētiņš – později jeden z dirigentů I. Svátků písní). Absolventi těchto seminářů získali již významné hudební vzdělání.²⁵ Hnutí ochranovských vneslo do učení hudby novou metodiku a díky seminářům ve Valmieře a jinde se začali učit budoucí učitelé noty a zpívání podle nich, což pak mohli předávat dál.²⁶ „Aniž bychom podceňovali domácí lidový zpěv a zásluhy místních Němců o rozvoj sborového hnutí, je zřejmé, že na tradici Svátků písní, které ve druhé polovině 19. století založili etničtí Lotyši, mělo ochranovské hnutí svůj nesporný podíl.“²⁷ Ovšem v době vzniku prvních sborů bylo ochranovské hnutí za svým největším rozmachem a muži podílející se na tvorbě lotyšské hudební historie jako Cimze či Neikens sice vyrůstali v ochranovské rodině a byli vychováni v tomto duchu, ale např. samotné myšlenky Neikense ovlivnil zejména rektor a učitel křesťanství na semináři ve Valmieře Ferdinands Valters. Jak píše Neikens ve svém

²⁰ Podle JOHANSONS, Andrejs, *Latvijas kultūras vēsture 1710–1800*, 1975, s. 545.

²¹ Podle STRAUBE, Gvido, Hernhūtieši, In *Sarunas IX*, 2008, s. 126.

²² Podle JOHANSONS, Andrejs, *Latvijas kultūras vēsture 1710–1800*, 1975, s. 545–546.

²³ ŠTOLL, Pavel, *České kontexty lotyšských kulturních tradic*, 2011, s. 137.

²⁴ JOHANSONS, Andrejs, *Latvijas kultūras vēsture 1710–1800*, 1975, s. 546.

²⁵ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 16.

²⁶ Podle STRAUBE, Gvido, Hernhūtieši, In *Sarunas IX*, 2008, s. 126.

²⁷ ŠTOLL, Pavel, *České kontexty lotyšských kulturních tradic*, 2011, s. 139.

životopisu, z jeho učení se poprvé dozvěděl rozdíl mezi náhledem ochranovských a evangelictvím, přijal zcela luteránskou víru a doslova říká: „*Ve svém srdci jsem se vzdal ochranovství, ve kterém jsem vyrostl, a při každé příležitosti mluvím proti němu.*“²⁸ Pokud tedy mluvíme o zásluze hnutí ochranovských, je třeba jim přisoudit hlavně metodické hudební vzdělání a celkovou možnost nárůstu nejen hudební inteligence, díky které byl uskutečnitelný vznik sborů a potažmo pak svátků písní.

Přesný začátek, kdy sborový zpěv dostal profesionální ráz a sbor byl poprvé veden pod dirigentem, není znám, ale zpravidla je s ním spojován Jānis Cimze a první hodina jeho semináře v roce 1843. Právě Jānis Cimze však dokládá v *Kad daudzbalsīga dziedāšana Vidzemē cēlusies* (Baltijas Vēstnesis, 1874), že první sbory pracovaly již mnohem dříve, na některých školách už kolem roku 1810, kde se vedle ostatních předmětů studenti učili i zpěv. Většinou se zpívaly duchovní písně, brzy však také světské, které ovšem neměly ze začátku lotyšský překlad a zpívaly se v němčině.²⁹

Cimzeho sláva pokračovala ještě dále (dokonce i ve 20. století) a po jeho seminářích se stal sborový zpěv všeobecným fenoménem. Jeho následovníci zpopularizovali sborový zpěv a ve druhé polovině 19. století počaly masově vznikat hudební, pěvecké a společenské spolky, které se staly centry inteligence. A ačkoliv tedy na počátku neměl sborový zpěv národní charakter, „*první sbory [...] obnovily hlavní cíl písní – radost ze zpívání ve skupině[...]*“³⁰, tyto spolky postupně připravovaly zemi k prvním nacionálním myšlenkám a cílům. Je otázkou kolik kvality přiznat prvním vznikajícím sborům, ze vzpomínek J. Cimzeho se ukazuje, že už existovalo vícero sborů, které měly relativně vysokou uměleckou hodnotu, ale také vzniklo mnoho sborů, které zpívaly jen pár jednoduchých písniček na oslavách pod širým nebem nebo na oslavě narozenin svého pána.³¹

Důležitým negativním faktorem na začátku rozvoje sborového zpěvu, který snižoval i uměleckou kvalitu sborů, byla neexistence lotyšské sborové literatury. Ačkoliv tedy již figuroval ve sborech dirigent, nebyly ještě žádné lotyšské písně, a tudíž bylo nutné se smířit s německými sborníky.³²

²⁸ NEIKENS, Juris, Dzīves gājums, In *Savas tautas skolotājs Juris Neikens*, 2008, s. 15.

²⁹ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 14–16.

³⁰ Tamtéž, 1965, s. 13.

³¹ Podle téhož, s. 16–17.

³² Podle téhož, s. 17.

Ze začátku neexistovaly ani lotyšské texty a vznikaly pouze pomalu s rostoucí poptávkou. Tvůrci prvních sbírek se obraceli právě na tradiční lidovou tvorbu. Prvním krokem bylo přání v předmluvě autora Kārliše Veirihse, který vydal německé písně s lotyšskými texty roku 1857 – 1. díl *Dziesmu vainaks*, aby vyšly také nějaké písně s lotyšskými melodiemi. Dílo bylo velmi populární a dočkalo se čtyř vydání. Druhá významná sbírka, také s několika vydáními, s názvem *Simts dziesmas un ziņģes ar notēm*, kterou sestavil J. Kaktiņš na konci roku 1857, zahrnovala kromě dvou a tříhlasých německých písní už i čtyřhlasé lotyšské, ovšem stále ještě neobsahovala lotyšské písně určené přímo pro sbory. První sbírka, jejíž součástí byly lotyšské písně pro více hlasů, byla sbírka J. Cimzeho *Dziesmu rota*. Tato rozsáhlá sbírka vyšla v osmi dílech a rok 1872, kdy vyšly první dvě části, „[...] je považován za rok narození lotyšských sborových písní.“³³

Sbírka tak zaujala významné místo v lotyšské hudební historii. Cimze byl jeden z prvních, který začal vzdělávat budoucí hudebníky a ovlivnil své žáky natolik, že někteří z nich se později nesmazatelně zapsali do lotyšské hudební historie, jako např. Juris Neikens, Kārlis Baumanis, či Indriķis Zīle. Cimze také určil první lotyšské hudební vzory, „[...] ač ve skromném způsobu ‚lučního kvítí‘.“³⁴ Národní písně tvořily základ i prvních svátků písní, „*Vůně venkovských květin převládla v prvním největším setkání sborů – o svátcích písní národních rozměrů v Rize v létě roku 1873.*“³⁵, stejně jako i dalších v 19. století.

Když tedy konečně byly vyřešeny hlavní problémy profesionálního sborového zpěvu pozvednutím hudebního vzdělání zpěváků a vznikem sborové literatury, mohly se lotyšské sbory posunout dále. Bylo rozhodnuto „[...] ukázat se na velkém jevišti – svátcích písní.“³⁶

2.2. Události vedoucí ke svátkům písní

Ovšem idea svátků písní, která vznikla do určité míry jistě z všeobecné potřeby sborů předvést své umění širšímu publiku, nebyla čistě lotyšským vynálezem a hledat kořeny pouze v tradičním zpěvu by bylo nedostatečné. Podobné svátky písní se odehrávaly již v 1. polovině 19. století v Německu, Rakousku, Švédku či jinde a pobaltští Němci následovali tento model

³³ Tamtéž, s. 18.

³⁴ Luční kvítí, v lotyštině Lauku puķes, je název části Cimzeho sbírky *Dziesmu rota*. BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 19.

³⁵ *Latviešu koru fenomēns*, s. 20.

³⁶ BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 20.

ve 30. – 50. letech, kdy začali zakládat pěvecké spolky jako např. Liedertafel nebo Liederkrantz. Významnou událostí a vůbec první událostí podobnou svátkům písní v Pobaltí byl Daugavský hudební festival, který se konal v červnu roku 1936. Zúčastnily se ho sbory z větších estonských a lotyšských (tehdy livonských) měst a koncerty se konaly ve všech řížských koncertních sálech a parcích. V roce 1861 se odehrály velké Pobaltské svátky v Rize, kterých se účastnilo dvacet jedna mužských sborů a kde jako dirigent působil řížan českého původu J. Šrāmek. Součástí těchto svátků byl i slavnostní pochod ke hradu, sídlu gubernátora, který se stal později tradicí lotyšských svátků v počátečním období. Tyto svátky se pro Lotyše staly pouze inspirací. Ke spolupráci mezi Lotyši a Němci nikdy nedošlo, o čemž svědčí i fakt, že v roce 1880, kdy se v Rize konaly zároveň německé svátky písní a lotyšské druhé všeobecné svátky písní, německá hudební společnost kategoricky odmítla využít jednu stavbu pro oba svátky, a tak byla pro svátky, které následovaly hned po sobě³⁷, postavena dvě různá jeviště.³⁸

Předstupněm svátků písní se staly také regionální dny písní ve Vidzeme a Kurzeme. Za prvního iniciátora dnů písní je považován učitel a spisovatel Juris Neikens, který byl studentem a příznivcem právě Jānise Cimzeho. Už v dětství ho provázela láska k hudbě a v jeho farnosti již v roce 1864 působily čtyři základní školy, na nichž byl vyučován zpěv. Absolventi těchto škol se později podíleli na práci ve velkých sborech.³⁹

Přesné zprávy o prvním dnu písní jsou omezené. Neikens se inspiroval svátky Bible v Ārciems roku 1863. Tehdy se dostal mezi kroužek bratrských zpěváků, kteří svoje setkání nazývali svátky písní. „*A toto slovo mi s takovým zvukem zaznělo v uších, že jsem se hned v tu chvíli s těmi zpěváky dal do řeči, jestli by se jindy nemohli sejít jen kvůli písním, jako dnes přišli za Božím slovem.*“⁴⁰ Odpověď byla kladná a Neikens se rozhodl uspořádat vlastní svátky písní. Nejprve chtěl pořádat koncert sborů v uzavřených místnostech, ale vzhledem k tomu, že prostory v Dikļi nebyly dostačující, rozhodl se je přesunout do volné přírody, což je typickým znakem i dnešních svátků písní. Zvoleno bylo místo na zahradě panství, dnes nazývané *Neikena kalniņš* (Neikensův kopeček). Jedná se o malý vrch, na kterém se roku 1864 snad vůbec poprvé veřejně předvedly lotyšské sbory. Sám Neikens svátky popsal

³⁷ Německé svátky probíhaly od 14. do 17. června 1880 a lotyšské od 17. do 20. června roku 1880.

³⁸ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 28–29.

³⁹ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 20–21.

⁴⁰ Podle BAUMANIS, Arturs, Pirmos Dikļu dziesmu svētkos atceroties. 1864–1839, In *Pirmo latviešu dziesmu svētku 75 gadu atceres svinības Dikļos*, 1939, s. II.

v časopise Ceļa Biedris (1865, číslo 19–21), jehož byl redaktorem: „*Ráno dne svátků slunce zářilo skrz pláň, světlé mraky, a ptačí zpěv zněl v teplém, tichém světle. Kolem osmé už se začali scházet hosté, nejvíce ti z daleka, kteří nevěděli přesnou hodinu, kdy písně začnou. Přicházeli vždy nejčastěji pěšky či přijeli, až se konečně sesbíralo takové množství lidí, že tam bylo sotva vidět.*“⁴¹ Podle popisu Neikense se prvního dne písní v Dikļi zúčastnilo šest, a to pouze mužských sborů s asi sto dvaceti zpěváky. Některé pozdější přehledy uváděli pouze osmdesát až devadesát zpěváků⁴², protože zapomínaly na dětské sbory.⁴³

Obecně panuje předpoklad, že byly zpívány pouze duchovní německé písně v německém jazyce, ovšem Bērzkals ve svém díle vyslovuje myšlenku, že zazněly i lidové písně v lotyštině: „[...] jak napsal Neikens – nejen kostelní, ale také ‚venkovské písničky‘. Nemohl posledním zmíněným myslet naše národní písně, zpívané v rodném jazyce?“⁴⁴ Tak jako tak jsou dnes Dikļi nazývány kolébkou svátků písní.⁴⁵ Ačkoliv z počátku možná nebyl jejich význam takový, jejich roli významně posílil vznik prvních svátků písní. Navíc se událost stala impulsem pro další rozvoj sborového zpěvu a vzoru Neikense následovali i učitelé v jiných městech. Vznikaly tak dny písní v jiných oblastech, v Matīši (1865), Rūjienē (1866), Jaunpilsu (1867), Smiltene (1868) či Cesvaine (1869), ale ani o nich nejsou podrobnější informace.⁴⁶ Ani Neikens v té době pravděpodobně netušil, jaké významné události byl de facto zakladatelem, protože zemřel roku 1868, jen čtyři roky po svátcích písní v Dikļi.

Významným krokem a dalším impulsem k prvním všeobecným lotyšským svátkům písní se stalo uvedení prvních estonských všeobecných svátků písní v Tartu. Není náhodou, že dirigentem byl A. Kunileid, student a absolvent Cimzeho semináře.⁴⁷

Důležitým aktem, díky kterému mohlo dojít ke konání všeobecných svátků i v Lotyšsku, bylo založení Rižské lotyšské společnosti (Rīgas latviešu biedrība, dále RLS).

⁴¹ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 22.

⁴² V brožuře k prvním svátkům písní je uvedeno pouze 70–80. Podle *Pirmie vispārīgie Latviešu dziedāšanas svētki Rīgā*, 1873, s. 2.

⁴³ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 24.

⁴⁴ Tamtēž, s. 24.

⁴⁵ Dnes se v Dikļi nachází Muzeum svátků písní, které bohužel nemá oficiální status muzea.

⁴⁶ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 24.

⁴⁷ V Litvě se konaly první všeobecné svátky písní až mnohem později, teprve v meziválečném období r. 1924, a to zejména díky katolické tradici.

Založení RLS nebylo pouze nutným krokem k organizování svátků písní, ale také logickým vyústěním probouzejícího se národního povědomí Lotyšů a narůstající společenské aktivity. Pokusy o sdružení byly již na konci 18. století, stejně jako ve 40. letech 19. století. V té době shromažďoval zakladatel mladolotyšského hnutí K. Valdemārs i studenty v Tartu a v 60. letech bylo známých i pár hudebních kroužků v Rize, ovšem tyto kroužky byly jen úzce zastoupeny a chybělo jim centrum.⁴⁸ Vznik společnosti však ze začátku nebyl vůbec spojen s budoucími idealistickými cíli, ale s krizí ve Finsku a Estonsku v letech 1867–1868, kdy tyto oblasti postihla neúroda a následující hlad. V únoru 1868 se sešlo čtrnáct mužů, kteří se rozhodli založit společnost podporující pomocný výbor v Revelu (dnešní Tallinn). Tak vznikla Lotyšská pomocná společnost (Latviskas palīdzības biedrība), která měla za cíl pomoci trpícím Estoncům, a velmi záhy se přidalo do řad společnosti mnoho lidí z celého Lotyšska. V létě roku 1868 se však ukázalo, že se ekonomický stav v Estonsku výrazně zlepšil a pomoc tedy již nebyla potřeba.⁴⁹ Myšlenka na vlastní, ovšem literární společnost, se objevila již dříve. Otevřeně ji vyslovil pozdější otec lotyšské žurnalistiky Bernhards Dīriķis a podpořili ji význační muži jako již zmiňovaný Krišjānis Valdemārs či jazykovědec a publicista Kaspars Biezbārdis. Bez zjevného odporu současného lotyšského gubernátora Suvorova podepsali v roce 1860 stanovy společnosti, ty však bohužel nebyly Petrohradem akceptovány. Idea tak byla odsunuta a nové stanovy byly nakonec schváleny až v roce 1868 přetvořením původní společnosti na pomoc trpícím (už nejen) Estoncům. Tak vznikla RLS a společně s jejím založením B. Dīriķis vydal první číslo významného deníku Baltijas Vēstnesis⁵⁰, „*obě význačné události posunuly národní obrození do nové fáze, otevřely už zcela jiné vyhlídky a možnosti.*“⁵¹

Za prvního předsedu byl zvolen právě B. Dīriķis, za jeho zástupce továrník R. Tomsons a architekt J. Baumanis. Jako první cíl bylo vytyčeno vyřešení vlastního sídla, což se podařilo už zpočátku v roce 1870. Toto sídlo bylo symbolicky pojmenováno jako „*māmuļa*“⁵² a Lotyši tak měli centrum, po kterém už dlouho toužili a odkud vycházela po desetiletí téměř všechna hlavní vlákna lotyšského společenského života. Balancováním

⁴⁸ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 32–33.

⁴⁹ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 31–32.

⁵⁰ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, 1965, s. 34.

⁵¹ Tamtéž, s. 34.

⁵² V doslovném překladu ve významu matka se srdečným emocionálním nádechem, jedná se o obdobu Matice české.

mezi německými a ruskými silami se stala RLS také důležitým faktorem v politických aktivitách, ale působila hlavně na poli kulturním.⁵³

Už brzy po založení organizovala RLS různé přednášky, vzpomínky na lotyšské národní patrony a pracovníky a vytvářela komise (především divadla a vědy, později hudby a oddělení zajištění vhodných knih). Dala tak model i jiným společnostem v Rize, ale i v jiných městech a na venkově. K nejdůležitějším však patří organizování čtyř svátků písni⁵⁴. Zpěv měl v plánech svoje místo již od začátku a 15. prosince v roce 1868 založila společnost komisi pro zpěv. V jejich sídle se také brzy začaly setkávat různé sbory.

První vnitřní krize přišla s rozdělením na tzv. ekonomické muže a literáty. Krize měla několik příčin, přičemž mezi nejdůležitějšími bylo nové sídlo, které nevzniklo tak rychle, jak bylo očekáváno, a v prvních letech se také měnili často předsedové. Překonat tuto ekonomickou krizi a upevnit společenské postavení RLS pomohly svým obrovským úspěchem právě první svátky písni.⁵⁵

2.3. Model svátků písni, spojující prvky a odlišnosti

Svátky písni si již od počátku vybudovaly určitou strukturu, která byla do jisté míry zachována po celou dobu. Jednotlivé detaily se měnily pod vlivem postupného vývoje a prosazování Lotyšů ve společenském dění a obměňující se politické situace. Samozřejmě velmi záleželo na tom, kdo svátky písni organizuje. Stálý model, obsahující slavnostní průvod, společný koncert všech sborů i soupeření jednotlivých účastníků, byl převzat zcela od již zmiňovaných svátků pobaltských Němců. Ovšem vzhledem k rozdílnému postavení obou etnik a posléze i povaze svátků písni byly od začátku rozdíly ne ve struktuře, ale podstatě. Ilma Grauzdiņa vymezuje tři hlavní odlišnosti.⁵⁶ První z nich je rozdílná sociální vrstva účastněných a s tím spojený rozsah svátků, „svátky pobaltských Němců v Lotyšsku byly

⁵³ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 36.

⁵⁴ RLS organizovala I., II., III. a V. svátky písni, IV. měla na starosti Jelgavská lotyšská společnost (Jelgavas latviešu biedrība).

⁵⁵ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 38.

⁵⁶ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 18.

svátky společensky privilegované vrstvy[...]“;⁵⁷ proto počet účastníků nemohl být tak široký jako u Lotyšů, kteří přijížděli na svátky ze všech koutů Lotyšska.

Za druhé se svátků pobaltských Němců účastnily téměř výhradně mužské sbory, což odpovídalo také začátkům lotyšských sborů. Ovšem už od prvních svátků se zpěvu účastnily i smíšené sbory, ačkoliv byla mužská část v převaze. Podíl ženského zastoupení ve sborech už od počátku mohl být dán vlivem právě starých kulturních tradic, kdy zpěv příslušel naopak především či výhradně ženám.

Posledním uvedeným rozdílem, ale velmi důležitým zejména v optice této práce, je podíl svátků na utváření národního uvědomění a role, kterou v tom sehrály lidové písně zpívané v rodném jazyce. „[...] *společný zpěv v lotyšském jazyce se stal silnou zbraní národního sebevědomí, sjednotitelem různých sociálních vrstev.*“⁵⁸

Dalo by se tedy říci, že Lotyši při svátečních písních využili modelu svátků pobaltských Němců, ale uchopili jej svým způsobem, a to již od začátku v duchu co nejvíce podporujícím vlastní lidové a národní tradice a odpovídajícím jejich soudobému postavení.

Základem svátků písní je samozřejmě **společný koncert všech sborů**, který je podstatou i vyvrcholením svátků. Stejně jako mnoho jiného se i podoba hlavního či hlavních koncertů měnila. Po dobu prvního období svátků písní (I. až V. svátky) byly odděleny písně duchovního a světského obsahu a konaly se tak dva hlavní koncerty, první byl vždy koncert duchovní, poté následoval koncert světský. Od III. svátků se navíc přidala tradice třetího koncertu, a to vokálně instrumentálního. V druhém období, období nezávislosti (V. až IX. svátky), pořadatelé odmítli koncert čistě duchovních písní, a ty byly tak zařazeny na začátek první události, tedy de facto prvního koncertu. Hlavními událostmi byly opět dva koncerty všech sborů a náplň třetí velké události byla na každých svátečních jiná. Na třetím koncertu (nebyl pouze na IX. svátečních) zazněly nové nebo už zpívané nejkrásnější písně, zpívaly sbory z okolních zemí (estonské, litevské i finské) nebo hrál např. vojenský orchestr. V době sovětské vlády svátky písní zahrnovaly znovu vždy dva velké společné koncerty, od 60. let se však některé části programu kvůli velkému zájmu opakovaly vícekrát. Repertoár obou koncertů se na některých svátečních zcela odlišoval, na jiných byl naopak téměř totožný, proto nadneseně řečeno „[...] *posluchač na druhý koncert nemusel chodit, protože větší část*

⁵⁷ Tamtéž, s. 18.

⁵⁸ Tamtéž, s. 18.

písní už zazněla první večer.“⁵⁹ V poslední etapě po opětovném nabytí samostatnosti Lotyšska hlavní závěrečný koncert všech sborů samozřejmě zůstal zachován a je vrcholem svátků písní, ovšem dá se říci, že netvoří její jedinou zásadní část, svátky jsou přehlídkou mnoha pěveckých a tanečních sborů, dechových orchestrů a vůbec všech folklorních souborů. Hlavním cílem zůstává „[...] zachovat národní kolorit a jedinečnou auru společných koncertů všech sborů a hlavního tanečního představení.“⁶⁰

Působivým úvodem hlavních koncertů se stal **sváteční průvod**, kdy všichni účastníci prochází městem k místu, kde zazní hlavní koncert. Průvod je vždy pestrobarevnou přehlídkou sborů i orchestrů, které se ukazují v národních krojích svých oblastí⁶¹. Vepředu je zástupci nesena vlajka ušitá speciálně pro svátky písní tzv. vlajka Līgo⁶², jež je součástí a symbolem svátků písní už od prvních svátků.⁶³

Takto popsal roku 1926 ve vzpomínkách slavnostní pochod I. svátků písní M. Augusts, který byl přímým účastníkem všech prvních pěti svátků: „*Spolek lotyšských dam ušil zvláštní ,vlajku Līgo‘, která se vlnila vepředu průvodu. Po komisi svátků s ,vlajkou Līgo‘ následovala lotyšská děvčata v bílých šatech a ozdobené modrými, zelenými a červenými stužkami, pak následovala dlouhá řada sborových zpěváků, v abecedním pořadí. Nepřehlédnutelná dlouhá řada se vinula ulicemi ozdobenými vlajkami, ze kterých se na zpěváky snášel déšť květin.*“⁶⁴

⁵⁹ Tamtéž, s. 20.

⁶⁰ Tamtéž, s. 21.

⁶¹ Využívání národních krojů a jejich etnografická přesnost se v různých obdobích proměňovalo. Více viz GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 213–219.

⁶² Tento název je možný vysvětlit vícero způsoby. Dle Grauzdiņi je Līga považována za lotyšskou bohyni radosti, přátelství, hudby a veškeré krásy, v Alunānsově lotyšském „pseudoolympu“ je Līga žena Anšlavse, bohyně moudrosti a písní. Slovo Līgo pocházející z livonského jazyka, které má význam Lai top „nechť se stane“. (Podle Grauzdiņa, 2004, s. 197 a ZEIFERTS, Teodors. Alunāns. In *Latviešu rakstniecības vēsture* [online], 1993 [cit. 20. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.korpuss.lv/klasika/Senie/Zeiferts/9.%202.dala/3cina/2.Alun.htm>). Sloveso līgot se používá ve významu houpat, kolébat, ale také ve významu zpívat písně līgo. Tvar līgo je velmi často používán v dainách zasvěcených Jánským svátkům.

Līgo ve významu Lai top je heslem pro následující svátky v r. 2013.

⁶³ Vzhled je přesně popsán ve sborníku vydaném k prvním svátkům písní. Stejný motiv je zobrazen na titulní straně Baumanisovy sbírky Līgo z roku 1874.

⁶⁴ AUGUSTS, M. Kā Latvijā izveidojās koru dziesmas un pirmie dziesmu svētki. In *Ārpusskola Izglītība* [online], 1. 6. 1926, č. 06-07, s. 291 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#issue:p_001_ariz1926n06-07|article:DIVL264|issueType:P.

Na prvních svátcích nebylo jednotné oblečení a objevování, výzkum a obnova krojů začala až s III. svátky písní. Počátky oblékání krojů během III. svátků zmiňuje i M. Augusts: „Komise krom toho vyzvala zpěváky a zpěvačky obléci se do národních krojů. Komise pro oblékání vytvořila každé oblasti modely vhodného oblečení a poslala je všem sborům. Téměř všechny zpěvačky se tak také objevily v tomto krásném oblečení a získaly velký souhlas jak samotného lidu, tak u cizinců.“⁶⁵ Ze začátku šlo zejména o sjednocení oblečení sborů, oblečení bylo vytvářeno více v nacionálně romantickém duchu, ale postupným vývojem pak zejména od 30. let v již nezávislém Lotyšsku narůstala snaha o co největší autentičnost a etnografickou přesnost.⁶⁶

Sváteční průvod nebyl součástí svátků písní pouze jednou, a to o šestých svátcích roku 1926. „Tradiční pochod řížskými ulicemi se o VI. svátcích nekonal a místem pro shledání zpěváků zůstala Esplanāde (pozn. místo, kde se odehrál hlavní koncert) [...]“⁶⁷ Z mnohých popisů je ale poznat, že se vždy jednalo o obrovský zážitek a prakticky každý průvod byl považován účastníky za nejvelkolepější a nejkrásnější. Jak bylo např. psáno v brožuře k II. svátkům: „Staletími zšedivělá Riga ještě nikdy neviděla a nezažila takový průvod.“⁶⁸ nebo později k IX. svátkům v *Mūzikas Apskats*: „Spolu se zlatavými slunečními paprsky, které konečně prorazily těžké dešťové mraky, řížské ulice sobotní odpoledne zaplnila záře pěveckých skupin v barevných krojích. [...] Je jistě možné říct, že to byl nejnádhernější průvod, jaký jen šedivá Riga zažila.“⁶⁹

Poslední původní součástí, která se pravidelně opakovala, byla tzv. **písňová válka** (později se také do programu zahrnula obdobná taneční válka, válka dechových orchestrů či soutěž krojů), která byla velmi oblíbená už zpočátku, protože se jednalo o něco nového, co nebylo součástí předchozích koncertů nebo dnů písní. Šlo vlastně o jakousi soutěž, kdy se navzájem jednotlivé sbory předháněly v tom, kdo předvede nejlépe odzpívanou píseň. Kromě divácké atraktivity navíc byla tato událost velkým přínosem, protože stimulovala amatérské sbory k sebezdokonalování. Do první světové války byla součástí všech svátků písní, v období první nezávislosti byla tato tradice až na poslední IX. svátky přerušena. Jedním z důvodů

⁶⁵ Tamtéž, s. 293 [cit. 18. 7. 2012].

⁶⁶ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 214–219.

⁶⁷ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 298.

⁶⁸ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 18.

⁶⁹ Svētku gājieni. In *Mūzikas Apskats* [online], 1. 7. 1938, č. 07-09, s. 193–194 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pp|issue:p_001_muap1938n07-09|article:DIVL72|page:12|query:svētku_gājienulissueType:P.

pravděpodobně byla napjatá atmosféra a neshody mezi hlavními dirigenty⁷⁰, a proto byl prostor dán především soutěžím o nejkrásnější a etnograficky nejpřesnější kroje, jak celých sborů, tak jednotlivců. Snaha o zvýšení umělecké hodnoty sborů se v té době projevovala jinak. Jedním ze způsobů navrženým před VI. svátky písní, který narazil u některých dirigentů na velký odpor hraničící až s pocitem osobní urážky, bylo prověřování repertoáru každého ze sborů. Ten kdo nesplňoval danou úroveň, byl z programu svátků jednoduše vyškrtnut. I. Grauzdiņa nicméně poznamenává, že přes protesty se podle hodnotících ohlasů ukázaly VI. svátky a jejich program jako jedny s nejvyšší uměleckou hudební kvalitou v historii svátků písní a kontrola kvality se ustálila už s dalšími svátky.⁷¹

Písňová válka se znovu vrátila s IX. svátky a objevila se spolu s novou „taneční válkou“ na dalších dvou poválečných svátcích. V následujícím období se však vžil nový způsob kontroly kvality, a to formou přehlídek a soutěží, jakýchsi menších svátků, již v době příprav na velké všeobecné svátky. A tato metoda přetrvala. *„Myšlenka víceúrovňového modelu organizování svátků písní, která se zrodila už na Svátcích písní v roce 1948, je ve vylepšené formě využívána ještě dnes.“*⁷² Písňové války se tak vytratily z oficiálního programu svátků písní.

Kromě těchto tří uvedených základních pilířů bylo a je součástí svátků i mnoho jiných událostí. Vedle hlavních koncertů všech sborů i koncerty jednotlivých významných sborů, symfonické koncerty, koncerty dechových nástrojů, koklí⁷³, ale i opery či divadelní představení. Doprovodným programem jsou také výstavy, čestné bankety či plesy. Celkově lze říci, že v průběhu let narůstá rozsah a obsahová bohatost jednotlivých svátků písní.

Z hlediska zkoumání jsou velice podstatnou součástí všech svátků písní také jakési brožury nebo příručky vydané k jednotlivým svátkům písní, které, ať už jsou většího či menšího rozsahu, stávají se důležitým vědeckým materiálem vypovídajícím o průběhu jednotlivých svátků. Jejich obsah je povětšinou podobný, na začátku většinou stručná historie, pak program jednotlivých koncertů, někdy texty písní, soupis sborů a jednotlivých účastníků, hlavních dirigentů, později také medailonky důležitých účastníků apod.

⁷⁰ Tyto neshody započaly už před IV. svátky písní. Více o tomto konfliktu pojednává Julijs Sproģis v publikaci *Ko runā dokumenti par vispārējo dziesmu svētku konfliktu*.

⁷¹ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 21–22.

⁷² Tamtéž, s. 22.

⁷³ Kokle jsou starobylý tradiční lotyšský strunný nástroj, který má obdobu i v okolních zemích.

2.4. Historické rozdělení svátků písní a charakterizace období

Poprvé se lotyšské svátky písní konaly v roce 1873, zatím poslední svátky se odehrály v roce 2008. Svátky písní jsou tradičně označovány římskou číslicí a zatím jejich celkový počet dosahuje čísla dvacet čtyři.⁷⁴ V současné době se opakuje událost každých pět let, ovšem v historii vzhledem k politickým událostem a různorodému postavení Lotyšů na jejich území nebylo pětileté rozmezí vždy dodržováno a intervaly se mezi některými svátky více či méně prodlužovaly nebo zkracovaly. Zejména v první etapě svátků písní, kdy se Lotyši teprve začali prosazovat kulturně a politicky a jejich možnosti byly omezené, byly intervaly delší. Velký vliv měly samozřejmě i obě světové války. V době sovětské vlády se pětiletý rozestup víceméně již dodržoval, ovšem někdy bylo datum uzpůsobeno tak, aby se shodovalo s významným sovětským výročím, čemuž pak odpovídal i název.⁷⁵ Nejdelší období mezi dvěma svátky vytvořila 1. světová válka a celkový přerod Lotyšska z podřízené oblasti na samostatnou republiku, a to šestnáct let od V. svátků písní z roku 1910 do VI. svátků písní v roce 1926. Nejkratší meziobdobí byla dvě, obě trvala pouhé dva roky. První bylo nedlouho potom, tedy od VII. svátků z roku 1931 do VIII. svátků z roku 1933. Tento čin nebyl náhodný, VIII. svátky byly věnovány padesátiletému výročí prvních svátků písní. Druhá nejkratší pauza byla pak v období po druhé světové válce a druhé sovětské okupaci v letech 1948 až 1950 mezi X. a XI. svátky písní, které však byly násilně přejmenovány na první a druhé sovětské.

Co se týče názvů svátků písní, cesta k dnešnímu pojmenování byla relativně pozoruhodná. Názvy jednotlivých svátků byly od začátku proměnlivé, ať už kvůli nejistotě v počátečním vývoji, „*názvy svátků se vícekrát proměňovaly odrážejíce konkrétní obsah[...]*“⁷⁶, nebo kvůli změně organizátorů či celkové politické situaci. I. svátky písní nesly název *Pirmie vispārīgie Latviešu dziedāšanas svētki* (tedy První všeobecné lotyšské svátky zpívání), stejný název měly i druhé a třetí, samozřejmě s odlišnou řadovou číslovkou. Změna a určitý posun k dnešnímu jménu nastal při čtvrtých svátcích písní pojmenovaných *Ceturte vispārējie latviešu dziesmu un mūzikas svētki* (Čtvrté všeobecné lotyšské svátky písní a hudby). Změna názvu oproti předchozím svátkům pravděpodobně nebyla náhodná, čtvrté svátky písní totiž neorganizovala RLS, ale Jelgavská lotyšská společnost (Jelgavas Latviešu

⁷⁴ Do tohoto výčtu se zahrnují pouze všeobecné svátky písní, organizovány byly a jsou také regionální svátky písní či podobné velké festivaly jako např. svátky písní při 800letém výročí založení Rigy.

⁷⁵ Týká se to svátků písní v roce 1973 či 1977.

⁷⁶ GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 17.

biedrība), a IV. svátky písní se tak staly jedinými, které se neodehrávaly v Rize, ale v Jelgavě. V. svátky písní s názvem *Piktie Vispārējie latviešu Dziesmu svētki* (Páté všeobecné lotyšské svátky písní) už odpovídaly dnešnímu pojmenování, ovšem hned další se vrátily k názvu ze svátků čtvrtých, tedy *Sestie latvju vispārējie dziesmu un mūzikas svētki* (Šesté lotyšské všeobecné svátky písní a hudby), ovšem byl použitý poetický výraz pro slovo lotyšské – latvju.⁷⁷ V následujících se slovo hudba zase vypustilo *Septītīte latvju vispārējie dziesmu svētki* (Sedmé lotyšské všeobecné svátky písní), avšak poetismus latvju zůstal. Osmé svátky byly opět specifické, jak už bylo uvedeno výše díky výročí prvních svátků, název tedy zněl *Dziensu svētku 60 gadu atcerei Astotie vispārējie dziesmu svētki* (Osmé všeobecné svátky písní k připomínce 60 let Svátků písní). Deváté se pak názvem opět vrátily k formě svátků sedmých.

Tím skončily svátky písní nezávislého Lotyšska a začalo období, kdy se dostala k moci sovětská vláda. S tímto krokem se také výrazně proměnilo číslování – násilně přetrženo započalo znovu od jedničky. První poválečné svátky – *Latviešu Dziesmu svētku septiņdesmitpiecgadei velītīte Padomju Latvijas I. dziesmu svētki* (I. svátky písní sovětského Lotyšska věnované pětasedmdesátinám lotyšských svátků písní) – sice odkazují svým názvem k původním svátkům písní, jsou pořádány ve jménu pětasedmdesátiletého výročí prvních svátků, ovšem datují se jako první sovětské. Stejně pojmenování pak nesou i další tři svátky, v novém pojmenování druhé, třetí a čtvrté. V dalším období svátky oficiálně v názvu zcela ztrácejí jakékoliv číslování a jsou pojmenovány dle jednotlivých výročí vyhovujících sovětskému režimu, tedy např. svátky k výročí sta let od narození V. I. Lenina, padesáti let od založení SSSR apod. Svátky tak naoko ztrácejí svoji původní lotyšskou národní podstatu. Důležitá pozitivní změna ovšem byla ta, že do pojmenování XIV. svátků písní byl přidán i přívlastek tanců, a do oficiálního názvu události tak byla poprvé zahrnuta i taneční vystoupení.⁷⁸ Od roku 1990 se Lotyši vrátili k původnímu číslování a pojmenování, při čemž zachovali svátky tanců a přidali je k názvu, např. *Divdesmitie Vispārējie latviešu Dziesmu*

⁷⁷ Slovo Lotyš lotyšsky latvietis, poetický tvar latvis původně převzatý od Litevců, od toho tvary latvietis – latviešu, latvis – latvju. Tento poetický slavnostní tvar použil také K. Barons ve sbírce *Latvju dainas*. Podle PAROLEK, Radegast, *Lotyšská literatura*, 2000, s. 29.

⁷⁸ Svátky tanců však jsou již od začátku sovětské vlády součástí svátků písní. První se odehrály souběžně s X. svátky písní v r. 1948 na stadionu Dinamo v Rize. Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 65–71.

svētki un Desmitie latviešu Deju svētki (XX. všeobecné lotyšské svátky písní a X. lotyšské svátky tanců). Tento model pojmenování funguje dodnes.⁷⁹

Už na výše uvedeném pojmenování je vidět, že svátky písní nikdy nebyly ani nejsou pouze kulturní událostí, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale je třeba na ně vždy nahlížet z pohledu doby a situace, ve které se odehrávají. Nehledě na to, že samotné svátky písní byly zejména v minulosti svým způsobem národně uvědomovacím a politickým prostředkem, což bude dále rozvedeno v další části práce, je třeba vnímat i proměnlivost jejich charakteru v čase. S důležitými historickými a politickými událostmi, s měnícími se názvy se nutně proměňovaly i vnitřní detaily svátků. I. Grauzdiņa se ve své knize opírá o nabízející se historické rozdělení do čtyř, respektive pěti etap.⁸⁰

Období, které předcházelo svátkům písní, se datuje od poloviny 19. století až do roku 1873, kdy se odehrály první svátky písní. Toto období bylo rozvedeno již výše v rámci uvedení do problematiky svátků písní, je spojené se vznikem hudebního vzdělání u Lotyšů jako takového a s ním navazujícího rozvoje sborového zpěvu. V této době se také objevují první lokální pokusy o svátky písní, tzv. *dziesmu dienas* (dny písní), které byly vlastně jakýmsi předchůdci, ač mnohem menšího rozsahu a soudobého významu. Jedním z posledních významných kroků je vytvoření instituce, která by zajistila organizaci a průběh prvních všeobecných svátků. Této role se zhostila Lotyšská řížská společnost, založená v roce 1868. Mezi významné osoby tohoto období patří bezesporu Jānis Cimze, Juris Neikens či první předseda RLS R. Tomsons.

První období je vymezeno I. až V. svátky písní, a zaznamenává dobu prvního národního obrození Lotyšů. Je třeba brát v potaz, že celou tuto dobu už od roku 1795 byla lotyšská území pod nadvládou ruského impéria.⁸¹ Jediný možný národní projev byl skrze kulturu a nejlepším možným kulturním projevem se staly právě svátky písní. Jak píše I. Grauzdiņa⁸², v této nelehké době bylo třeba použít úskoků a formálních ústupků ze strany lotyšských organizátorů, aby obhájily před gubernátorem konání svátků. II. svátky v roce 1880 tak byly ohlášeny jako pocta dvacátému pátému výročí vlády cara Alexandra II.,

⁷⁹ Názvy svátků písní byly převzaty z oficiální stránky Lotyšské národní knihovny věnující se svátkům do roku 1940 (<http://dziesmusvetki.lndb.lv/>) a podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004.

⁸⁰ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 17.

⁸¹ Livonsko a Kuronsko tvořily dvě lotyšské gubernie. Další dvě historické části dnešního Lotyšska byly Zemgale, jako součást Kuronské gubernie, a Latgalsko, které se stalo součástí Vitebské gubernie.

⁸² GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 35–36.

IV. z roku 1895 zase jako připomínka stoletého výročí připojení Kuronské gubernie k ruskému císařství nebo V. jako připomenutí dvou set let, kdy Vidzeme spadá pod ruského cara. Takovéto využití zasvěcení svátků bylo později použito naopak v neprospěch Lotyšů, a to v sovětském období, kdy ze strany oficiálních úřadů byla snaha snížit význam národní složky v lotyšských svátcích písní a poukázat tak na sounáležitost Lotyšů se Sovětským svazem.

Druhé období svátků písní se odehrává v době první lotyšské nezávislosti, počínaje VI. svátky v roce 1926 a konče IX. svátky roku 1938, kdy byl v Lotyšsku již nastolen autoritativní režim Kārliše Ulmanise. Toto období bylo specifické právě díky nově nabyté samostatnosti, kdy bylo umožněno svobodněji rozvíjet hudební vzdělání. Úroveň prací jednotlivých skladatelů se tak výrazně pozvedla, vznikla rozsáhlejší a technicky vyspělejší díla, stejně jako sbory dosahovaly vyzrálějšího a profesionálnějšího charakteru.

Hudební rozvoj v období nezávislosti ovlivnily aktivity vznikající již během války či krátce po ní. Jednou z nich byla rozsáhlá činnost orchestru a mužského sboru vytvořeného z devíti pluků lotyšských střelců.⁸³ Nově vzniklý lotyšský stát navíc podporoval obnovování množství starých sborů a zakládání desítek nových. Tak v roce 1920 vznikly později slavné sbory jako např. Reiterův sbor či smíšený sbor Lotyšské univerzity pod vedením A. Bobkovicse. Pozvednutí sborů významně napomohlo zakládání prvních kursů pro učitele zpěvu.⁸⁴

První poválečné svátky písní, ač ne ještě ty hlavní všeobecné, se odehrály už v roce 1922 v Rize. Jednalo se o svátky spolku Společnost mládeže (Jaunatnes Savienība), založeného v době války. Na největší všeobecné svátky bylo ještě třeba nějakou dobu počkat, ani padesátileté výročí svátků písní totiž nebylo oslaveno dalšími svátky písní, jak tomu bylo v následujících letech, ale na Vzpomínkovém dnu písní dvěma koncerty v Rize. Význační hudebníci se obávali poválečné krize a ekonomických těžkostí, a proto oslava byla skromnější, zúčastnilo se pouze třicet šest sborů s patnácti sty zpěváky.⁸⁵

⁸³ Jednou z jejích významných akcí je organizování Strēlnieku dziesmu svētki (Svátky písní Střelců) v roce 1918 v Moskvě pod vedením J. Reinholdse. Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 39.

⁸⁴ Podle téhož, str. 39.

⁸⁵ Tamtéž, s. 39.

Třetí období, vymezené X. svátky v roce 1948 až XIX. v roce 1985, je prozatím období s největším počtem svátků, ale také období nejkrizovější. Po druhé sovětské okupaci v roce 1945 se Lotyšsko stává součástí Sovětského svazu a stejně jako většina kulturních i mimokulturních událostí je i organizace svátků písní zcela pod vlivem sovětské moci, tedy lotyšské komunistické strany a lotyšské sovětské vlády. V poválečném tisku i ostatních sdělovacích prostředcích probíhá mohutná propagandistická kampaň. Umělecké zájmy lidu ve sborech, tanečních ansámblech či dechových orchestrech byly sice mohutně podporovány, ale nelze přehlédnout, že všechny tyto aktivity jsou překroucené dle sovětské ideologie, ba co víc povinné. I. Graudziņa doslova říká, že kulturní politika se řídila dle Leninových slov „*umění patří lidu*“, což v praxi znamenalo, že: „*Uměleckých amatérských aktivit se musí účastnit takové a takové procento pracujících! V každém kolchozu a každé továrně musí být sbor.*“⁸⁶ Přes přejmenování svátků a zasvěcení sovětským výročím, přes násilnou tendenci k zakládání amatérských uměleckých sborů a typické nadsazování a překrucování významu svátků, tato podpora paradoxně pomohla zachovat tuto tradici v komplikovaných poválečných letech. Navíc také dala prostor lidem, kteří měli o hudbu skutečný zájem.⁸⁷ Přesto zatímco ještě v prvních poválečných svátcích písní byl na hlavním koncertu podíl písní lotyšských autorů asi 80 %, v následujících svátcích sovětské éry se toto číslo pohybovalo mezi 60 a 70 %. To je nízké číslo zejména v porovnání s faktem, že v předválečné době nezávislého Lotyšska byly písně lotyšských autorů všechny nebo téměř všechny.

V této době se lotyšské svátky písní nedobrovolně rozšířily i mimo hranice Lotyšska. S nástupem sovětské moci přišla také velká míra emigrace, už v roce 1944 opustilo Lotyšsko kolem 100 tisíc obyvatel a idea svátků písní odešla spolu s Lotyši i do zahraničí. První lotyšské dny písní v zahraničí se konaly v Německu už v roce 1946, a to v zónách okupovaných Anglií, Francií a USA. V roce 1947 se ve městě Esslingen nedaleko Stuttgartu konaly první exilové svátky písní. Postupně se uskutečňovala lotyšská hudební setkání, dny písní a svátky písní i v jiných státech, kam Lotyši emigrovali. Tradice svátků písní cestovala společně s nimi, v roce 1949 se odehrály první dny písní v Anglii, v roce 1951 Australské lotyšské dny kultury, v roce 1952 den písní a v roce 1953 První svátky písní v Kanadě, v roce 1953 pak i v Americe.⁸⁸

⁸⁶ Tamtéž, s. 45.

⁸⁷ Podle téhož, s. 45–46.

⁸⁸ Podle téhož, s. 76–82.

Čtvrté období má svůj počátek vymezen XX. svátky roku 1990. Konec 80. let 20. století je v Lotyšsku stejně jako v jiných sovětských zemích či zemích ve sféře sovětského vlivu poznamenán probouzejícím se odporem vůči vládnoucí politické garnituře a postupným vymaňováním se z jejich moci. V lotyšské historii je toto období označováno třetím obrozením, je spojeno s reformací komunistické strany v duchu Gorbačovovy perestrojky a převzetí moci tzv. lidovými frontami. „*Demontáží mocenského monopolu komunistické strany, demokratizací a prosazováním ekonomických reforem předběhlo Pobaltí tempo Gorbačovovy perestrojky a nastolilo požadavek republikové suverenity[...]*“⁸⁹

Kulturně politickým manifestem Pobaltí se stal mezinárodní folklorní festival Baltica '88. 4. května 1990 byla přijata Deklarace za obnovení nezávislosti Lotyšské republiky. Jakousi oslavou nově nabyté svobody, ač samozřejmě v té době ne zcela faktické, byly i svátky v roce 1990. Další svátky v roce 1993 se již konaly ve znovu nezávislém Lotyšsku a tradice zůstala zachována dodnes. Další svátky písní jsou očekávány v roce 2013.

⁸⁹ ŠVEC, Luboš, *Dějiny pobaltských zemí*, 1996, s. 255.

3. Svátky písní jako národní a politická manifestace

Na předchozí shrnující části je vidět, jaký velký rozsah pojímaly svátky písní a nakolik byly svátky a jejich tradice nedílnou součástí života Lotyšů po více než století. Jako neustále přítomný prvek od 70. let 19. století provázely Lotyšské svátky v několika odlišných etapách, ve kterých vytvářeli a formovali svůj národ, snažili se určit své vlastní kořeny a podstatu a nalézt místo v celosvětovém kontextu. Zjednodušeně lze tedy říci, že sborový zpěv a s ním spojené svátky písní pomohly utvářet lotyšskou národní identitu. Avšak tato provázanost funguje i naopak. „*Mající kořeny v hnutí sborů, svátky písní nikdy nebyly pouze hudebními událostmi.*“⁹⁰ Vzhledem k historii, která byla pro Lotyšské nelehká, a která je nutila vypořádat se v různých dobách s různorodými překážkami a stavěla je do rozdílných rolí, v každém ze čtyř období, která byla vymezena v předchozí kapitole, měly svátky odlišný národní a politický podtext, což se odráželo na jejich programu a průběhu, stejně jako na repertoáru. Jedním z faktických vlivů, které nelze přehlédnout jak ve společenském, tak i kulturním kontextu, je vliv politických změn na území Lotyšska a pojetí národní identity ve stínu těchto změn, kterým se budeme věnovat v následujících kapitolách.

3.1. Význam svátků písní ze sociologického hlediska

Společenskému významu svátků písní se věnuje lotyšský sociolog T. Tisenkopfs. Pod jeho vedením byl v roce 2002 publikován výzkum *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē* (Svátky písní v proměňujícím se sociálním prostředí), který uvádí čtyři hlavní funkce svátků písní, jejichž zatíženost je ovlivňována historickým vývojem a změnami:

- funkce šíření národní identity
- umělecká a estetická funkce
- ideologická a politická funkce
- funkce občanského zapojení a komunikace

Funkci šíření národní identity vyjadřují podle něj takové projevy, jako jsou lidové písně v repertoáru, začlenění národních symbolů nebo přímé či nepřímé vyjádření národních myšlenek v sovětském období a v emigraci.

⁹⁰ TISENKOPFS, Tālis, Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā, In *Latvijas zinātņu akadēmijas vēstis*, 1995, č. 9/10, s. 40.

Uměleckou a estetickou funkci charakterizuje repertoár, úroveň a systém vzdělávání hudby, zahrnutí různých uměleckých způsobů a žánrů do svátků, jako jsou písňové války, přehlídky apod.

V rámci ideologické a politické funkce je nahlíženo na organizaci svátků a repertoár ve spojení se státem a politickými institucemi a jsou posuzovány projevy vládnoucí ideologie ve společnosti v průběhu svátků.

Funkce občanského zapojení a komunikace tvoří základy hnutí sborů, amatérských představení a masovost. Občanské zapojení se projevuje v tradici zpěvu v rodinách, amatérských aktivitách ve venkovských oblastech a městech, svobodné rozhodnutí věnovat svůj volný čas a jiné zdroje zpěvu ve sboru. V tomto zapojení získávají účastníci i návštěvníci emocionální uspokojení a společenské naplnění.⁹¹

Z grafického nákresu ve studii lze vyčíst, jak se důležitost jednotlivých funkcí a důraz na ně proměňovaly dle potřeby vyvíjejícího se národa procházejícího různými transformacemi. Zatímco v období, kdy byly Lotyšské součástí ruského impéria, byly všechny funkce víceméně vyvážené, v období první republiky byl již kladen největší důraz na sociálněpolitický aspekt svátků. V komunistické éře naopak narostla národněidentifikační funkce projevovaná však víceméně skrytě či v kódech, zvýšila se také komunikační funkce. Národní aspekt svátků se ještě zvýšil v období třetího obrození, tzv. zpívající revoluce. Ustálení politické situace a relativní utvrzení v národní identitě vedlo k tomu, že se v současné době do popředí dostává estetická funkce svátků písní.⁹²

3.2. *Národ, národní identita a vazba k folkloru*

Národ je považován za nejvyšší typ etnické skupiny. Definice se od sebe odlišují, většina z nich se však opírá o společné znaky, které spojují lidi do společenstva. Mezi tyto znaky patří především kultura, historie, společný jazyk, mentalita a zvyky, často také území a fungující samospráva.⁹³ Z dnešního hlediska sociologie je národ konstrukt. Je jednak

⁹¹ TISENKOPFS, Tālis, *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē* [online], 2002, s. 7–9 [cit. 20. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/petijumi.html>.

⁹² Grafický nákres je součástí hypotézy celého výzkumu, viz tamtéž, s. 9.

⁹³ Podle LNĚNIČKA, Libor, *Vybrané texty z politické geografie* [online], 2011 [cit. 19. 6. 2012]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/js11/geo/web/pages/narodni-identita-nacionalismus.html>

kulturní komunitou sdílející jazyk, historii a kulturu, jednak politickou komunitou založenou na občanství.⁹⁴

Národní identita je pozitivní vztah jedince k jeho národu a v moderní společnosti má tři roviny: individuální sociálněpsychologickou, kdy se v této skupinové identitě lidé cítí mezi sebou spojení (jazykem, územím, historií, kulturou apod.), politickosystémovou, kdy je národ jako společnost vymezen ve státě, a ideologickou spjatou s nacionalismem.⁹⁵

Hledání národní identity je komplikované, názory na to, co tvoří a určuje národ, jsou ovlivňovány dobovým hlediskem, výrazně se liší názory v 19. století a v druhé polovině 20. století, a přístupem jednotlivých badatelů a jejich vlastní národní příslušnosti. Rozdílná situace se objevuje u vědců, kteří zkoumají už od středověku existující národní stát (jako Anglie nebo Francie) a těch, kteří v 19. století teprve bojují o národní existenci a musí tak hledat rysy, kterými vymezit tento pojem. Český historik Hroch tak uvádí, že je příznačné, že právě koncem 19. století a začátkem 20. století je nejvíce diskutovaná otázka definice národa v německojazyčném prostředí.⁹⁶

Kořeny národně emancipačního procesu je třeba hledat v Lotyšsku už v preromantickém období právě mezi pobaltskými německými pastory a vzdělanci, kteří díky neexistenci lotyšské inteligence tvořili základ pro budoucí intelektuální a národní rozvoj Lotyšů. Už mezi nimi se objevuje zájem o lotyšský folklor a tradici zpěvu. S tím je také spojen rozsáhlý sběr folkloru v čele s Krišjānisem Baronsem a jeho sbírkou *Latvju dainas*.

„Symbolické spojení mezi národem a ústní poezií mělo obrovský intelektuální a politický vliv v historii lotyšské národní identity.“⁹⁷

Dle lotyšské folkloristky Dace Buly je z historie prokazatelné, že folklor a tradice byly v centru pozornosti inteligence, protože se ukazovaly jako užitečné při tvoření systému identity v určitých obdobích. Evolucionismus i národní romantismus, které hledaly kulturní odlišnost ve folkloru a staly se výchozími směry folkloristiky, jsou spojeny se základní myšlenkou identity. Sbírání folkloru tak už od počátku znamenalo sbírat a zaznamenávat

⁹⁴ Podle VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka, *Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě*, In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2004, s. 489.

⁹⁵ Podle téhož, s. 489–491.

⁹⁶ Podle HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody*, 2009, s. 16–18.

⁹⁷ BULA, Dace, *Latvian Folksongs: Collected, Published and Studied*, In *Singing the Nations – Herders's Legacy*, 2008, s. 7.

manifestaci identity. Identita, národ a tradice se setkávají právě ve folkloru a lidové tradici jako formě kultury, která je v rámci paradigmatu nacionalismu schopná vyjádřit a formovat národní identitu.⁹⁸

Folklor poté získává nový význam, pokud je přenesen z prostředí jeho původní existence, tedy z úzké komunity rituálu nebo ústně předávané tradice, na pole národní ideologie. Přestává být němým svědkem historie a stává se aktivní složkou moderních politických a kulturních procesů.⁹⁹

Bula rovněž uvádí, že lotyšský folklor a zvláště tradice lidových písní má speciální místo mezi symboly identity také kvůli možnosti účastnit se na budování národa, která byla poskytnuta Lotyšům prostřednictvím tradice sběru folkloru a kolektivního zpěvu. Symbolický kolektivní zpěv jako manifestace sebeuvědomění skupiny byl stálou tradicí v lotyšské kultuře po více než století. S touto tradicí je spojeno také hnutí folklorních spolků, které se datuje do první poloviny 20. století, rozvinuté šířeji od 50. do 70. let 20. století a kulminující na konci 80. let podporou folkloristických prací v terénu. Toto zapojení je navíc podpořeno obecným zvykem v lotyšské kultuře, kdy touha demonstrovat jednotnou identitu a vzájemnou jednotu slouží jako impuls pro spontánní kolektivní zpěv, což je vidět např. na svátcích písní, kdy se publikum přidává ke sborům, nebo v symbolice třetího obrození – zpívající revoluce.¹⁰⁰

Z hlediska formování národa spojeného s folklorem se dívá na svátky písní také český historik Hroch v rámci pohledu na národ jako na kulturní konstrukt. Do popředí se v tomto hledisku dostávají iracionální emocionální faktory a význam národních symbolů, mýtů a oslav.¹⁰¹ Národní slavnosti vidí historik Hroch jako dvousměrnou složku národní konstrukce, kdy podstatu tvořila interakce mezi organizátory a adresáty národně uvědomovací činnosti. Nezbytná je v tomto případě tedy veřejná povaha slavností, aby tak mohlo dojít ke snaze o formování kolektivního vědomí.¹⁰² „*Takové slavnosti pod širým nebem vyvolávaly v účastnících pocit sjednocení a pospolitosti[...].*“ Součástí slavností byl rituál, ve kterém

⁹⁸ Podle BULA, Dace, *Dziedātājtauta. Folkloru un nacionālā ideoloģija*, 2000, s. 165–167.

⁹⁹ Podle BULA, Dace, *The singing nation: The tradition of latvian folk songs and the self-image of the nation*, In *Humanities and social science. Latvia*, 1996, č. 2/11, s. 6.

¹⁰⁰ Podle BULA, Dace, *Dziedātājtauta. Folkloru un nacionālā ideoloģija*, 2000, s. 179.

¹⁰¹ HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody*, 2009, s. 232.

¹⁰² Podle téhož, s. 248.

jedinec přijímá „[...] mýtem strukturovanou příslušnost k národní pospolitosti.“¹⁰³ Byla tak podněcována spjatost účastníka k národu a jeho minulosti a celková sounáležitost s ním skrze emoce. Slavnosti byly protikladem často obtížného každodenního života a představovaly radostný únik z reality.

První lotyšské svátky písní navazovaly na tradici lidových oslav. Postupně se však vedle duchovních a lidových písní objevovaly písně vlastenecké a rovněž také zaznívaly veřejné projevy v lotyštině. Váhu významu prvních svátků je třeba hledat zejména v tom, že v prvním období bylo v podmínkách carského Ruska nemožné organizovat jiné formy shromažďování.¹⁰⁴

3.3. Lotyši jako národ zpěváků

V souvislosti s kolektivním zpěvem a také pokud se chceme zabývat svátky písní z hlediska národního významu a národní identity, je třeba upozornit na fenomén, který se objevuje mezi Lotyši již od počátku národní emancipace a do jisté míry funguje dodnes, a to vlastní identifikace Lotyšů jako zpívajícího národa – *dziedātājtauta*. Této tématice se v Lotyšsku věnuje velmi podrobně již zmiňovaná Dace Bula ve vícero svých pracích. Lotyši díky tomuto fenoménu získali v kontextu dějin jedinečnost sloužící jako prostředník sebeurčení národa, tedy určení národní identity v různých svých aspektech. Všeobecné svátky písní jsou největším festivalem sborového zpěvu v Lotyšsku, proto je možné v souvislosti s tím hledět na svátky písní jako na masový projev tohoto sebeurčení.

Pojem *dziedātājtauta* vyslovil jako první básník druhé poloviny 19. století Auseklis: „*Lotyšský národ je od dávných dob často zmiňován a považován za národ zpěváků. O tom svědčí staří kronikáři.*“¹⁰⁵

Tento poetismus se dle Buly časem proměnil na etnonymum, stal se určitým stereotypem, kterým Lotyši definovali sebe samé v různých obdobích národní aktivity. Tomu tak bylo jak v období prvního obrození a s ním souvisejícího mladolotyšského hnutí v druhé polovině 19. století, tak v počátečních letech první lotyšské nezávislosti, stejně tak během tzv.

¹⁰³ Tamtéž, s. 250.

¹⁰⁴ Podle téhož, s. 252.

¹⁰⁵ Podle BULA, Dace, *Dziedātājtauta. Folklorā un nacionālā ideoloģija*, 2000, s. 7.

zpívající revoluce s přesahem i do 90. let. Dace Bula tuto identitu charakterizuje v těchto třech různých časových obdobích s odlišnými důvody a projevy.

V období národního obrození sloužila tato myšlenka jako důkaz, že Lotyšši mají svoji historickou kulturu, díky čemuž se mohli i do budoucna rozvíjet jako národ. Využití lidové kultury bylo pro malé národy Evropy typické. Jak uvádí historik Hroch, lidová kultura byla vnímána jako specifická složka národní kultury¹⁰⁶ a v národních hnutích nestátních národů se stala symbolem národní vyspělosti a důkazem, že národ má své kořeny již v „dávných dobách“. „Čím slabší byla literární tradice přetrvávající z minulosti, tím větší důraz se pochopitelně kladl na lidovou kulturu.“¹⁰⁷ Lidová tvorba měla pak formu inspirující a taktéž se někdy národní konstrukce lidovosti stala určovatelem normy a hodnoty.¹⁰⁸ Stejně tomu je i v tvorbě lotyšských skladatelů, kteří v počátcích vycházeli právě z tradice lidových písní. V období nezávislosti tato folklorní tradice byla využita k definici jakéhosi „lotyšství“, která se měla stát politickým jednotícím prvkem. Jednotná kultura tak sloužila jako rys národního státu. V 90. letech sloužila tato idea zase jako obrana proti kosmopolitizaci kultury, která byla prognózována Lotyšsku, vzdálenému po dlouhou dobu sovětské nadvlády od evropského a světového kulturního kontextu.¹⁰⁹

„Přesto všem těmto obdobím je společné to, že v obrazu národa zpěváků je obsažena myšlenka o jednotném národu, jejíž společný jmenovatel je dávné folklorní dědictví, větvící se ve třech hlavních interpretačních dimensích – skrz koncepty: národní odlišnosti, sounáležitosti a kontinuity.“¹¹⁰ Tyto tři prvky, tedy odlišnost, sounáležitost a kontinuita se dle Dace Buly různě projevují v každém jednotlivém období.

¹⁰⁶ Kultura je v tomto případě chápána v dobovém smyslu, současníky jako „vysoká kultura“, tedy díla literárního, hudebního a výtvarného umění. Podle HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody*, 2009, s. 203.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 207.

¹⁰⁸ Podle téhož, s. 207

¹⁰⁹ Podle BULA, Dace, *Dziedātājtauta. Tautasdziesmu tradīcijas nozīme latviešu nacionālās identitātes diskursā*, 1998, s. 3–4.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 4.

3.4. Vztah Herderovy filozofie k lotyšské národní identitě

Všechny tři koncepty, ať už přímo nebo nepřímo souvisí s myšlenkami německého filozofa 18. století J. G. Herdera, který v Rize pobýval pět let od roku 1764 do roku 1769. Jeho idea o přirozeném charakteru národů *Volksgeist*, což znamená doslova duše lidu (národa), tedy jakýsi charakteristický rys, který navíc Herder úzce spojoval s folklorem a lidovou písní – *Volkslied*¹¹¹, ovlivnil počátky utváření lotyšské identity a projevil se i v dalších etapách národního života Lotyšů.

Idea odlišnosti při vymezení národa má svoje základy již v osvícenství, ovšem národní hnutí v 19. století byla nejvíce ovlivněna právě Herderovou filozofií. Herder navrhoval uspořádání světa, ve kterém by hranice určovala odlišnost jazyka a kultury, jelikož dle něj byl vývoj lidstva uskutečnitelný pouze s rozvojem jednotlivých národů v závislosti na jejich vnitřním charakteru.¹¹² Vycházel z toho, že opravdovou duší nebo charakter národa je možné nalézt v jeho rodném jazyku a lidové poezii, což ho podnítilo ke sběru a publikaci folkloru včetně lotyšského. Tato jeho idea a také sběr folkloru byly přejaty s přímým či nepřímým odkazem aktivisty v emancipačně národních hnutích různých národů, mezi něž se řadí i Lotyši v období romantismu.¹¹³

Ovšem v průběhu 19. století, kdy se postupně začali Lotyši v čele s hnutím mladolotyšů vymezovat zejména vůči germanizaci, romantické vize ustupují a oproti předpokladu národní kultury jako přirozeně dané se prosazuje idea kultury jako sociálního a ideologického výtvoru.¹¹⁴ Při hledání vlastní podstaty vycházeli lotyšští představitelé z myšlenky Herdera, že každý národ má svůj vlastní charakter, který se nejlépe projevuje v jazyku a lidové poezii. Poetická jedinečnost lotyšských lidových písní se stala prostorem pro konflikt jednotlivých skupin probouzející se lotyšské inteligence, při tom však tyto diskuze nebyly založeny na estetickém základu, ale na rozdílech politických a ideologických. Výjimečnost lotyšské kultury a lidových písní se stala prostředkem pro povzbuzování

¹¹¹ Více o Herderově ideji *Volkslied* píše Sabine Wienker-Piepho v článku *Herder and the development of his Volkslied Concept during his Time In Riga*.

¹¹² Podle BULA, Dace, *Dziedātājtauta. Folklorā un nacionālā ideoloģija*, 2000, s. 169.

¹¹³ Podle téhož, s. 169.

¹¹⁴ Podle téhož, s. 171.

k vytváření prostoru pro národní identitu. Kolektivní zpěv lotyšských lidových písní tak získal už od konce 19. století rituál potvrzování identity, což přetrvalo dodnes.¹¹⁵

Pokud je vymezován národ na základě odlišnosti, kdy hranice oddělují vnějšek a tak *naše od jejich*, musí být uvnitř nutně vytvořeno homogenní prostředí, ve kterém má skupina lidí společné prvky, již zmiňovaný *Volksgeist*. Koncept národní jednoty se svým pojetím v jednotlivých obdobích lišil.

Aktivisté prvního obrození nostalgicky vycházeli z imaginární dávné éry rozkvětu. Jejich idea ztraceného ráje měla přesvědčit, že přežití a budoucí nezávislost a prosperita je možná pouze s národní hrdostí a s ní spojenou identifikací s národem. V meziválečné době mohli Lotyši poprvé určovat svoji totožnost v rámci národního státu a ve třicátých letech, a zejména po roce 1934, se v souladu s šířením evropského nacionalismu stala národní jednotka téměř náboženstvím. V 90. letech se tato myšlenka jednoty znovu vrací, podpořena hodnotou jednoty v období sovětské nadvlády a pocitem patriotické jednoty během tzv. zpívající revoluce.¹¹⁶

Idea národní historie jako oprávněné podstaty existence, nezávislosti a mezinárodního přijetí, mající kořeny v evropském nacionalismu 18. a 19. století, se objevila ve všech třech obdobích lotyšského obrození a projevila se v hledání národní minulosti. Tato idea ovšem měla sklon k selektivnímu přístupu k faktům tak, aby se příslušníci chtěli sami identifikovat s tímto národem. Hodnota národa pak v kontextu tohoto nacionalismu roste s jeho stářím. Během historie však měla i negativní dopad, jednak v pocitu nacionální nadřazenosti některých národů nebo vytváření neexistující minulosti.¹¹⁷ „*Nostalgie po ztraceném ráji, který byl kdysi životním prostorem národa, byl centrální motiv fantastického vylíčení minulosti během prvního lotyšského obrození. Vedle blízké vazby a harmonie mezi lidem a přírodou, mezi člověkem a bohy, píseň a zpěv byly obvyklou charakterizací národní minulosti.*“¹¹⁸

Z hlediska nacionalismu je tradice folkloru, přenášená z generace na generaci, důkazem národní minulosti. Fakt, že je hledání lotyšské národní minulosti úzce spojené se zájmem o lidovou poezii, je opět vlivem Herdera. Jeho teorie lidové písně jako jakéhosi

¹¹⁵ Podle téhož, s. 172–173.

¹¹⁶ Podle téhož, s. 176–177.

¹¹⁷ Podle téhož, s. 181.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 185.

národního archivu vyhovovala Lotyšům, kteří ještě na konci 19. století neměli svoji psanou historii. Navíc také odkazovali na Herderovu myšlenku národní historie tvořené několika obdobími, která se postupně nahrazují. Tato tři období – dětství, dospělost a stáří odpovídají literárním typům – poezie, próza a filozofie. Lidová poezie, tak jako dětství, koresponduje s počátky národní existence.¹¹⁹

Lotyšské národně romantické představy o vlastním národu odpovídají Herderově prototypu řecké kultury. Lotyši sebe samé viděli jako svobodný, talentovaný lid, který žije v harmonii s jejich přirozeným charakterem, skládá písně a mluví téměř jen v poezii.¹²⁰

¹¹⁹ Podle téhož, s. 182.

¹²⁰ Podle téhož, s. 184.

4. Faktory ovlivňující repertoár

Následně se budeme věnovat národněuvědomovací a politickoideologické funkci odrážející se ve výběru repertoáru svátků, který bude dokumentován na překladu některých písní. Pokud se zaměříme na repertoár a konkrétní výběr písní pro jednotlivé svátky, je třeba vždy brát v úvahu určité předpoklady.

Velmi podstatným faktorem je sociální a politický kontext, který je úzce propojen s problematikou národní identity, která byla v různých obdobích projevoována různými způsoby. Politické zřízení na území Lotyšska a sociální postavení Lotyšů na tomto území ovlivňovalo průběh svátků písní a výběr repertoáru a to, do jaké míry v nich bude hrát roli národní složka.

Předpoklad největšího zneužití svátků písní ve prospěch politického režimu je u svátků písní v totalitním prostředí, což se vztahuje na období Ulmanisovy vlády a sovětské socialistické éry. S nedemokratickými obdobími je také úzce spojena cenzura a autocenzura, která se nutně musí promítnout v repertoáru svátků.

Národní motivy mohou být vyjádřeny skrytě nebo nepřímě, to se týká zejména prvního období pod nadvládou carského Ruska a třetího období, kdy bylo Lotyšsko součástí Sovětského svazu. Otevřeně se pak Lotyši naopak vyjadřovali během druhé etapy v meziválečném období nezávislosti a poté v čtvrtém období od roku 1990.

Kromě sociálního a politického postavení je také potřeba zvážit možnosti a rozvinutost stavu hudebního vzdělání v Lotyšsku v daném konkrétním období. Zejména v počátcích prvního období byl tento stav velmi limitující, co se týče výběru písní. Zcela bez vlivu samozřejmě nejsou ani osobní pohnutky organizátorů, svátky písní vždy do velké míry závisely na společnostech, komisích či jednodušeji skupině lidí, která svátky organizovala, ať už podléhala státu či nikoliv.

5. Svátky prvního období jako součást národního obrození

První období svátků je neodmyslitelně spojeno s národním obrozením a určováním národní identity. To bylo zejména zpočátku ovlivněno Herderovými myšlenkami, zejména jeho idejemi o vymezení národa na základě odlišnosti jazyka a kultury.

Po celou dobu prvních pěti svátků bylo Lotyšsko součástí Ruského impéria. Kromě samotné prezentace lotyšské kultury tak svátky písní dávaly prostor pro veřejné setkávání lotyšského národa a předkládání idejí o formování lotyšské kultury v rámci definování národní identity. Ovšem více než vůči ruskému vlivu a byrokracii se Lotyši vymezovali vůči germanizaci německé vrstvy a vymanění z vlivu pobaltské německé inteligence.

V prvním období svátků písní dominovaly lidové písně. Výjimečnost lotyšských lidových písní využívali lotyšští romantici k legitimnosti nároků na nezávislou lotyšskou kulturu, při čemž se odkazovali právě na Herdera. V publikacích mladolotyšů se o této myšlence rozproudila čilá disputace, kterou vyprovokovalo vydání sbírky J. Cimzeho *Dziesmu rota*. Kritika této sbírky byla spojena zejména se zařazením nelotyšských, ruských a především německých písní.¹²¹ Byla tak otevřena komplikovaná otázka tvoření národní kultury.

Lidové písně však byly součástí svátků písní nejen z ideových důvodů, ale také kvůli pomalu se rozvíjejícímu zázemí a teprve postupnému zvyšování úrovně hudebního vzdělání skladatelů. Projevem národního obrodného procesu bylo už samotné prezentování lotyšských lidových písní jako poukaz na stáří a vysokou hodnotu lotyšské kultury a později také umělých prací jako důkaz narůstající kultury současné.

Už od začátku se také objevovaly autorské vlastenecké písně, které však v tomto období nacházely na svátcích písní vzhledem k cenzuře velmi obtížně své místo. Postupně se však probojovávaly do repertoáru. Pokud pomineme národní hymnu *Dievs, svētī Latviju*, o které pohovoříme dále, zazněla také od K. Baumanise *Latviski lai atskan dziesmas* (Lotyšsky ať zazní písně) či *Tēvijas dziesma* (Píseň vlasti) nebo od J. Vītorse *Mana tēvija* (Moje vlast).

¹²¹ Podle BULA, Dace, Latvian Folksongs: Collected, Published and Studied, In *Singing the Nations – Herders's Legacy*, 2008, s. 14.

Písně z tohoto období s vysokou uměleckou hodnotou, které se natrvalo usídlily v repertoáru svátků, byly zejména dvě písně od J. Vītolsa: *Beverīnas dziedonis* (Zpěvák Beverīny) a *Gaismas pils* (Hrad světla).

5.1. První svátky písní

První svátky byly přelomovým bodem v historii lotyšského sborového zpěvu i v rozvoji lotyšského národa. Ovlivňující faktory svátků, ze kterých vyplývá i jejich velký význam, souvisí s tím, že dnešní lotyšské území bylo součástí gubernií spadajících pod nadvládu tehdejšího Ruského impéria, národně obrozenecký proces byl teprve ve svém počátku a vyšší úroveň hudebního vzdělání byla v začátcích.

Přes velký národně emancipační potenciál nemělo organizování prvních svátků písní čistě ideový základ. Záměry již zmiňované Rižské lotyšské společnosti, která stála u jejich zrodu, byly z velké části ryze praktické. Nápad uspořádat svátky písní vyslovil jako první advokát, pozdější předseda RLS Krišjānis Kalniņš. Ve snaze nalézt východisko z krize RLS, vycházející z neuspokojivé ekonomické situace a vnitřních neshod mezi členy, přišel s myšlenkou ukázat něco nového – setkání všech sborů v Rize a zorganizovat tak ještě větší svátky než v Dikļi či jinde. Podpořil ho i R. Tomsons (jeden ze zakladatelů RLS), který tak byl na pátých ročních svátcích RLS pověřen, aby zorganizoval speciální schůzku. Ta se nakonec konala 20. února 1873 a sešli se na ní různí pěvečtí vůdci a muži jinak zainteresovaní v oblasti hudby. Na tomto setkání byla ustanovena speciální komise v čele s Tomsonsem. Sekretářem se stal R. Gailis, pokladníkem K. Rambergs, členy dále J. Baumanis, B. Dīriķis a P. Šiliņš.¹²²

Informace o svátcích se v novinách objevily až na začátku března, kdy už se konalo druhé setkání organizátorů a nebyly již očekávány žádné překážky ze strany vlády. I tak byl hlas novin poměrně skromný.¹²³ V časopise *Mājas Viesis* se 10. března objevila krátká zpráva s informací o rozhodnutí RLS organizovat svátky a výzva sborům, aby zaslaly svoji poštovní adresu (pravděpodobně kvůli poslání písní vybraných do repertoáru), a aby z každého sboru nebo z více seskupených sborů byl vyslán vedoucí do Rigy 28. března kvůli sestavení

¹²² Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 38–39.

¹²³ Podle téhož, s. 39.

programu svátků. Bylo očekáváno, že každý z vedoucích s sebou již vezme vhodné materiály pro případný program.¹²⁴

Zpráva o tom, že v létě budou organizovány všeobecné lotyšské svátky zpěvu, se objevila také 21. března v *Latviešu avīzes* v rubrice Různé zprávy. Informaci doprovází velmi emotivní a patriotický komentář. „*Toto rozhodnutí je tak krásné a vyklíčené ze samotných lotyšských srdcí, že nepotřebuje žádná slova pobídky a doufáme, že tato zpráva spojí sbory po celém Lotyšsku, aby se tato čestná práce mohla vydařit ke cti celého lotyšského národa.*“¹²⁵ 25. dubna se pak objevil v *Latviešu avīzes* program obou koncertů, ač ještě ne v předváděném pořadí písní. V porovnání s konečným programem se ještě objevovaly drobné rozdíly, v zásadě však většina odpovídala.¹²⁶

Jak i z výše uvedeného vyplývá, historické shromáždění bylo v tisku většinou nazýváno jako první všeobecné lotyšské svátky zpívání. Datum bylo nakonec vybráno uprostřed týdne od 26. do 29. června. První svátky písní tedy trvaly více dní a uvedly tak tradici, které se držely i další svátky, a také už měly přívlastek všeobecné, čímž se odlišovaly od regionálních svátků a dnů písní, které trvaly obvykle jen jeden den.¹²⁷

Na plánované schůzce 28. března, kam byly pozváni i zástupci sborů, byli vybráni hlavní dirigenti – Jānis Bētiņš a Indriķis Zīle, kromě toho bylo také rozhodnuto svolat v době svátků písní první konferenci lotyšských učitelů a druhý zemědělský kongres a zvolit vícero komisí k provedení zvláštních technických úkolů prováděných při následujících přípravných pracích. Času na přípravu bylo velmi málo¹²⁸, sbírky písní pro sbory byly připravené až v březnu a navíc jejich doručení brzdila i v té době velmi pomalá pošta. Také vzhledem k tomu, že se nejednalo o profesionální zpěváky, nebylo možné opomenout jarní práce

¹²⁴ Podle Ar augstas valdīšanas atļaušanu. In *Mājas Viesis* [online], 10. 3. 1873, č. 10, s. 78 [cit. 3. 6. 2012.]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_mavi1873n10|article:DIVL66|query:swehtkus|issueType:P.

¹²⁵ Dažādas ziņas. In *Latviešu Avīzes* [online], 21. 3. 1873, č. 12, s. 90 [cit. 13. 6. 2012.]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_laav1873n12|article:DIVL28|query:swehtkus|issueType:P.

¹²⁶ Podle Vispārīgu latviešu dziedāšanas svētku. In *Latviešu Avīzes* [online], 25. 4. 1873, č. 17, s. 131–132 [18. 7. 2012.]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_laav1873n17|article:DIVL41|page:3|query:swehtkul|issueType:P.

¹²⁷ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 42.

¹²⁸ Doba na přípravu se jeví krátká zejména s porovnáním s dnešními svátky písní, kdy následující svátky jsou připravovány prakticky od konce těch předchozích.

na poli, a díky všem těmto okolnostem nebylo neobvyklé, že se některé sbory učily písně ještě po cestě do Rigy.¹²⁹

Přesto vyvolaly plánované svátky písní obrovské nadšení. Už do poloviny dubna se ohlásilo kolem čtyřiceti venkovských sborů, z nichž téměř všechny přijely i do Rigy. Organizátorům tak zmizely obavy, týkající se účasti sborů, ovšem jiné zůstaly, jako např. všeobecný úspěch svátků a ohlas posluchačů. Členové RLS věděli, že to bude mít dopad nejen na vnější reputaci RLS, ale také vnitřní život, protože krize ještě nebyla překonána.¹³⁰

První sbory přijely v úterý 26. června, a aby se dostaly do Rigy, využily všechny tehdejší dopravní prostředky. Možností nebylo mnoho, buď vlakem po nové železnici Riga–Jelgava–Liepāja nebo po v roce 1866 dokončené linii Riga–Moskva, anebo obvyklou pozemní dráhou. Pokud to bylo možné, posloužily i vodní toky, „*někteří v blízkosti řek Aiviekste a Daugavy využili vodní cesty a vydali se zpívající a houpající na velkých lodích ozdobených březovými větvíčkami a květinami.*“¹³¹ Kromě zpěváků přijelo do Rigy i několik tisíc hostů. Někteří z nich již byli nebo se později stali známými národními pracovníky jako Jānis Cimze, bratři Kaudzīteovi, básník Auseklis, sedmnáctiletý Jurjānu Andrejs, který v té době zpíval ve sboru z Vecpiebalgy či rodina učitele Vītolsa s tehdy ještě desetiletým Jāzepssem, pozdějším významným skladatelem a hudebním pedagogem, Kronvalds Atis, Krišjānis Valdemārs a také různí studenti z terbatských, moskevských, petrohradských a berlínských vysokých škol.¹³²

Jednalo se tedy o velkou kulturní událost, která do té doby neměla obdoby a pro Rigu byl takový slet Lotyšů překvapením, zejména pro Němce, kteří tehdy tvořili v Rize většinu a o lotyšských svátcích věděli málo. Dle některých záznamů se zúčastnilo celkem 43 sborů s 1035 zpěváky (32 sborů s 692 zpěváky z Vidzeme a Rigy a 11 sborů s 343 zpěváky z Kurzeme, které v té době zahrnovalo i Zemgale). Pozdější předseda RLS Tomsons původně psal také o 43 sborech, ale později jich zmínil 45 (5 z Rigy, 27 z Vidzeme a 13 z Kurzeme). Všeobecně lze říci, že počet se v různých pramenech měnil.¹³³

¹²⁹ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 40.

¹³⁰ Podle téhož, s. 42.

¹³¹ Tamtéž, s. 44.

¹³² Podle téhož, s. 42–44.

¹³³ Podle téhož, s. 44.

V porovnání s jedním z do té doby největších dnů písní v Dobele byl počet sborů třikrát větší, zatímco zpěváků bylo asi jen dva a půl krát víc, což je možné vysvětlit tím, že pro některé sbory byla cesta do Rigy značně delší a komplikovanější. V Dobele bylo v průměru v jednom sboru 27 zpěváků, v Rize 22 a přibližně stejný počet (22–26) si udržel i v následujících čtyřech svátcích. O svátcích v poválečné době bylo v průměru v jednom sboru 38–42 zpěváků, přidaly se sbory středních škol a školských institutů, u kterých byl někdy počet zpěváků sto a více, zvětšily a rozmnožily se i řížské sbory. Dalším znakem svátků v roce 1873 byla většina mužských hlasů. 23 sborů (tedy asi polovina) byla pouze mužských a ze všech 1003 zpěváků bylo 79 % mužů. Taková situace byla nejen v Lotyšsku, ale i v okolních zemích, i samotném Německu, kde byla emancipace známá už dříve.¹³⁴ Tak vysoký podíl mužů dokládá, že svátky písní byly od počátku významnou společenskou kulturně politickou událostí, která v té době nejen v Lotyšsku příslušela mužům. V porovnání s tím je dnešní trend naprosto opačný. Tisenkopfs ve své studii uvádí, že typickým představitelem svátků písní je mladá žena do dvaceti pěti let, Lotyška žijící ve venkovské oblasti, většinou v Zemgale či Vidzeme.¹³⁵

První hlavní událostí se stal akt zahájení svátků, který začal ve dvě hodiny v sídle RLS. Jako první promluvil předseda RLS J. F. Baumanis a připomněl sílu písně a její úlohu. Po proslovu Baumanise následovaly písně zpívané mužským sborem Baltského školského semináře. Velmi podstatné je, že mezi nimi byla také poprvé veřejně zazpívána skladba Kārlise Baumanise *Dievs, svētī Latviju*. Píseň nebyla přijata na hlavní koncert kvůli oficiálním překážkám a zpráv o této události také nebylo mnoho, protože v té době musela fungovat z důvodu oficiální cenzury jistá autocenzura. Někteří tak informaci o zazpívání hymny zcela vynechávají, jediný přímý doklad o tom, že zazněla, podává R. Tomsons: „... *Po proslovu pana Baumanise byla studenty Baltského semináře zazpívána v Petěrburgu napsaná a složená Lotyšská hymna Kārlise Baumanise.*“¹³⁶ Jedná se o první důkaz o tom, kdy hymna zazněla poprvé mezi širší veřejností a dosvědčuje také, že už od začátku byla tato píseň nazývána hymnou, v což doufal i autor při jejím komponování.¹³⁷ O nesouhlasu oficiálních úřadů svědčí i fakt, že Baumanisova sbírka *Līgo* vydaná v Petrohradu v roce 1874, která obsahovala také

¹³⁴ Podle téhož, s. 45.

¹³⁵ Dále má dosaženo vysokoškolského vzdělání nebo se ještě učí a řadí se do vyšší střední třídy. Podle TISENKOPFS, Tālis, *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē* [online], 2002, s. 3 [cit. 20. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/petijumi.html>.

¹³⁶ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 46.

¹³⁷ Podle téhož, s. 45–46.

píseň *Dievs, svētī Latviju*, byla v Rize zkonfiskována a veřejně spálena. Přesto si píseň získala velkou popularitu a poprvé nakonec oficiálně zazněla až na čtvrtých svátcích, kde však byla předložena cenzuře s obměněným názvem *Dievs, svētī Baltiju*¹³⁸ (Bože, žehnej Pobaltí), protože pouze tak mohla být v rámci navrhovaného repertoáru přijata.¹³⁹

Ovšem nejen zazpívání hymny bylo projevem národního citění. Význam svátků jako dokladu o narůstající národní identitě dokazuje proslov předsedy organizační komise R. Tomsonse: „*Tyto svátky svědčí nejen o našich pocitech, ale také o našem snažení a kulturním stavu. Odhalují, že se už nikdo nedokáže skrývat a to, že se lotyšský národ žene za světlem a kulturní krásou.*“¹⁴⁰ Po proslovu následovaly další písně, po nichž byl přinesen do sálu symbol svátků písní tzv. vlajka Līgo.

Další den, 27. června, začal zkouškami sborů a večer se sbory vydaly na organizovaný sváteční pochod k Dómu. Koncert organizovaný v Říšském dómu byl výjimečný tím, že dóm byl citadelou pobaltských Němců a mnoho Lotyšů se tam běžně nedostalo, a pokud, tak tajně. V tento den svátků však do Dómu mířily tisíce Lotyšů „*[...] a tyto tisícovky vešly v denním světle s hrdě pozvednutými hlavami, jakoby šly do boje za novou, zářivější budoucnost. Ve skutečnosti to také byl boj, přinejmenším začátek jakéhosi boje za práva ovlivňovat osudy Rigy, jejichž tvoření dosud Lotyšům příslušelo jen v roli druhořadých občanů.*“¹⁴¹

Koncert poslouchalo asi 3600 návštěvníků, v prvních řadách na zvláštních sedadlech seděli němečtí a ruští občané. Po koncertě následoval banket, na který bylo pozváno kolem 600 hostů. Na banketu zaznělo mnoho proslovů, některé velmi ostré, které odrážely různé tehdejší pohledy na lotyšskou a německou roli v rozvoji lotyšské kultury. Pravděpodobně díky obavám z cenzury byly však proslovy popsány jen velmi málo. Tento čestný banket prvních svátků písní se stal však prostorem, kde se ukázaly nové síly a zazněly nové myšlenky, které měly ohlas v národním povědomí ještě dlouho po tom, co samotná akce skončila. Zejména proslovy A. Kronvaldse přinutily mnohé obrátit se k věcem, o kterých do té doby byly pouze

¹³⁸ Slovo *Baltiju* bylo od počátku pouze v první sloce: *Dievs, svētī Latviju, mūs'dārgo tēviju, svētī jel Baltiju*, ak *svētī jel to*. Výraz *Baltiju* byl nahrazen za *Latviju* až během druhého národního obrození. Viz GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 181.

¹³⁹ Podle LINDENBERGS, Jānis, *Latviešu kora literatūra 1*, 1998, s. 36.

¹⁴⁰ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 46–48.

¹⁴¹ Tamtáž, s. 48.

mlhavé představy, Kronvalds ukázal novou zbraň – neochvějnou víru v národního ducha a boj za nezbytnou budoucí národní hrdost.¹⁴²

Druhý koncert, světský, se odehrál třetí den svátků ve čtvrtek večer v Císařské zahradě (Kēizara dārzs, později Viestura), kde nechal J. F. Baumanis postavit otevřenou, z divácké strany bazilice podobnou estrádu, která mohla pojmut asi tisíc zpěváků. Sbory s dirigenty a organizátoři se sešli už v sedmnáct hodin před sídlem RLS, odkud začal pochod na místo svátků. Vpředu pochodu jeli na koních typičtí četníci, které následovala jednotka ruského vojenského orchestru, pak šli představitelé RLS nesoucí již zmiňovanou Līgo vlajku a po ní pochodovaly v náhodném pořadí sbory se svými vlajkami. Pochod Rigou doprovázelo mnoho diváků, z nichž část byli zvědaví Němci, kteří už četli v novinách o koncertu v Říšském dómu.¹⁴³ Tento průvod byl sám o sobě obrovskou manifestací lotyšského národa ve velmi otevřené podobě.

Na místě čekalo asi jedenáct tisíc diváků, mezi kterými bylo i mnoho cizinců, v Tomsonsově popisu a nejspíše i v programu byla jména lotyšských autorů uvedena pod iniciálami, což dosvědčuje, že autoři si nepřáli zvláštní popularitu. Zástupci lotyšské inteligence věděli, kdo se pod iniciálami skrývá, a někteří autoři jako Jānis Cimze nechtěli své jméno uvést, protože písně uvedené v programu byly pouze harmonizace (melodie opatřené akordickým doprovodem). Nicméně po každé odzpívané národní písni se ozval ohromný potlesk a jásavé pokřiky.¹⁴⁴ Celkový dojem a jedinečnost okamžiku tak ještě umocňovalo publikum a atmosféra, ve které se posluchači propojili se zpěváky: „...v písních se začala ozývat duše, objevil se oheň, který roztavil všechny v jednu společnost s jedinými myšlenkami a pocity.“¹⁴⁵ Právě tento prvek, kdy se diváci přidají ke sborům, zmiňuje Dace Bula jako důležitý moment při vnímání národní jednoty právě skrze sborový zpěv a svátky písní, a jak je vidět, byl součástí už do prvních svátků písní.

Později v článku o úvahách při příležitosti II. svátků písní popsal Auseklis vzpomínky na svátky v roce 1873 takto: „*hrdá řížská vrata se otevřela, jejich překlady se pozvedly a – znevažovaný národ skrz ně prošel*“ a „*Riga se rozezněla, Kostel Panny Marie se rozechvěl a Císařská zahrada se proměnila v jezero písní*“.¹⁴⁶ V druhém úryvku Auseklis

¹⁴² Podle téhož, s. 50–54.

¹⁴³ Podle téhož, s. 55.

¹⁴⁴ Podle téhož, s. 56–58.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 59.

¹⁴⁶ Podle téhož, s. 59.

naráží na píseň Jānise Cimzeho *Rīga dimd* (Riga zní), jedné z významných písní prvních svátků, jejíž popularita přetrvala i později.

V pátek v pět hodin začala poslední událost svátků písní, tzv. písňová válka, kterou sledovalo asi 4500 posluchačů. Zúčastnilo se jí deset mužských a pět smíšených sborů. Bez tří písní na začátku a na konci, které zpívali všichni dohromady, každý sbor zvlášť zazpíval dvě písně, které si vybrali samy jeho členové. Přes to, že část sborů byla v malé sestavě a neúčastnily se také všechny nejlepší sbory, měla tato událost u diváků ohlas. Jednalo se hlavně o něco nového, neznámého z předchozích koncertů či dnů písní. Komise pak rozdala celkem sedm ocenění.¹⁴⁷

Vedle hudebních událostí se v čase svátků konala ještě jiná dvě setkání. První z nich byla všeobecná lotyšská školská konference (27. a 28. 6.), kterou vedl její iniciátor A. Kronvalds. Celkem se jí účastnilo kolem dvě stě učitelů a asi tři sta dalších hostů. Druhou akcí byl druhý lotyšský zemědělský kongres (28. 6.), který organizoval R. Tomsons. Ten měl také asi pět set účastníků. Obě tyto události měly veliký význam, protože se takovéto akce v té době mohly organizovat jen zřídka a bylo na nich možné vyměňovat si své názory a myšlenky mnohem svobodněji než v cenzurou omezeném tisku. Také to ovlivnilo společenskou aktivitu v jiných městech a venkovských centrech a první svátky písní se tak staly fórem pro jiné události, které buď nebyly ještě vůbec organizovány, nebo byly rozšířeny.¹⁴⁸

První svátky písní významně ovlivnily i RLS, kterou vyvedly z největší krize. Vybralo se více peněz, než bylo investováno (celkový zisk byl asi 2 500 rublů) a akce tak vylepšila finance RLS a uklidnila ekonomicky zaměřené členy. Svátky však měly i ideologický dopad, díky nim se stabilizovalo i postavení literárních a vědeckých členů. Ač vnitřní krize ještě přetrvala, další existence společnosti byla jistá a vnější čest byla zachována.¹⁴⁹ Úspěch prvních svátků a udržení společnosti byl nezbytným krokem k zachování a dalšímu rozvíjení této národní tradice.

¹⁴⁷ Podle téhož, s. 59.

¹⁴⁸ Podle téhož, s. 59.

¹⁴⁹ Krize skončila po pár letech, když vedení plně přešlo do rukou Kalniņše, který byl v r. 1875 zvolen za předsedu a který v následujících 10 letech udělal z RLS nejsilnější lotyšské centrum. Podle téhož, s. 60–61.

5.1.1. Lotyšské písně v repertoáru

Svátky písní se svým širokým programem zkoušely žánr lotyšského sborového zpěvu vystavět významněji, než to bylo možné při jiných menších akcích. Velký koncert se stal jakoby zvláštním průřezem období lotyšských sborových písní, ve kterých je vidět část lotyšské hudební historie, která je jedna z existenčně nejdůležitějších. Na dvou hlavních koncertech zaznělo 25 různých písní, z toho 12 bylo od lotyšských autorů. Ty všechny zazněly na světském koncertě (celkem 16 písní), zatímco v Dómu zazněly pouze práce cizích autorů. Lotyšská sborová píseň byla teprve ve stádiu vzniku, od čehož se musel odvíjet i přístup. Okolnosti tak určovaly výběr lotyšských prací, mezi dvanácti písněmi byly pouze dva originály, zatímco ostatní práce byly pouze harmonizace. To se proměňovalo poměrně rychle v dalších svátcích. Navíc v programu byli uvedeni pouze čtyři lotyšští autoři, bratři Jānis a Dāvids Cimzeovi, autor lotyšské hymny Kārlis Baumanis a duchovní Jānis Neilands, o kterém není mnoho zpráv. Svátky tímto odrážely téměř veškerý soudobý hudební potenciál.¹⁵⁰

I přes nespornou historickou hodnotu, svátky celkově působily oproti nadcházejícím velmi skromně. Cílem tehdejších organizátorů bylo především nabídnout národu „národní zpívání“ a ne čistě národní svátky písní (od čehož se také odrážel název – První všeobecné lotyšské svátky zpívání), což se jim v obou případech podařilo, jelikož toto kritérium splňovaly oba dva koncerty.¹⁵¹

Dva originály tvořily Baumanisovy písně *Daugavas zvejnieku dziesma* (Píseň rybářů Daugavy) s textem folkloristy a básníka Fricise Brīvzemniekse a *Tēvijas dziesma* (Píseň vlasti), jejíž text vytvořil básník Mārtiņš Lapa. Pokud odhlédneme od umělecké hodnoty, Baumanisovy prvotní práce byly tím, co vedle žánrových prací cizinců namířilo cestu k pozdějším lotyšským originálním písním jako kantáta od A. Jurjānse *Tēvijai* (Vlasti) na III. svátcích písní (1888), od Vitolse *Beverīnas dziedonis* (Zpěvák Beverīny) (IV., 1895) a *Gaismas pils* (V., 1910). Nepřímo také potřebovaly písně připravit zemi, sbory a publikum, a v tomto ohledu i první Baumanisovy originály měly důležitou historickou roli.¹⁵² Z národního hlediska je píseň *Daugavas zvejnieku dziesma* důležitá už kvůli zobrazení

¹⁵⁰ Kromě Purāte a jeho pár zapomenutých zanechaných prací a Pēterise Šančberģise, autora ve svém čase populárních, ale do vážné hudby nezapadajících ziņģes, byli tito autoři jediné v soudobé lotyšské hudební historii. Podle téhož, s. 63.

¹⁵¹ Podle téhož, s. 62–63.

¹⁵² Podle téhož, s. 70.

jednoho z národních symbolů Lotyšska – řeky Daugavy, ale i boha lotyšského dávného náboženství Pērkonse.

Daugavas zvejnieku dziesma

Daugaviņa, māmulīņa
viļņo strauji plūzdama!
Daugaviņa stalta, balta,
Tu mūs' maizes devēja!
Nu tad brāļi naigi, naigi,
Dzenat tīklus laivīņās!
Pērkontēva svētībiņa,
Laivas zivīm pildinās.

Brīvos viļņos Daugaviņā,
sviedros laivu airējam!
Krūtīs atsarkst tēvu liesma,
Brīvu dziesmu uzdziedam.
Nu tad brāļi naigi, naigi,
Dzenat tīklus laivīņās.
Pērkontēva svētībiņa
Laivu zivīm pildinās.

Píseň rybářů Daugavy

Daugava, maminka,
vlní se prudce proudíc,
Daugava vznešená, bílá,
Tys naše chlebodárkyně!
No tak bratři rychle, rychle,
Popoháníte síť v loďkách!
Požehnání otce Pērkonse
Loďky rybami poklesnou.

Na svobodných vlnách v Daugavě,
V potu s loďkou veslujeme!
V prsou červená se plamen otců,
Svobodnou píseň zpíváme.
No tak bratři rychle, rychle,
Popoháníte síť v loďkách!
Požehnání otce Pērkonse
Loďky rybami poklesnou.

Druhá Baumanisova píseň zobrazuje tematiku rodné země, která se v budoucích svátcích stane velmi častým námětem písní, ať už ve svobodném období nebo během sovětské nadvlády. Autor textu Mārtiņš Lapa napsal i mnohé jiné písně věnující se vlasti, např. *Ak, tēviņa, tu dārga, svēta* (Ach, otčino, ty drahá, svatá), *Lai dziesmas skan daudz balsu vienībā* (Ať písně znív jednotě mnoha hlasů), *Cik jauka esi, tēviņa* (Jak krásná jsi, otčino).¹⁵³ Píseň z prvních svátků písní s vlasteneckým textem vyjadřuje kromě lásky k rodné zemi také vidinu světlé budoucnosti, jak je vidět na tomto fragmentu.¹⁵⁴

Tad vienreiz tak tā migla velsies,
kas gara gaismu aizkavē,
un mūsu tauta godā celsies
pie citām tautām pasaulē.

Pak ale jednou se ta mlha odvalí,
co duchovnímu světlu překáží,
a náš národ ve cti pozvedne se,
k jiným národům ve světě.

¹⁵³ Podle ZEIFERTS, Teodors, Kaudzītes Matīss un viņa laika biedri. In *Latviešu rakstniecības vēsture*. [online], 1993 [cit. 12. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.korpuss.lv/klasika/Senie/Zeiferts/9.%202.dala/3cina/7.KM.htm>.

¹⁵⁴ Podle KURSĪETIS, Andris, Latviešu dziesmu svētku vēsture, *XIII Vispārējie dziesmu svētki ASV Milvokos, no 4.–8. jūlijam* [online], 2010-2012 [cit. 12. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.latviansongfest2012.com/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=66.

Zbývající lotyšský repertoár na světšském koncertu tvořily harmonizace lidových písní. Některé z nich ovšem získaly pevné místo i v nadcházejících svátcích v jiných obdobích. Mezi nimi je i píseň J. Cimzeho *Rīga dimd* (Riga zní) nebo D. Cimzeho *Kas tie tādi, kas dziedāja* (Kdo jsou ti, co zpívali). Důležitou roli hrály první lotyšské sborové práce také v samotném lotyšském hudebním rozvoji. Harmonizace bratrů Cimzeových, které započaly renesanci lotyšských lidových písní, se staly základem velkých prací, které s novým záběrem po dvaceti letech začal Jurjāns a pokračovali Melngailis, Graubiņš či Ābele.¹⁵⁵

Rīga dimd

Rīga dimd, Rīga dimd!
Kas to Rīgu dimdināj?

Tai meitai pūru kala,
kam trejādi bāleliņ',

Tēva brālis pūru kala,
mātes brālis atslēdziņ',

Viņas pašas īstais brālis,
zelta vāku liedināj',

Rīga zní

Rīga zní, Rīga zní,
Kdo tu Rīgu rozeznēl?

Tē dīvce vēno ukula
Trojice mladikū,

Otcūv bratr truhlu ukul,
Matčīn bratr klīček

Její pravý bratr,
Zlaté víko ulil.

Kas tie tādi, kas dziedāja

Kas tie tādi, kas dziedāja
Bez saulītes vakarā?

Tie ir visi bāra bērni,
Bargu kungu klausītāj'.

Kurin' ugun', silda gaisu,
Slauka gaužas asariņ's.

Krimta cietu pelavmaizi,
Avotāi mērcēdam'.

Saulīt' vēlu vakarāi
Sēžas zelta laiviņā;

Kdo jsou ti, co zpívali

Kdo jsou ti, co zpívali
Po západu slunce?

To jsou všichni sirotci,
Tvrdeho pána posluhovači.

Hřeje oheň, zahřívá vzduch,
Suší hořké slzičky.

Okusují tvrdý chléb z plev,
Namáčejíce ho v prameni.

Sluníčko pozdě večer
Sedí ve zlaté lodičce;

¹⁵⁵ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 70.

Rītā agri uzlēkdama,
Atstāj laivu līgojot.

Brzo k rānu vyjde,
Nechā lodičku houpat se.

Kam, saulīte, vēlu lēci,
Kur tik ilgi kavējies?

Pro koho, sluničko, jsi pozdě vyšlo,
Kde jsi tak dlouho prodlévalo?

Aiz viņiem kalniņiem,
Bāŗa bērnu sildīdam'.

Za nimi kopečky,
Sirotky hřejíc.

Práce lotyšských autorů měly velký význam i z důvodu rovnováhy oproti těžkým a umělecky různorodým cizím kusům. Tato rovnováha se stala silným stimulem i v pozdějších letech, kdy lotyšských národních skladatelů již bylo hodně a profesionální síly nesrovnatelně bohatší.¹⁵⁶

Dle Bērzkalnse zařazení repertoáru nelotyšských autorů nebylo špatné i z hlediska toho, že ukazovalo technickou rozmanitost a seznámilo zpěváky s širšími formami, kterých soudobý národní repertoár ještě nedosáhl. Ovšem „*v ideologickém ohledu nepoměrně největší význam měla [...] čistě lotyšská část.*“ Krom jiného „*[...] pozvedla val těm cizím vlivům, které lotyšské hudbě byly škodlivé a které se pokoušely absorbovat národní melodickou jednotu ve stylu soudobých mezinárodních šlágrů ziņģes nebo na první pohled méně nebezpečných, ale de facto stejně škodlivých sentimentálních mezinárodních prací.*“¹⁵⁷

¹⁵⁶ Podle téhož, s. 63.

¹⁵⁷ Obě citace tamtéž, s. 70.

6. Svátky v období nezávislosti

V období nezávislosti se odehrály pouze čtyři svátky. Jejich charakteristikou je postupná profesionalizace hudební kultury, tvorba významných originálních skladeb, ale také významný vývoj lotyšských lidových písní.

Samotné studium folkloru se přeneslo z činnosti intelektuálů do institucionalizované disciplíny. V roce 1924 byla založena Lotyšská folklorní sbírka (Latviešu folkloras krātuve) a kurzy spojené s folklorem se dostaly i do studijního plánu univerzity. „*Politický kontext nezávislého státu aktivoval národní vnímání folkloru.*“¹⁵⁸ Avšak profesionální zkoumání folkloru se oddělilo od čistě národních idejí. Dace Bula uvádí, že vyjádření „lotyšskosti“ a hledání národního charakteru za pomoci lidových písní bylo spíše na úrovni inteligence, která nepatřila do postupně formující se profesionální folkloristiky. Na rozdíl od romantického využívání folkloru jako vyjádření jedinečnosti národní kultury začal být folklor v nezávislém období chápán jako mezinárodní fenomén.¹⁵⁹

R. Eglentāls se ve své knize *Seši latviešu vispārējie dziesmu svētki* z roku 1928 po organizování šestých svátků zastává názor, že svátky ztratily svůj hlavní význam z předválečného období – „[...] vzbudit a posílit v lotyšském národu myšlenky o jejich národní jednotě, demonstrovat cizím národům, nositelům cizí moci svoji probouzející se sílu.“¹⁶⁰ Touto ztrátou politického významu se dle něj stává hlavním cílem cíl umělecký.

Přesto svátky nepochybně nesly národní jednotící význam, který na posledních svátcích tohoto období odehrávajících se za Ulmanisova režimu, vyrostl do extrémních rozměrů. Repertoár svátků písní do roku 1938 neodrážel tak silný politicky agitační prvek, nesl však samozřejmě patriotické znaky. Zastoupena byla nově již oficiálně státní hymna jako nedílná součást svátků. Rovněž se objevovaly vlastenecké písně jako např. od A. Kalniņše *Latvju himna* (Lotyšská hymna) či *Brīvība* (Svoboda), od J. Vītorse *Karogs* (Vlajka), od E. Dārziņše *Mūžam zili ir latvijas kalni* (Věčně modré jsou lotyšské kopce), *Latviski lai atskan dziesmas* (Lotyšsky ať zazní písně) a vlastenecké písně věnující se rodné zemi, např. od A. Kalniņše *Dzimtene, Ceļš uz dzimteni*.

¹⁵⁸ BULA, Dace, Latvian Folksongs: Collected, Published and Studied, In *Singing the Nations – Herders's Legacy*, 2008, s. 16.

¹⁵⁹ Podle téhož, s. 16.

¹⁶⁰ EGLENTĀLS, Roberts, *Seši latvju vispārējie dziesmu svētki 1873–1926*, 1928, s. 40.

Lidové písně hrály stále velkou roli. Mezi hlavní představitele se řadil E. Melngailis a J. Graubiņš, následovali je P. Jurjāns či A. Ābele a z novější generace také V. Dārziņš či J. Kalniņš. Aranže lidových písní doznaly prudkého rozvoje, který se projevoval v širším a svobodnějším pojetí. Díky jejich propracované formě se stíraly rozdíly mezi hudebním materiálem lidovým a originálním.¹⁶¹

Na prvních třech svátcích v období nezávislosti se v omezené míře zachovaly také duchovní písně. Nebyly už vyčleněny v samostatném koncertu, ale staly se součástí hlavních koncertů. S příchodem IX. svátků vymizely tyto písně zcela.

6.1. Ulmanisův nacionalismus a kult osobnosti na IX. svátcích písní

Z hlediska národní a politické otázky jsou ve druhém období specifické IX. svátky. Ač ještě spadají do období nezávislého Lotyšska, odehrávají se už ve zcela odlišném politickém a sociálním prostředí než svátky předchozí. Narůstající nacionální nálady po celé Evropě ve 30. letech se projeví i v pobaltských zemích, které spolu s hospodářskou krizí posléze vedly k vytvoření autoritářských režimů v jednotlivých zemích.¹⁶²

Pro Lotyšsko byla zásadním okamžikem noc z 15. na 16. května 1934, kdy došlo k nekrvavému převratu Kārlise Ulmanise, zakladatele v té době jedné z nejsilnějších stran Svazu zemědělců. Ulmanis za pomoci armády a samostatné vojenské organizace tzv. *aizsargi* nechal pozatýkat jak své odpůrce z fašistické pravice, tak zejména sociální demokraty, kteří v té době tvořili nejsilnější parlamentní stranu. Tento puč byl přijat bez větších protestů veřejnosti, která byla unavená z nestálé a neúspěšné parlamentární demokracie (ačkoliv parlamentní systém byl v Lotyšsku ze všech pobaltských zemí nejstabilnější). Ulmanis tak zrušil politické strany a pozastavil činnost parlamentu. Na rozdíl od režimů v Litvě nebo Estonsku se neopíral o žádnou politickou stranu, ale vytvořil autoritářský režim osobní moci. V něm figuroval jako jediný vůdce a zároveň ve spojení s národní folklorní tradicí také jako tzv. *saimnieks* neboli hospodář.¹⁶³ Veškerá faktická moc byla pouze v jeho rukou, ačkoliv

¹⁶¹ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 173–174.

¹⁶² V Estonsku stejně jako v Lotyšsku byl totalitní režim od r. 1934 – tzv. Pätsův režim, v Litvě důvody odlišné než v Estonsku a Lotyšsku, Litva měla dlouhodobý konflikt s Polskem vycházející z provázané historie, nekrvavý převrat se tak odehrál dokonce už v r. 1926 – prezidentem se stal Antanas Smetona. Podle ŠVEC, Luboš, *Dějiny pobaltských zemí*, 1996, s. 187–192.

¹⁶³ V lotyšském folkloru je jako hospodář označován bůh Dievs.

prezident Kviesis byl ponechán v úřadu až do konce volebního období v roce 1936. Ulmanis po něm prezidentský úřad převzal, ale ten se nesnažil podpořit žádnými legislativními kroky, ústavou či plebiscitem. Ve zpětném zkreslujícím pohledu, zejména v porovnání s následujícími válečnými a sovětskými roky, je však často Lotyšši na období Ulmanisovy vlády nahlíženo jako na zlatou éru Lotyšska a Ulmanis je vnímán jako symbol národní identity.¹⁶⁴

Vzhledem k národnostní otázce je třeba zmínit, že Ulmanisův režim byl postaven na myšlenkách silně nacionalistických, což mělo silný vliv na celkový obraz svátků písni. V tomto ohledu se v těchto svátcích značně silně promítala politická a národní funkce. Projev politického tlaku byl spojen zejména s osobou Ulmanise a snahou o společenskou legitimizaci režimu, jehož ideologie zároveň mohutně podporovala funkci národní.

Podrobněji se tématu IX. svátků písni spojených neodmyslitelně s osobou samotného Ulmanise věnovala Zelče ve své studii.¹⁶⁵ Uvádí, že za Ulmanisovy vlády byla už od počátku velká pozornost obrácena na vytvoření a udržení společenské podpory režimu, čemuž podléhaly veškeré oblasti kulturního života, jak vědy, tak vzdělání i zábavy.¹⁶⁶ Proto je celkem nasnadě, že se do prostoru zájmu Ulmanisovy propagandy dostaly právě svátky písni, které už dříve figurovaly v roli události sjednocující národ. „*Autoritativní moc, která řídila pořádek státu, rozdělovala finance, udělovala ocenění, kontrolovala a zakazovala, svojí autoritou převzala fakticky veškerý kulturní management státu.*“¹⁶⁷

První velká kulturní událost, která měla oslavit lotyšskou národní historii a ukázat roli a význam Ulmanisova převratu a jeho osoby samotné, se odehrála už po dvou měsících jeho vlády 21. až 24. června. Tzv. *Atdzimšanas dziesma* (Píseň obnovy) bylo vlastně jakési masové divadlo s několika tisíci zpěváky a herci. V dopise podepsaném ministerským předsedou K. Ulmanisem a viceministrem A. Bērziņšem, ve kterém vyjadřovali uznání

¹⁶⁴ Podle ŠVEC, Luboš. *Dějiny pobaltských zemí*, 1996, s. 192–195.

¹⁶⁵ Studie *IX Latvīešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests* (IX. lotyšské svátky písni – K. Ulmanisova přísaha věčnosti Lotyšska).

¹⁶⁶ Podle ZELČE, Vita, *IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests*, In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 109.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 110.

hlavnímu režisérovi Jānisi Muncisovi, se mluvilo doslova o provedení „*velké patriotické propagandistické práce*.“¹⁶⁸

Po tomto prvním kroku následovaly další oslavy, Svátky dětí, Dělnické svátky, oslavy žní a další kulturní akce. Všechny tyto události byly nástrojem k dosažení zdánlivé spokojenosti a vytvoření pozitivní atmosféry, snahou o dosažení postupným procesem dojmu stability a prosperity ve společnosti a zároveň tak podvědomě legitimnosti a správnosti režimu. „*Navzdory neexistenci demokratické svobody, potlačování individuality i represím se každodenní součástí stalo rutinní nádherné, velkolepé a krásné oslavování, kdy jedny svátky následovaly další, které překonávaly předcházející rozsahem i nádherou.*“¹⁶⁹

Na tuto myšlenku navázala i idea dalších lotyšských všeobecných svátků písní, které si kladly za cíl vytvořit ještě nádhernější a ještě velkolepější svátky písní než byly do té doby, což se podařilo alespoň co do rozsahu, vzhledem k tomu, že se na svátcích podílelo přes čtrnáct tisíc zpěváků z celkem 381 sborů.¹⁷⁰ Dle Zelče vyhlásil Ulmanisův režim kurs tvoření „nové kultury“ a brzo bylo jasné, že svátky písní musí být v souladu s vládními zájmy, což se muselo odrážet jak ve výběru repertoáru, tak v organizaci události. Do popředí se tak dostala *Latviešu dziesmu svētku biedrība* (Společnost lotyšských svátků písní), která spolupracovala s ministerstvy vzdělání a vnitra a na jaře v roce 1937 oficiálně požádala v té době již prezidenta K. Ulmanise, aby se stal protektorem svátků.¹⁷¹

6.1.1. Osobnost Ulmanise v centru dění svátků

U této víceméně formální role však nezůstalo, Ulmanis se stal symbolem a pomyslným středem svátků, kolem kterého se točil celý jejich program. Zcela otevřeně je vyjádřen princip využití národodní otázky v rámci svátků písní A. Bērziņšem v brožuře k devátým svátkům písní: „*[...] bude samozřejmé, že vedle čistě uměleckého významu Svátků*

¹⁶⁸ AUGUSTS, Gvido, Jānis Muncis un latviešu masu propagandas teātris. In *Jaunā Gaita* [online], 1973, roč. 18, č. 96 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://zagarins.net/jg/jg96/JG96_Augusts-par-Munci.htm.

¹⁶⁹ ZELČE, Vita, IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests, In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 111–112.

¹⁷⁰ Údaje jsou použity z GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 43. Bērzkālns uvádí dokonce 16 tisíc zpěváků a 384 sborů. Viz BĒRZKALNS, Valentīns, *Latviešu dziesmu svētku vēsture*, 1965, s. 478.

¹⁷¹ Podle ZELČE, Vita, IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests, In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 112.

*písní je třeba také dosáhnout společenského a národně idealistického obsahu.*¹⁷² Neoddělitelnou součástí tohoto národní obsahu je však hlavní „hrdina“ svátků, kterého Bērziņš staví do role až nadpozemského vůdce a spasitele národa: „[...] a přese všechno tyto svátky budou krásná demonstrace společné národní radosti a svědectví oddanosti svému Vůdci, který vytvořil svobodný, nezávislý Lotyšský stát, který sjednotil oddělené cesty do jedné společné, který obnovil víru Lotyšů v sebe a svoji práci. Proto ať jsou IX. všeobecné svátky písní manifestací, která dosvědčuje, že si národ udrží věčně jednotu, svoji rodnou zemi Lotyšsko a bude následovat Vůdce po cestě, která vede Lotyšsko vstříc zářné, šťastné budoucnosti.“¹⁷³

Ulmanisův kult osobnosti, který je budován už od začátku režimu, kdy je Ulmanis zobrazován jako vůdce a sjednotitel a zároveň hospodář, který drží nad svými ovečkami ochrannou ruku, eskaloval právě na svátcích písní. Zelče doslova říká, že to byly jeho svátky. Kārlis Ulmanis byl viděn jak na podiu, tak v zákulisí, zúčastnil se spolu s ostatními svátečního veselí, prožíval s nimi svátky a získával si tak kladné mínění u obyvatel. Pokud zrovna nebyl přítomen, jeho portréty visely ve všech veřejných místnostech a objevovaly se i v programu.¹⁷⁴

Ulmanis byl, jednoduše řečeno, hlavním aktérem svátků, stál přímo v centru, účastnil se svátků písní osobně a jeho vystoupení byla nedílnou a významnou součástí programu. V programu mu bylo vyhrazeno hned několik částí doprovázených obrovskou pompou, tak, aby bylo všem zúčastněným jasné, že jsou svátky zasvěceny právě jemu. Už prezidentův příjezd byl velkou událostí. První den svátků se v 17 hodin seřadili všichni účastníci na Uzvaras laukums (náměstí Vítězství), kde probíhal hlavní koncert, aby se zúčastnili slavnostního očekávání prezidenta. Ten dle plánu přijel o hodinu později za zvuků fanfár z balkonu Národního divadla až k hlavním branám svátků písní. Výstup z automobilu znovu doprovodily fanfáry a následovaly proslovy k prezidentovi a samozřejmě i jeho vlastní.¹⁷⁵ V časopise *Lauku pastnieks* byl uveřejněn celý jeho proslov, ve kterém mluví o síle písně a jejím významu pro lotyšský národ. Srovnává první svátky písní s těmi devátými a poukazuje tak na nové lepší časy, které se odehrávají právě v tuto dobu. „*To jsou nové časy, které*

¹⁷² BĒRZIŅŠ, Alfrēds, *IX vispārējie latviešu Dziesmusvētki*, 1938, v úvodu bez stránkování.

¹⁷³ BĒRZIŅŠ, Alfrēds, *IX vispārējie latviešu Dziesmusvētki*, 1938, v úvodu bez stránkování.

¹⁷⁴ Podle ZELČE, Vita, *IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests*, In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 122.

¹⁷⁵ Podle téhož, s. 129–130.

*dovoluji pozvednout lotyšskou slávu.*¹⁷⁶ Po celou dobu svátků je mu ještě mnohokrát věnována pozornost.

6.1.2. Výběr času a místa konání svátků a jejich propaganda

*„Národní život byl kompletně podřízen potřebám festivalu.*¹⁷⁷ Jejich organizace byla velmi promyšlená, výběr času i místa měl svůj význam. Časově se snažily vládní úřady o určitou kulminaci svátků a akcí, svátky se odehrávaly mezi oslavou zakončení středoškolského konce studia a Jánskými svátky, zároveň se v Rize v té době také konal 4. Kongres lotyšské, estonské a litevské spolupráce a tzv. Baltijas nedēļa (Pobaltský týden). Zahraničním hostům měly svátky ukázat sílu státní moci a sounáležitost národa s vůdcem a režimem. I zde se tedy promítla idea ospravedlnění režimu. Kromě toho se během svátků písni odehrávalo mnoho jiných kulturních událostí, divadla hrála nejúspěšnější divadelní představení, byla otevřená muzea, zoologická zahrada, většinou byl vstup zadarmo nebo za sníženou cenu. Zajištěno bylo i levné občerstvení či lístky na vlak.¹⁷⁸

I místo konání svátků bylo specifické, *„[...] přidalo svátkům další hodnotu.*¹⁷⁹ Toho času největší tribuna pro svátky písni byla postavena podle návrhu architekta A. Birzinieka na tzv. náměstí Vítězství. Na prostoru v původním parku Vítězství¹⁸⁰ měl být vytvořen obrovský komplex, který by se stal místem pro mnohá setkání, určený různým oslavám a svátkům, sportovním akcím, vojenským přehlídkám apod. Původní plány byly velmi rozsáhlé, uvažovalo se o sportovním stadionu, velodromu, bazénu i okrasných zahradách, ovšem plány přerušila druhá světová válka.

¹⁷⁶ Tev Mūžam dzīvot, Latvija!, In *Lauku Pastnieks* [online], 01. 7. 1938, č. 29-30, s. 298 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_laup1938n29-30|article:DIVL20|query:Prezidenta uzruna dziesmu svētkos Prezidenta uzruna|issueType:P.

¹⁷⁷ ZELČE, Vita, IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests, In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 147.

¹⁷⁸ Podle ZELČE, Vita, IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests, In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 114–115.

¹⁷⁹ ZELČE, Vita, IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests, In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 119.

¹⁸⁰ Park tak byl pojmenován po získání nezávislosti Lotyšska na počest vítězství v tzv. Bermontiádě.

Místo pro organizaci větších událostí, kde by se mohl shromažďovat lotyšský národ, v Rize v té době chybělo. Ovšem nejen samotné místo, ale už i jeho stavba se stala významným způsobem, jak zapojit Lotyše do starosti o národní zájmy. „Zcela zvláštní význam mají tyto deváté lotyšské svátky písní. Budou první po historickém 15. květnu a poprvé je oslavíme na náměstí Vítězství, které národ společnými silami postavil jako svůj pomník jednoty.“¹⁸¹ Stavba tohoto projektu se totiž dostala do centra pozornosti, stala se jakýmsi všennárodním zájmem, a prezident Ulmanis vyzval všechny obyvatele, aby se podíleli na stavbě i finančními příspěvky. Informace o celkovém počtu již vybraných peněz či přímo jména dárců s konkrétními sumami se objevovaly v novinách.¹⁸² Nadneseně bychom mohli přirovnat efekt příspěvků ke sbírce na naše Národní divadlo, ačkoliv je třeba samozřejmě brát v potaz zcela odlišný historický kontext. Vycházela však ze stejné myšlenky národní hrdosti a vzbuzovala a umocňovala ve svém důsledku pocit národní účasti. Toto zapojení bylo zcela účelné, kromě finanční podpory, ať už větší či pouze symbolické, v lidech vyvolávalo pocit národní sounáležitosti a nepřímou tak podporovalo ideje státní moci a sympatie k režimu.

Velká pozornost byla také věnována propagandě a reklamě svátků písní, a to jak v Lotyšsku, tak v zahraničí. Dle oficiálního připraveného plánu se mělo začít dva měsíce před svátky prostřednictvím tisku a rádia informovat o průběhu příprav, o národním, ideologickém a kulturním významu svátků i jejich historii. Do zahraničí bylo v plánu posílat zahraničnímu tisku informace o svátcích, přímou cestou i prostřednictvím předplatitelů lotyšského tisku, cestovním kancelářím zasílat informační prospekty pro případné návštěvníky svátků s možnostmi dopravy, ubytování i zajímavých míst v Lotyšsku.

Kromě propagace v tisku a rádiu byly součástí reklamy dle reklamního plánu plakáty, letáčky (některé rozhazované pomocí letadel), balónky, texty na různých potravinách,

¹⁸¹ *IX vispārējie latviešu Dziesmusvētki*, 1938, s. 41.

¹⁸² Podle Uzvaras laukuma būvei 2 mēnešos ziedoti 690.000 ls, In *Tēvijas Sargs* [online], 31. 7. 1936, č. 31, s. 1 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#issue:/p_001_tesa1936n31|article:DIVL49|query:Uzvaras laukumaUzvaraslaukumu|issueType:P a podle Uzvaras laukumam ziedots jau Ls 750.000, In *Smiltēnes Ziņas* [online], 07. 8. 1936, č. 32, s. 6 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pp|issue:/p_001_smzi1936n32|article:DIVL139|query:Uzvaras laukumam Uzvaras laukumu|issueType:P.

poštovní známky, pohlednice, světelné reklamy a projekce na ulicích, ve výkladních skříních, na zdích budov, krátké filmy, reklamy na lodích umístěných nedaleko od břehu a další.¹⁸³

Vše mělo zkrátka poukazovat na výjimečnost situace a přitáhnout co největší pozornost, zajistit si tak v Lotyšsku co největší účast a podporu a představit velikost svátků a zároveň Ulmanisova režimu v zahraničí.

6.1.3. Specifickum repertoáru svátků

„Z písní, slov a melodií proudí vždy více tepla – vždy velká síla.“¹⁸⁴ Tato slova zazněla v proslovu K. Ulmanise na svátcích písní a sám jejich autor si jistě tuto sílu písně uvědomoval a také toho bylo využito právě ve zvoleném repertoáru svátků. Vzhledem k jejich specifickému obsahu, zaznělo na těchto svátcích mnoho nových písní, které byly napsány přímo pro tyto svátky a později na jiných svátcích nezazněly, případně se kvůli své vlastenecké myšlence vrátily do repertoáru až v devadesátém roce. Kromě litevské a estonské hymny se objevily na programu pouze práce lotyšských autorů, celkem 32 lotyšských písní 16 skladatelů.¹⁸⁵ V repertoáru se silně projevovalo zasvěcení Ulmanisovi jako sjednotiteli, podpora režimu, vlastenecké myšlenky o rodné zemi a odkaz na historii spojený s ideou národa zpěváků. Nedílnou součástí byly lidové písně.

Mezi písně, které byly nejúžeji provázány s režimem a nejzjevněji ho podporovaly, patřily ty, které byly věnovány přímo osobě K. Ulmanise a režimu. Ulmanisovi byla věnována oslavná píseň od skladatele Jānise Zālītise se slovy básníka Vilise Plūdonse – *Dziesma Tautas vienotājam* (Píseň Národnímu sjednotiteli). V této oslavné písni je vyjádřen Ulmanis jako idealizovaná postava sjednocující lid, jenž ho miluje, a která disponuje až nadpozemskými vlastnostmi. Už v názvu, ale i v jednotlivých verších je otevřeně zobrazena prosazovaná myšlenka jednoty národa jako cíle všech Lotyšů. „*Naše chůze je jedna a cíl je jeden*“ – tato píseň tak reprezentuje zmiňovaný projev sounáležitosti, který vidí Dace Bula charakteristický

¹⁸³ Podle ZELČE, Vita, IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests, In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 135–139.

¹⁸⁴ Tev Mūžam dzīvot, Latvija! In *Lauku Pastnieks* [online], 01. 7. 1938, č. 29-30, s. 298 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:palissue:p_001_laup1938n29-30|article:DIVL20|query:Prezidenta_uzruna_dziesmu_svētkos Prezidenta_uzruna|issueType:P.

¹⁸⁵ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 43.

pro období mezi světovými válkami, v jeho nejvyhraněnější podobě. Všeho středem – „kovářem nové vedoucí hvězdy“ – se samozřejmě stává Ulmanis.

Autor textu, básník Plūdons podporoval Ulmanisův režim a publikoval vícero básní věnovaných právě na jeho podporu.¹⁸⁶ Na IX. svátcích písní zaznělo hned pět jeho zhudebněných děl, což bylo na těchto svátcích nejvíce písní od jednoho autora. I text druhé písně nejotevřeněji vyjadřující podporu režimu je z jeho pera. Píseň oslavující den, kdy nastal převrat s názvem *15. maija dziesma* (Píseň 15. května) odráží režim tak, jak ho chtěla vidět a zobrazovala státní moc. Dnem, kdy se Lotyšsko stává opravdu svobodné a nejvíce tak může projevit svoji pravou podstatu. V souladu s ideou národa zpěváků, je oslava příchodu nového režimu vyjádřena písní a typickým jánským refrénem „lai līgo“.

Dziesma Tautas Vienotājam

Mēs suminām Tevi, Tautas Vienotāj!
Mūsu rokas un sirdis Tev pretī māj!
Vada zvaigzni Tu jaunu pie debesīm kali
Un bagātām rokām darba svētību dali.
Pār tumšmaldu aizū zelta laipu Tu meti,
Un saulainam rītam ved visus mūs pretī.
Mums gaita nu viena un mērķis viens:
Valsts varenība un tautas ciens.
Mēs suminām Tevi. Tautas Vienotāj,
Mūsu rokas un sirdis Tev pretī māj!

15. maija dziesma

Latvija, šodien ir goddiena tava
Staltāk un svinīgāk karogi plīvo,
Diženāk, dimdošāk atskan: „Lai dzīvo!”
Mirdzošāk atspulgo varoņu slava,
Bungas lai dārd un lai karogi žvīgo,
Taures lai notrīc pret mūriem un logiem!
Latvija brīva no pēdējiem slogiem –
Tev lai dimd lepni slavas dziesma: „Lai līgo!”

Píseň Národnímu sjednotiteli

Oslavujeme tě, Národní sjednotiteli!
Našima rukama a srdci ti vstříc kyneme!
Novou vedoucí hvězdu na nebi kuješ
A bohatýma rukama požehnání práce rozdělujes.
Přes propast temných falší zlatou lávku kladeš,
A vstříc slunečnému ránu nás všechny vedeš.
Naše chůze je jedna a cíl je jeden:
Síla státu a čest národa,
Oslavujeme tě, Národní sjednotiteli!
Našima rukama a srdci ti vstříc kyneme!

Píseň 15. května

Lotyšsko, dnes je tvůj významný den
Vznešeně a slavnostně vlajky vlají
Majestátněji, zvuchněji zní „Ať žije!”
Zářivěji se zaleskne sláva hrdinů
Bubny ať duní a ať vlajky vlají
Trubky ať rozechvějí zdi i okna!
Lotyšsko osvobozené od posledních břemen –
Ať zní ti hrdě slavná píseň s refrénem līgo!¹⁸⁷

¹⁸⁶ Podle Latvijas literatūras centrs. *Vilis Plūdons (1874 - 1940) – Biography* [online], [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.literature.lv/en/dbase/authors.php?id=201>

a podle Vikipēdija, *Vilis Plūdons* [online]. [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://lv.wikipedia.org/wiki/Vilis_Plūdons.

¹⁸⁷ Refrén līgo se objevuje v lidových písních věnovaných největším folklorním lotyšským svátkům –Jánským svátkům.

Specifická píseň a v historii svátků ojedinělá je píseň *Kam drosme ir* (Kdo má odvahu) od Jānise Norvilise, který zhudebnil fragmenty jednoho z Ulmanisových proslovů, a prezident se tak dostává do repertoáru také jako autor.

Kam drosme ir!

Kam drosme ir un goda prāts
Un skaidra sirds,
Kam tauta tuvāku par draugu stāv,
Tas nāk man līdz,
Lai mūžam slavā, godā zeltu Latvija!
Vai jūs dzirdat, kā zemi šķir lemess?
Vai jūs dzirdat, kā rokas akmeņus veļ?
Dzirdiet: tur mūžībai pretī nākotnes tiltu ceļ.
Šis tilts ir garš, šis ceļš ir tāls,
Bet mūsu acīm saredzams.
Kam drosme ir un goda prāts
Un skaidra sirds,
Kam tauta tuvāku par draugu stāv,
Tas nāk man līdz,
Lai mūžam slavā, godā zeltu Latvija!

Kdo má odvahu!

Kdo má odvahu a čestnou mysl
A čisté srdce,
Komu národ blíže než přítel stojí
Ten ať jde se mnou,
Ať navěky je ve slávě, ve cti zlaté Lotyšsko!
Slyšíte, jak zemi dělí radlice?
Slyšíte, jak ruce kameny valí?
Slyšte: tam k věčnosti most budoucnosti staví
Tento most je dlouhý, tato cesta je daleká,
Ale našim očím je zřejmé
Kdo má odvahu a čestnou mysl
A čisté srdce
Komu národ blíže než přítel stojí
Ten ať jde se mnou,
Ať navěky je ve slávě, ve cti zlaté Lotyšsko!

Ovšem i jiné písně slouží jako nástroj propagandy a některé využívá naopak Ulmanis v proslovu na svátcích písní se svojí vlastní interpretací. Jedna z jím zmiňovaných písní je od již uvedeného V. Plūdonse *Tev mūžam dzīvot, Latvija* (Věčně žij, Lotyšsko), která byla psána už v duchu ideologie. Ulmanis ji doprovází těmito slovy: „*Srdečná slova písně – tobě věčný život Lotyšsko – je slib a svědectví naší vůle, ale také odhodlání, které nás naplňuje velkou silou, takovou silou, která naši víru učiní pevnější, jistější než skálu, kterou žádná moc nedokáže rozdrtit, není rozdrčená a nikdy nebude.*“¹⁸⁸

Tev mūžam dzīvot, Latvija

Tev mūžam dzīvot, Latvija,
Kā saulei, kas mirdz debess klajā!
Tu jauna zvaigzne zvaigznājā,
Kas uzlēkusi nule tajā!
Tev mūžam dzīvot, Latvija,

Věčně žij, Lotyšsko

Věčně žij, Lotyšsko
Jako slunce, co září na širém nebi!
Ty nová hvězdo v souhvězdí,
V něm právě vzešlé!
Věčně žij, Lotyšsko

¹⁸⁸ Tev Mūžam dzīvot, Latvija! In *Lauku Pastnieks* [online], 01. 7. 1938, č. 29-30, s. 298 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_laup1938n29-30|article:DIVL20|query:Prezidenta uzruna dziesmu svētkos Prezidenta uzruna|issueType:P.

Kā jūrai, kas tev šalc pie kājām!
 Pats Dievs sen senis svētīja
 Še tavas āres mums par mājām !
 Tev mūžam dzīvot, Latvija,
 Kā jūrai lepni, saulei cēli.
 Tu mūsu māte dārgajā,
 Mēs tavas meitas, tavi dēli.
 Tev mūžam dzīvot, Latvija,
 Tu — tēvzeme mums Dieva dota!
 Lai Latvju tauta vienotā,
 Aug spēkā, slavā, daiļumā!

Jako moře, co ti šumí u nohou!
 Samotný Dievs už dávno posvětil
 Tvé pláň jako náš domov!
 Věčně žij, Lotyšsko
 Hrdě jako moře, ušlechtilé jako slunce.
 Ty naše matko drahá,
 My jsme tvoje dcery, tvoji synové.
 Věčně žij, Lotyšsko
 Ty – otčina nám Dievsem daná!
 Ať lotyšský národ v jednotě
 Roste v síle, slávě, kráse!

V duchu patriotismu nacionalistické ideologie mají velký podíl písně, které se věnují opěvování Lotyšska, rodné vlasti, domova. Jedná se např. o píseň s textem V. Plūdonse *Dziesma brīvajai Latvijai* (Píseň svobodnému Lotyšsku), R. Bušse *Dzimtenei* (Rodné zemi) nebo *Tēvijai* (Otčině), J. Sanderse *Latvija daiļa* (Krásné Lotyšsko), R. Blause *Ceļš uz dzimteni* (Cesta do rodné země) nebo L. Bērziņše *Svētī, Dievs, šo zemi dzimto* (Posvěť, Bože, tuto rodnou zemi), která byla napsána jako památka na autora hymny K. Baumanise. Výjimkou není také píseň věnovaná národu se slovy A. Pumpurse *Tautai* (Národu). Zařazení převážně tohoto silně nacionálního zaměření, opěvování rodné země a národa samozřejmě lze jednoznačně považovat za projev využití politického působení na svátky písní. Na předchozích svátcích byla tato tematika rovněž zastoupena, ale ne v tak hojné míře, na IX. svátcích tyto písně korespondují s vyhraněnou nacionální ideologií.

Dziesma brīvajai Latvijai

Lai līgo lepna dziesma
 Tev, brīvā Latvija!
 Kā sauli uzlecošu,
 Sirds Tevi sveicina.
 Tu — pārle, iznirusi
 No dzelmju pusnaktīm,
 Kā pārli Tevi dārgu,
 Mēs sirdī glabāsim.
 Mēs spodrināsim Tevi
 Par zvaigzni spožāku,
 Lai tautu dižā kronī
 Tu mirdzēt mirdzētu.
 Lai līgo lepna dziesma
 Tev, brīvā Latvija,

Píseň svobodnému Lotyšsku

Ať jásavě zní hrdá píseň
 Tobě, svobodné Lotyšsko!
 Jako vyšlé slunce,
 Srdce Tě zdraví
 Ty – perlo, vynořená
 Z hlubokých půlnocí
 Jako perlu drahou
 V srdci tě uchováme
 Vyleštíme tě
 Jako hvězdu nejjasnější,
 Ať v majestátní koruně národů
 Stále záříš.
 Ať jásavě zní hrdá píseň
 Tobě, svobodné Lotyšsko,

Audz liela, skaista, spoža,
Kā saule lecoša!

At' jsi velké, krásné, zářivé
Jako vyšlé slunce!

Na předchozí písni je vidět znovu odkaz na Jánské svátky – „*At' zpívá se hrdá píseň Līgo*“. Vzhledem k tomu, že Jánské svátky jsou největšími svátky Lotyšska, tato tematika je představována ve všech obdobích a ani na IX. svátcích nechybí píseň z Jánských svátků *Jāņuvakars* (Jánský večer). Ovšem nejen přímo písně z Jánských svátků, ale samotná idea tohoto svátku jako typického pro Lotyše se objevuje i v některých písních těchto svátků jako odkaz na píseň nebo refrén *līgo*. Myšlenka písně a zpěvu jako jedním ze základních pilířů sebeurčení lotyšského národa je také vyjádřena v některých výše uvedených nacionálních písních. Píseň upevňující myšlenku Lotyšů jako národa zpěváků se objevuje i mezi zařazenými lidovými písněmi, které tvoří stále velkou část repertoáru (ačkoliv méně než třetinu), latgalská lidová v úpravě od A. Kalniņše *Dziedot dzimu* (Zpívaje jsem se narodil).

Dziedot dzimu

Dziedot dzimu, dziedot augu,
Dziedot mūžu nodzīvoj',
Dziedot nāvi ieraudzīju
Parādīzes dārziņā.

Trīcēj' kalni, skanēj' meži.
Ka tik vien es dziedāj'.
Saka ļaudis dzirdēdami,
Lakstīgala skaisti dzied.

Auni kājas, lakstīgala,
Dzīsim govīs paganīt.
Tu dziedāsi ievainēi,
Es gotiņas ganīdam.

Zpívaje jsem se narodil

Zpívaje jsem se narodil, zpívaje jsem vyrostl,
Zpívaje jsem celý život prožil,
Zpívaje jsem smrt užřel
V zahrádce ráje.

Třásly se kopce, zněly lesy,
Když jsem zpíval.
Řekl lid, když to slyšel,
Slavík krásně zpívá.

Pojď, slavíku,
Poženeme krávy na pastvu.
Ty budeš zpívat ve střemchovém háji,
Když já kravičky popasu.

Stejně jako lidové písně samotné odkazovaly na dávné kulturní bohatství, objevují se i v jiných písních vícere odkazy na idylické staré časy. Dle Buly bylo příznačné, že během 30. let s vlnou nacionalismu v Evropě se stal antimodernismus vlivným odkazujícím bodem v prostoru intelektuální a kreativní aktivity. Tato identifikace s minulostí sloužila jako garance národní symbolické (a možná dokonce politické) stability.¹⁸⁹ V některých patriotických písních se objevuje odkaz na starou lotyšskou mytologii a jejich bohy – „[...] *Nāciet jel*

¹⁸⁹ Podle BULA, Dace, *Dziedātājtauta. Folklorā un nacionālā ideoloģija*, 2000, s. 185.

skatīt, ko Laima mums sniedz[...]“ „[...] *Jen prijd'ite se podivat, co Laima*¹⁹⁰ *nám poskytla[...]*“ (Atdzimšanai – Obnovení) „[...] *Dziedam nu, uzdziedam Pērkona balsā. Zpívāme tedy, zpívāme v hlasu Pērkonse*¹⁹¹*[...]*“ (Līksmības dziesma – Píseň radosti) Nejzjevnějším příkladem v repertoáru je zhudebněná báseň Rainise *Senatne* (Dávné časy), která byla sice napsána již dříve, ale jejíž použití je příznačné. Motiv idylické historie je v ní spojen s obrazem Jánských svátků a zpěvu, stejně tak se objevují i mytologické bytosti.

Senatne

Tur burvīgā gaismā viss zaigo un laistās,
 Ik skaņa tur dziesmās un saskaņās saistās;
 Pār pļavām, pār mežiem tur meitenes līgo,
 No kalna uz kalnu jāpugunis spīgo.
 Visapkārt kā noslēpums drūmi guļ sils;
 Tur glāžu kalns mirgo, tur ūdens pils,
 Iz niedoļa nāras saldsērīgi smejas,
 Un mēnesnīcā tur laumas vij dejas;
 Bez saulītes vakarā bāri tur dzied,
 Tie bargu kungu gaitās iet...
 Bet melna čūska jūrā maļ miltus,
 Tos jāēd būs tiem, kam vara un viltus;
 Tur karā jāļ bāliņš — aust asiņains rīts,
 Pret ienaidniekiem ass zobens trīts,
 Tad augšā kāps pilskalns iz senseniem laikiem,
 No simtsgadu miega caur dūmiem un tvaikiem,
 Dies saulīte atkal trīskrāsaina:
 Drīz zila, drīz zaļa, drīz sarkana.

Dávné časy

Tam v okouzlujícím světle vše se třpytí a blyští,
 Každý zvuk tam v písniích a souzvučích se spojuje,
 Přes louky, přes lesy tam dívky zpívají písni ligo,
 Z kopce na kopec jánský oheň září.
 Vůkol jako tajemství temně se rozléhá borovicový háj,
 Tam skleněná hora se leskne, tam vodní hrad,
 Z rákosí vodní víly se sladkobolně smějí,
 A v měsíčním světle tam víly tančí,
 Po západu slunce sirotci tam zpívají,
 Co u krutých pánů slouží...
 Ale černý had v moři mele mouku
 Tu musí jíst ti, kdo jsou mocní a prolhaní.
 Tam do války na koni jede mladík – vychází krvavé ráno,
 Proti nepřátelům ostrý meč nabroušený,
 Pak se vynoří hradiště z dávných časů,
 Ze staletého spánku skrz dým a páry
 Zatančí sluníčko znovu třibarevné:
 Modré, zelené, červené.

¹⁹⁰ Laima je v lotyšské staré mytologii bohyně osudu.

¹⁹¹ Pērkonis je významným božstvem v lotyšské staré mytologii.

7. Svátky v éře sovětské vlády

Po druhé sovětské okupaci se svátky písní v této době stávají určitým paradoxem. Jednak je v komunistickém Lotyšsku myšlenka svátků písní zneužita propagandou Sovětského Svazu, jejich podoba se mění dle sovětského obrazu a podléhají zcela komunistické vládě, zároveň se však svátky písní stávají jedním z možných prostředků uchování národní podstaty. A to nejen zpěvem národních písní lotyšských autorů a lidových písní, jejichž zpěv byl mnohdy kontrolovaný a omezený cenzurou, ale také nošením národních krojů a jiných národních znaků a celkovým udržováním jednoty. Nutno také podotknout, že během sovětského období došlo také k určité profesionalizaci svátků písní vznikem a rozvojem profesionálních sborů a folklorních skupin. „*Pro svátky 70. let byly charakteristické dvě tendence: ideologizace a profesionalizace.*“¹⁹²

7.1. Projevy politického vlivu

Přestože svátky písní byly v původním komunistickém učení považovány za buržoazní jev, který nemá v komunistické zemi místo, a pro okupanty tak byly svátky písní neznámým fenoménem, vládnoucí garnitura brzy pochopila možnosti využití svátků v prospěch sovětské komunistické propagandy. Příznivce režimu Klements Mediņš ve své knize o svátcích písní vydané roku 1955 mluví v souvislosti s organizací svátků o zajišťování „*ideologické, politické a umělecké úrovně*“ a provedení „*organizačně politické osvětové a vzdělávací práce.*“ Regionální dny z roku 1950 dle něj prý „*oslavovaly stranu a sovětskou moc a vyzývaly k nesobecké práci*“ a průvod a emotivní jazyk písně byl podle něj „*účinná forma masové agitace*“¹⁹³

Ze začátku si ovšem oficiální vládní kruhy SSSR nepřály, aby byly takové svátky pořádány a názor byl změněn až po dopisu prvního tajemníka Ústředního výboru Lotyšské komunistické strany Jānise Kalnbērziņa radě ministrů SSSR. V něm je přesvědčoval o nezbytnosti konání svátků a jejich velkého významu pro výchovu národa v komunistickém

¹⁹² TISENKOPFS, Tālis, Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā, In *Latvijas zinātņu akadēmijas vēstis*, 1995, č. 9/10, s. 43.

¹⁹³ Podle BĒRZKALNS, Valentīns, Dziesmu svētki okupētajā Latvijā. In *Latvju muzika 1*, 1968, s. 47.

duchu a v duchu národního přátelství a jejich smyslu při zničení buržoazně nacionálních pozůstatků v povědomí obyvatel. „*Svátky písní se staly projektem sovětizace společnosti.*“¹⁹⁴

Organizační strukturu v základech určil zákon z roku 1947, kterým byl stanoven do čela Republikánský výbor svátků písní (Republikāniskā Dziesmu svētku komisija, později komiteja, orgkomitija). Výbor pracoval často pod vedením zástupce ministerského předsedy a jejími členy byli významní sovětští činitelé nebo významní pracovníci strany a vedoucí úřadů a ministerstev. Komise měla za úkol dohlížet na to, zda se vše shoduje s ideologií v kooperaci s Ministerstvem kultury a ovlivňovala nejen organizaci, ale i repertoár. Komise se tedy stala ochranou ideologické „čistoty“ a byla nutně spojena s cenzurou. Praktické stránky věci dostal na starost Štáb svátků písní (Dziesmu svētku štābs), vytvořený zákonem z roku 1948. Úkolem jeho jednotlivých skupin bylo dohlížet na veškeré technické zázemí spojené s prostorem, lístky, plakáty, účastníky, hosty, tiskem, dopravou apod.¹⁹⁵

Svátky písní byly režimem přivlastněny, byly pod plným státním dohledem a staly se tak pro režim možností, jak mít pod kontrolou toto vyjadřování myšlenky národní jednoty. Svátky obecně plnily v Sovětském Svazu funkci rituálu s formou propagující komunistické myšlenky, který se cyklicky opakoval a snažil se tak vtisknout společnosti dojem tradice. Svátky písní svou podstatou tomuto rituálu odpovídaly a sovětská moc v nich tak spatřovala potenciál nechat pocítit národní myšlenky v sovětském představení.¹⁹⁶ To souviselo s myšlenkou fungující během komunistické doby, dle které mělo být umění národní podle formy a socialistické podle obsahu. Ovšem brzy se ukázalo, že i toto rozdělení je účelové a více méně pouze formální a zapojení národní části sloužilo spíše k tomu, aby bylo zahraničí ukázáno, jak Lotyšši (nebo Estonci či Litevci) milují sovětskou moc.¹⁹⁷

Sovětizace se projevovala v přisouzení svátků významným sovětským výročím, celkovým uspořádáním a významným ovlivňováním repertoáru.¹⁹⁸ „*Obzvláště těžce se*

¹⁹⁴ BRŪMANE, Ginta, Totalitārisma ikonogrāfija: Latvijas padomju politiskais plakāts, 1945.–1965. gads, In *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs. 1940–1991*, 2009, s. 342.

¹⁹⁵ Podle GRAUZIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 231–232.

¹⁹⁶ Podle BRŪMANE, Ginta, Totalitārisma ikonogrāfija: Latvijas padomju politiskais plakāts, 1945.–1965. gads, In *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs. 1940–1991*, 2009, s. 344.

¹⁹⁷ Podle GRAUZIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 48.

¹⁹⁸ Podle BRŪMANE, Ginta, Totalitārisma ikonogrāfija: Latvijas padomju politiskais plakāts, 1945.–1965. gads, In *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs. 1940–1991*, 2009, s. 344.

důsledky rusifikace projevily na svátcích písní, kde třetina, někdy i téměř polovina repertoáru ještě do roku 1985 musela poskytovat místo masovým a jiným republikovým písním.“¹⁹⁹

7.1.1. Tematika písní vyhovující sovětské ideologii

Základním znakem repertoáru v období sovětského režimu byl velký úbytek písní lotyšských autorů, nejnižší úroveň dosáhly XIV. svátky písní, na kterých podíl lotyšských autorů klesl zhruba na 61 %, pouze 32 z celkových 52 kompozic bylo od lotyšských autorů.²⁰⁰ Lotyšské sbory tak byly nuceny zpívat mnoho ideologických masových písní sovětských autorů věnovaných straně, široké rodné zemi, národnímu přátelství, sovětskému Rusku apod., které měly vedle svého ideologického obsahu často i nízkou uměleckou hodnotu.²⁰¹

Zmizela logicky nejhranější píseň do té doby – lotyšská státní hymna *Dievs, svētī Latviju* a nahradila ji sovětská a sovětská lotyšská hymna.

Ovšem i mezi písněmi lotyšských autorů se objevilo mnoho odpovídajících sovětské ideologii. Mezi ty s jasným socialistickým obsahem, které sloužily jako očividný nástroj politické moci, patřily ty zasvěcené sovětským ikonám. Stejně jako v posledních předválečných svátcích byly svátky spojené s Ulmanisem, i v repertoáru sovětského období se projevoval silný kult osobnosti, a to hned dvou osob. V prvním období, do jeho smrti v roce 1953 a jeho odsouzení na XX. sjezdu KSSS v roce 1956, se objevovaly na lotyšských svátcích písní písně oslavující Stalina, jako *Latvieši gaviļē Staliņam* (Lotyši oslavují Stalina), *Staliņam* (Stalinovi), *Dziesma par Staliņu* (Píseň o Stalinovi). Kult Lenina oproti tomu přetrvával po celou dobu, na svátcích zazněly písně jako *Leņina tuvums* (Leninova blízkost) nebo *Leņinam* (Leninovi).

Další písně byly např. zasvěcené komunistické straně – *Dziesma par partiju* (Píseň o straně), sovětské mládežnické organizaci – *Pionieri* (Pionýři), kolektivnímu hospodářství – *Kolhoza namdari* (Tesaři kolchozu), práci *Darbam slava* (Práci sláva) nebo jednoduše sovětskému Lotyšsku – *Sveiciens Padomju Latvijai* (Pozdrav Sovětskému Lotyšsku), *Padomju dzimtenei dziedāsim slāvu* (Sovětské rodné zemi zazpíváme slávu), *Padomju Latvijai* (Sovětskému Lotyšsku).

¹⁹⁹ BĒRZIŅA, Vizbulīte, *Latviešu mūzika komunistu režimu varā*, In *Latvju mūzika* 21, 1992, s. 2297.

²⁰⁰ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 50.

²⁰¹ Podle LINDENBERGS, Jānis, *Latviešu kora literatūra 1*, 1998, s. 13.

Často zhudebňovaným autorem se stal básník Rainis, jehož básně byly využity už v období nezávislosti. Také v období Sovětského Lotyšska se na svátcích písní často objevovaly písně s textem Rainise, režim tohoto básníka přijal za svého, nacházejí podporu v jeho socialistických básních s revolučními náladami.²⁰² Pro Lotyšské však tento básník má nespornou hodnotu a nebyl spojován pouze se sovětskou dobou, což dokazuje i to, že píseň dle jeho básně *Saule, Pērkons, Daugava* se stala později hymnou třetího obrození.

Celkově ideologický obsah a velký podíl sovětských písní, ať už přímo ruských nebo z jiných sovětských republik podporoval celkovou snahu ukázat svátky jako mezinárodní festival amatérského umění, aby tak svátky ztratily svoji národní podstatu.

7.2. *Projevy národní identity*

Přes veškerý podíl sovětské moci, jejich kontrolu, cenzuru a manipulaci s ideovou podstatou svátků „[...] pro Lotyšské Svátky písní svědčily o ideové existenci Lotyšska, sloužící jako svědectví kolektivní identity a solidarity.“²⁰³

Přímý projev národní identity byl v období sovětské vlády značně omezen. Otevřený odpor byl nemožný vzhledem k tomu, že svátky písní byly zcela pod dohledem komunistické byrokracie. Odkaz na předchozí provázanost byla přerušena jasným signálem nového číslování svátků, přesto právě odkaz na minulost byl jedním z hlavních duševních opor tohoto období. „*Národní výsledek v kultuře, literatuře a umění během nezávislého období 1918–1940 byl hlavní zásobárnou duchovní síly.*“²⁰⁴ Zachování folklorních tradic, zpěv lotyšských písní, to vše byla snaha o zachování národní identity, „[...] která během Sovětských let byla uchována v latentní formě nebo dokonce tajně střezena a kultivována za účelem symbolicky vzdorovat režimu“²⁰⁵

Olģerts Eglītis ve své studii *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia* vyjmenovává několik forem nenásilného projevu odporu v Pobaltských zemích do roku 1987,

²⁰² Podle Letonika, Rainis [online]. 2011 [cit. 28. 6. 2012]. Dostupné z: <http://www.letonika.lv/literatura/section.aspx?id=2189826>.

²⁰³ BRŪMANE, Ginta, Totalitārisma ikonogrāfija: Latvijas padomju politiskais plakāts, 1945–1965. gads, In *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs. 1940–1991*, 2009, s. 344.

²⁰⁴ EGLĪTIS, Olģerts, *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*, 1993, s. 5–6.

²⁰⁵ BULA, Dace, *Dziedātājtauta. Folklorā un nacionālā ideoloģijā*, 2000, s. 186.

z nichž některé se týkaly právě zpěvu a folkloru. Do forem aktivního nenásilného odporu řadí formování undergroundových odporujících skupin, diskusních klubů a kulturních spolků, uveřejňování letáků a publikací nebo zobrazování národní vlajky a naopak strhávání sovětské, včetně slavení lotyšských národních svátků a zpěv zakázaných národních písní.²⁰⁶

Za jasný projev vůle odporu a politického vyjádření prostřednictvím zpěvu písní je možné považovat zpěv písní na svátcích, které nebyly v oficiálním programu. Příkladem je píseň J. Vitolse *Gaismas pils* (Hrad světla), která byla nejpopulárnější písní svátků vůbec, na program byla celkem šestnáctkrát. Od svého vzniku nezazněla pouze čtyřikrát, a to právě v komunistickém období na XIII., XIV., XVII. a XIX. svátcích. Píseň se díky svému textu stala v době sovětského režimu symbolickým protestem a na XIX. svátcích v roce 1985 zazněla mimo program na závěr při spouštění vlajky.²⁰⁷ Ovšem důvodem škrtnutí písně z programu nebyla v tomto případě ani tolik samotná ideologie písně, ale to, že dirigování bylo svěřeno bývalému legionáři H. Mednisovi. Význam tohoto činu dokládá, že na tuto událost je někdy symbolicky vzpomínáno jako na počátek třetího obrození.²⁰⁸ Také T. Tisenkopfs zmiňuje, že na svátcích v roce 1977, které byly součástí Všesvazového festivalu amatérského umění (*Vissavienības pašdarbnieku mākslas festivāls*), nebyly národem oblíbené národní písně zahrnuty do oficiálního programu, ale sbory společně s posluchači je zazpívaly na konci koncertu.²⁰⁹ Význam svátků písní se tak projevuje právě v tom, že přes obrovskou pozornost cenzury věnovanou programu svátků písní, se národní duch v této události pozvedl natolik, že ignoroval zákazy a omezení. „*Cenzura tady byla bezmocná.*“²¹⁰

Kromě aktivního odporu byla však také formou protestu pasivní opozice. Do té řadí Eglītis vedle odmítání zapojit se do komsomolu nebo jiných komunistických organizací ve škole i odmítání ruštiny a mluvení rusky na veřejnosti, odmítání zúčastnit se voleb, také odmítání se zúčastnit povinných sovětských společenských a politických aktivit²¹¹. Za to je možné považovat i odmítání účastnit se amatérské kulturní činnosti a potažmo také svátků

²⁰⁶ Podle EGLĪTIS, Oļģerts, *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*, 1993, s. 5.

²⁰⁷ Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 178.

²⁰⁸ Podle URTĀNS, Aigars, Padomju cenzūra Latvijā līdz 1990. gadam, In *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs. 1940–1991*, 2009, s. 69.

²⁰⁹ Podle TISENKOPFS, Tālis, Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā, In *Latvijas zinātņu akadēmijas vēstis*, 1995, č. 9/10, s. 43.

²¹⁰ URTĀNS, Aigars, Padomju cenzūra Latvijā līdz 1990. gadam, In *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs. 1940–1991*, 2009, str. 72.

²¹¹ Podle EGLĪTIS, Oļģerts, *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*, 1993, s. 5.

písní. Dle Grauzdiņa existovala v období komunismu celá řada lidí, kterým lotyšská touha zpívat připadala „[...] *nepochopitelná a otravná* [...]“ a prosby dirigentů pomáhat sborům jim „[...] *ležly krkem* [...]“.²¹² Ovšem s neúčastí na svátcích může být také spojeno odmítání zpívat ruské a sovětské patriotické písně, které byly nedílnou součástí svátků.

Duchovní odpor jako další a velmi významný způsob nenásilného odporu spočíval v zachování lotyšských kulturních tradic, folkloru a folklorního umění a také masové oslavy hlavních etnických svátků – Jánských svátků. V Lotyšsku fungovalo také částečně jako duchovní odpor náboženství, ale v mnohem menší míře než v katolické Litvě. V souvislosti s tím zajímavou roli hráli v Lotyšsku dirigenti. Dle sociologa Tisenkopfsa sovětskému Lotyšsku velmi pomohly amatérské kulturní spolky, mezi nimi také sbory, uchovat lotyšskou identitu a pocit národní jednoty. Dodává také názor jednoho z dirigentů, podle kterého sbory a kulturní kolektivy nahradily v sovětské době kostely – „*sbor, kulturní kolektivy, které byly rozvinuty v systému venkovských kolchozů, to bylo to místo, kde se lidé společně sešli po pracovním dnu* [...]“ a dirigent vzděláváním lidí „[...] *plnil funkci duchovního*.“²¹³

Za určitou formu odporu lze považovat také exil. Vedle domácí hudební kultury tak vzniká druhá odnož lotyšské, resp. pobaltské hudby (a potažmo tak svátků písní), a to v emigraci. Hned krátce po válce jsou emigranty pořádány dny písní a svátky písní v různých zemích Evropy i Severní Ameriky. Pro exil měl zpěv, zachovávání folkloru a vytváření folklorních spolků zásadní vliv. „*Žijíce v emigraci, tato amatérská kolektivní společenství pomohla lidem, zachovat svoji národní identitu, tradice, často i samotný jazyk* [...]“²¹⁴ Stejně tak měl svůj význam i pro ty, kteří zůstali v Lotyšsku. „*Existence exilové komunity, střežící politické ideály a kulturní dědictví z období nezávislosti, bylo samo o sobě velmi silným faktorem ovlivňujícím vzdorovitou náladu lidí v Lotyšsku*.“²¹⁵ Je otázkou, nakolik se odlišovala hudba v emigraci a v sovětském Lotyšsku. Zajímavé srovnání nabízí muzikolog Joachims Brauns ve své studii *One or two baltic music?* (Jedna nebo dvě baltské hudby?). Brauns poznamenává, že asi 70 % baltské hudby a muzikologie je soustředěno v Pobaltských zemích a asi 30 % v západních zemích. Ovšem při tom kritéria objektivit mohou být zachovávána i porušována v závislosti na autorově bydlišti, jak v Sovětských zemích, tak na Západě. Dle

²¹² Podle GRAUZDIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 45.

²¹³ TISENKOPFS, Tālis, *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē* [online], 2002, s. 34 [cit. 20. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/petijumi.html>.

²¹⁴ Tamtéž, s. 34.

²¹⁵ EGLĪTIS, Oļģerts, *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*, 1993, s. 7.

něj rigidní politizace muzikologie tak může být nalezena na obou stranách a to samé lze aplikovat na ostatní pole hudební kultury.²¹⁶

Jako příklad pro demonstraci předpojatého hodnocení kvality v záležitostech pobaltského hudebního života a hudby samotné porovnává repertoár dvou Stých výročí Lotyšských svátku písní – jedno v Rize (červen, 1973), jedno v Clevelandu (srpen až září, 1973). Dochází k pozoruhodnému výsledku na základě srovnání ne odlišnosti, ale naopak podobnosti repertoáru. V obou bylo zařazeno šest předválečných lotyšských skladatelů a jejich hudba v obou případech zabírala asi 20 % repertoáru. V obou případech zcela chyběli skladatelé z opačných území. Rovněž v obou případech bylo předváděno těchto pět autorů – Vītols, Alfrēds Kalniņš, Melngailis, Graubiņš, Barisons, jejichž životy byly spojené zejména s nezávislým Lotyšskem, ale kteří zemřeli krátce po 2. světové válce. Ačkoliv zastoupení této skupiny byla v obou programech různá, 15 % v Rize, 26,8 % v Clevelandu, všechny předváděné písně byly přijímané na obou stranách.²¹⁷

Paradoxní je, že úvodní píseň v Rize byla píseň *Dziesmai šodien liela diena* (Píseň má dnes velký den) od P. Barisonse, která se stala prvním velkým sovětským politickým hitem, od stejného autora byla i úvodní píseň v Clevelandu *Latvijā* (V Lotyšsku), která sloužila jako ideologický akcent na úvodním koncertu. Největší část z programu byla věnována domácím skladatelům, tedy lotyšským skladatelům, kteří emigrovali do Clevelandu, a sovětským lotyšským autorům v Rize (65,8 % a 43,4 %).²¹⁸

Jediným hlavním rozdílem v programu, s následky na ostatní části repertoáru, bylo představení nelotyšských prací v řízkém programu – 31,6 %, téměř všechny od sovětských nebo východoevropských autorů. Ačkoliv představení nelotyšských autorů bylo už dříve součástí tradice svátků písní, zařazení na svátcích v Rize vidí Brauns jako ohrožení konceptu pobaltských svátků písní. Na druhou stranu si však klade otázku, proč litevské, estonské nebo americké písně nebyly předváděny v Clevelandu.²¹⁹

Průzkumem a porovnáváním i dalších oblastí sovětské hudby a hudby v emigraci, dochází k závěru, že existuje pouze jedna pobaltská hudba, jejíž rozvrstvení nekoresponduje s geopolitickými hranicemi, ale je založené na národní, sociální a osobní zkušenosti

²¹⁶ Podle BRAUNS, Joachims, *Raksti*, 2002, s. 68.

²¹⁷ Podle téhož, s. 68–69.

²¹⁸ Podle téhož, s. 69.

²¹⁹ Podle téhož, s. 69.

samotného umělce. Odlišnost tak není geografického, ale sociálního základu, a proto ani díla nemohou být hodnocena na geopolitickém základu, ale zvážením uměleckých a symbolických hodnot konkrétní práce.²²⁰

7.2.1. Písňe podporující národní identitu

Vzhledem k omezené možnosti vlasteneckých písní na svátcích písní, které byly zcela pod kontrolou oficiálních úřadů, se staly lidové písňe významným prvkem národní identity. Byla to možnost, jak ukázat hrdost na národní odkaz, který povětšinou nekolidoval s oficiálními státními zájmy.

Brauns mluví o několika obdobích ve vývoji poválečné lidové hudby. Krátce po válce se objevoval přístup k aranži lidové hudby, který reflektoval koncept komerční hudby z předválečných let. Tento styl byl založen na čistě formálním přístupu k lidové melodii a může být definován jako primitivní nacionální romantismus. Tento přístup byl vysoce oceňovaný sovětskou byrokracií a tuto estetickou stagnaci si Brauns vysvětluje strachem Sovětského svazu z kulturní změny a potažmo tak ohrožení politické situace.²²¹

Nový postoj k aranžím lidové hudby začal v 60. letech. Tento styl si kladl za cíl obnovit autentickou lidovou zpěvnost a autentické principy lidového představení. Preferovaným materiálem tohoto stylu byla dřívější vrstva lidové hudby, vztahující se zpět k pohanským schémátům v předfeudálním období. Tento styl byl snahou o vyjádření národního sebeurčení v době, kdy národní kultura byla potlačována, ovšem za pomoci nového stylu, protože konzervativní formy aranží lidových písní byly oficiálně legitimizované vládou. Další posun nastal v 70. letech se skladateli tzv. nové folklorní vlny (např. Pauls Dambis), kteří pracovali s ranými formami folkloru, které mají původ v pohanských rituálech a jsou včleňovány do rámce moderní umělecké hudby.²²²

V souvislosti s těmito různými přístupy k lidové hudbě hovoří o „*národně sebeuvědomovacím faktoru*“, který byl veden skrz médium, které na jednu stranu nemohlo být potlačováno Sovětským svazem, vzhledem k tomu, že v sovětské estetice byla lidová hudba shledávána jako vhodný tvůrčí materiál pro sovětskou hudbu, ale na druhou stranu v sobě

²²⁰ Podle téhož, s. 73–74.

²²¹ Podle téhož, s. 70.

²²² Podle téhož, s. 71.

nesla protirežimní konotace, díky kterým se jednalo o avantgardu nežádoucí sovětským poměrům.²²³

Ovšem nejen lidové národní písně představovaly prostor pro skryté vyjádření myšlenek. Víceru autorů se shoduje, že se objevovala díla, a mezi nimi i písně, obsahující prvky jinotaje a skrytých významů, písně, „[...] které byly oficiálně dovoleny nebo dokonce požehnány sovětskými autoritami, ale ve stejnou chvíli nesly nějaký skrytý význam nebo zprávu, utíkající cenzuře, ale vyjadřující tvůrcův vzdor a patriotismus[...]“²²⁴ Dle Braunse tato hudební díla obsahující protirežimní konotace a skryté významy komunikovala s diváky různými způsoby. Využívala prostředky renesanční, barokní nebo orientální stylizace, naznačující, zejména latinské, nadpisy, symbiózu starých folklorních prvků a moderních hudebních idiomů, pro sovětské podmínky avantgardní kompoziční techniky nebo dvojznačné texty.²²⁵

Velký prostor dostaly také písně o rodné zemi. Olegs Pavlovs uvádí rozdíl mezi rodnou zemí a vlastí (otčinou). Vlast vidí jako sociální životní prostor celku, se kterým je jedinec v etickém imperativním vztahu, otčina dává práva a sebeúctu, ale naopak žádá povinnost vůči ní. Láska k otčině se jeví jako svatá povinnost k dědictví předků, starání se o ni a hlídání jí. Rodná zem je oproti tomu konkrétní životní prostor existence subjektu a jeho etnického celku, které jsou s ní spojeny emocionálně. Myšlenka vlasti klade důraz na morální a politickou odpovědnost, vědomé rozhodnutí, kde je méně místa věnovaného jednoduše líbivosti, myšlenka rodné země zdůrazňuje nezávislý subjektivní postoj k prostředí, ve kterém jednotlivec vyrostl, rozvinul se a cítí se doma.²²⁶

Sovětská ideologie jako patriotistický objekt uznávala pouze rodnou zem, vlast připomínala pouze v historickém spojení, např. Velká vlastenecká válka.²²⁷ Rodná zem se tedy stala častou tematikou písní. „*Nenávidíce a ignorující totalitní státnost, která pronásledovala národní sebevědomí, lotyšští patrioti našli východisko a obrátili se k politicky*

²²³ Podle téhož, s. 71–72.

²²⁴ EGLĪTIS, Oļģerts, *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*, 1993, s. 6.

²²⁵ Podle BRAUNS, Joachims, *Raksti*, 2002, s. 73.

²²⁶ Podle PAVLOVS, Oļģegs, *Latvija tevī un pasaulē*, 2000, s. 20.

²²⁷ Velká vlastenecká válka je sovětské označení bojů na východní frontě 2. světové války, také jinak sovětsko-německé války trvající od roku 1941 do roku 1945.

neutrální kategorii – rodné zemi Lotyšsku.²²⁸ Tato myšlenka se odráží velkou měrou i v repertoáru svátků, a to nejen písněmi lotyšských autorů, ale i jiných sovětských autorů.

Mezi nejvýznamnější písně oslavující rodnou zem a hymnické písně patřily např. od A. Žilinskise *Mana dzimtene jaukā* (Moje krásná rodná zem), od V. Kaminskse *Himna dzimtenei* (Hymna rodné zemi) nebo *Mūžu mūžos būs dziesma* (Navěky věků bude píseň) či od R. Paulse *Manai dzimtenei* (Mé rodné zemi).²²⁹

7.3. XIII. svátky v roce 1960

Během tzv. Chruščovovy oblevy ke konci 50. let se poměry v Lotyšsku lehce uvolnily a do popředí se dostalo nacionální křídlo komunistů, které bojovalo za lotyšské odtržení se od moskevské centrální byrokracie. Ovšem už v roce 1960 byla tato část reformních lotyšských komunistů potlačena a začala dominovat socialistická ideologie internacionalismu, jež zaujímala negativní postoj ke slovu národní. Komunistická strana začala využívat svátky ve své ideologické činnosti a rozdíl mezi oficiálním významem svátků a tím, jak ho chápal lotyšský národ, se začal zvětšovat.²³⁰

Svátky v roce 1960 tak byly poznamenány tím, že byly plánovány a připravovány v době politického uvolnění, ovšem odehrávaly se již v době, kdy panoval záměr národní tendence vymýtit.²³¹ V brožuře ke svátkům nesly svátky písní název *Padomju Latvijas 20. gadadienas velītīte dziesmu svētki* (Svátky písní zasvěcené dvacetiletému výročí Sovětského Lotyšska). Také v oficiálním tisku byly lotyšské svátky zobrazovány jako jedna z událostí k tomuto výročí a zvláště zdůrazňovaná při tom byla role komunistické strany a sovětské moci.²³²

Co se týče repertoáru, stále přetrvával relativně malý podíl písní lotyšských autorů, velký prostor dostaly překlady písní sovětských autorů a lidových písní sovětských zemí. Ze 44 kompozic bylo pouze 28 od lotyšských autorů. Mnoho písní od ruských, ale

²²⁸ PAVLOVS, Oļegs, *Latvija tevī un pasaulē*, 2000, s. 20–21.

²²⁹ Podle GRAUZIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 182–183.

²³⁰ Podle TISENKOPFS, Tālis, *Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā*, In *Latvijas zinātņu akadēmijas vēstis*, 1995, č. 9/10, s. 43.

²³¹ Podle GRAUZIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 49.

²³² Podle TISENKOPFS, Tālis, *Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā*, In *Latvijas zinātņu akadēmijas vēstis*, 1995, č. 9/10, str. 43.

i lotyšských autorů neslo ideologický, často pateticky vyjadřovaný obsah. V brožuře ke svátkům je výběr tematiky písní a převaha sovětských písní vysvětlena takto: „*Samo sebou je srozumitelné, že sovětským lidem jsou dnes nejbližší ty písně, které vyprávějí o období, ve kterém je viditelný žhnoucí úsvit komunismu, písně o velkolepém úsilí našich současníků, vznešených myšlenkách a ve světě ještě neviděných hrdinských činech.*“²³³

Odpovídajíc myšlence utužení centrální moci, objevila se na svátcích píseň *Patriotiskā dziesma* (Patriotická píseň) od Michaila Glinky. Ta byla napsána v 19. století s titulem *Motif de Chant Nationale* (Motiv národní písně) a současný název dostala až během druhé světové války. Podstatné je, že tato píseň neměla text.²³⁴ Je tedy otázkou, kdo byl autorem textu pro svátky v roce 1960, jméno autora v brožuře ke svátkům bohužel není uvedeno, poznamenáno je pouze, že se jedná o doslovný překlad. Nabízí se tedy myšlenka, že autor nebyl vůbec podstatný, vzhledem k tomu, že nebyl kladen důraz na uměleckou, ale na obsahovou stránku textu. V té je oslavována Moskva jako srdce celé země. Stejně tomu je tak i v druhé písni v repertoáru od M. Glinky *Dzimtene mana* (Moje rodná země), kdy autor velmi vlasteneckého textu o ruské zemi rovněž není uveden.²³⁵

Patriotiskā dziesma

(Maskava)

Esi sveicināta, slavenā pilsēta,
Dzimtenes sirds – Maskava!
Visa zemē ar tevi lepojas,
Dārgo pilsētu valdniece!

Krievzemi lielo tu saliedēji
Apkārt Kremļa cietoksnim;
Un nostiprinājās mūsu spēks,
Un zeme kļuva slavena.

Tu kā karavīrs atvairīji
Katru naidīgu uzbrukumu,

Patriotická píseň

(Moskva)

Buď pozdraveno, slavné město,
Srdce rodné země – Moskvo!
Celá země se tebou pyšní,
Drahých měst vládyně!

Ruskou zemi jsi spojila
Kolem pevnosti Kremle,
A posílila jsi naši sílu,
A země se stala slavnou.

Jako voják jsi odrazila
Každý zlý vpád,

²³³ *Padomju Latvijas 20. gadadienai veltītie Dziesmu svētki*, 1960, s. 25.

²³⁴ Zajímavé je, že problém neexistence textu se objevil i později, kdy se mezi lety 1991 až 2000 stala oficiální ruskou hymnou. Podle [Nathionalanthems.info](http://www.nationalanthems.info). *Russia: The Patriotic song* [online]. [cit. 29. 6. 2012]. Dostupné z: <http://www.nationalanthems.info/ru-00.htm>.

²³⁵ Je možné, že druhá píseň *Dzimtene mana*, pochází z Glinkovy opery *Ivan Susanin*. Viz *Music in Latvia. Leonīda Vīgnera dziesmu svētkos dirigētās dziesmas* [online]. [cit. 29. 6. 2012]. Dostupné z: http://www.music.lv/conductors/Leonids_Vigners/Dziesmu_svetkos.htm.

Tēvzemi tu nosargāji
No iebrucējiem uz visiem laikiem.

Vlast jsi ochráníla
Od útočníků na věčné časy.

Un, kad tauta sagaida
Uzvaru un svētku dienas,
Vērš skatienus un siridis tā
Vienmēr uz tevi, Maskava.

A když národ očekává
Dny vítězství a svátků,
Obrátí pohledy a srdce tak
Vždy na tebe, Moskvo!

Další doslovný překlad z ruštiny s ideologickým textem najdeme třeba v písni *Mušsenais sapnis* (Odvěký sen), která oslavuje komunismus a pojednává o něm jako o „stoletém snu [...], který nám odhalil Iljič.“

Ovšem také písně některých lotyšských autorů měly velmi ideologický základ. Na úvod zazněla píseň M. Zariņše *Uz jauno krastu* (Na nový břeh), která zobrazovala všechny ideály tehdejší sovětské ideologie jako radostnou úlohu písně, přátelství mezi sovětskými národy, oddanost ruské zemi i úlohu strany: „*Lotyšská píseň bratrské národy zdraví / Ruské zemi děkuje [...] náš sen se stává skutečností / Ve štěstí strana nás vede.*“

Mezi ideologické písně patří také některé písně o rodné zemi s akcentem na úlohu strany, Sovětského Svazu apod. jako tomu je např. u písně *Padomju dzimtenei, dziedāsim slāvu* (Sovětskému Lotyšsku vyzpíváme slávu). „*Srdce lotyšského národa bije štěstím a přátelstvím. Na svých jubilejních svátcích tak zpívá o nejdražším – o mocné, vzkvétající Rodné zemi a o chytré Komunistické straně – našeho průvodce k vítězství.*“²³⁶

Padomju dzimtenei dziedāsim slāvu

Vainagiem greznojam pilsētu savu,
sanākam kopā, lai gaviles aug!
Padomju dzimtenei dziedam mēs slāvu,
Tēvzeme mīļotā mūžos lai plaukst!

Partijas diženā doma mūs spārno,
Leņina vēlējums tālāk mūs trauc.
Uzvaras spožākās izejam pārnest,
Uzvarās jaunās mūs Partija sauc.

Nav nekur laikmetos lieluma tāda,
Kāds mūsu zemē ir cilvēkam dots.
Cildenu ceļu tā pasaulei rāda,

Sovětské rodné zemi vyzpíváme slāvu

Vēnci ozdobíme svoje město,
Sejdeme se společně, ať nadšení vzroste!
Sovětské rodné zemi vyzpíváme slāvu,
Otčina milovaná věčně ať vzkvétá!

Ohromná myšlenka strany nás povzbuzuje,
Leninovo přání dál nás žene.
Vítězství zářivější vyjdeme přenést,
V nových vítězstvích nás Strana volá.

Není v žádné době taková velikost,
Jaká je v naší zemi člověku daná.
Vznešenou cestu ta světu tvoří,

²³⁶ *Padomju Latvijas 20. gadadienai veltītie Dziesmu svētki*, 1960, s. 25.

Na těchto svátcích se v repertoáru neobjevuje píseň od lotyšského autora, která by přímo oslavovala rodnou zemi a nebyla zatížena sovětskou ideologií. Naopak se objevuje tato tematika ve dvou ze tří uvedených estonských písní, od G. Ernesakse *Tu, dzimtā zeme, dārga man*, (Ty, rodná zemi, drahá mi) nebo L. Verlina *Apsveikuma dziesma* (Pozdravná píseň) a v jediné litevské od A. Andrulia *Mana Lietuva* (Moje Litva)

Rodné zemi je věnováno také několik dalších písní ruských autorů, písní ruského skladatele A. Svešnikova *Dzimtā zeme* (Rodná zem) nebo S. Tulikova *Dzimtene, mana mīlotā* (Rodná zem, moje milovaná).

Způsob, jakým bylo možné odpovídat požadavkům cenzury a při tom vyjádřit svoji lásku k písním a nepřímo tak podpořit národní cítění, i v duchu tradice národa zpěváků, byly písně zaměřené na píseň samotnou. Nejsilnější písní hymnického typu a symbolem svátku písní se stala píseň od P. Barisonse *Dziesmai šodien liela diena* (Píseň má dnes velký den). Píseň se stala velkým hitem a byla jedinou písní od tohoto autora, která zazněla na sovětských svátcích, zato se objevila pokaždé. Vyhovovala sovětské ideologii a přitom se stala významnou i pro Lotyš. Dle Grauzdiņa se v této písni objevují v melodice téměř nepostřehnutelně a nánapadně motivy písní līgo (písně Jánských svátků), a to na třech místech. V první větě *Dziesmai šodien liela diena*, se slovy *Senās kokles, gaišās stigas* a také ve verši *Še pie mūsu skaistās Rīgas*.²³⁷

Dziesmai šodien liela diena

Dziesmai šodien liela diena
visa zeme skanēt skan:
Daudzas balsis, doma viena –
tautu tuvu dara man.

Senās kokles, gaišās stigas
atkal brīvi skaņas dod –
Še pie mūsu skaistās Rīgas
latvji dziesmās spēku rod.

Naidnieks mūžam necels galvu,
mūsu druvas zaļas zels,

Píseň má dnes velký den

Píseň má dnes velký den
celá země zní:
Mnoho hlasů, myšlenka jedna –
národy blízké dělá mi.

Staré kokle, jasné struny
znovu svobodně zvuky vydávají –
tady u naší krásné Rigy
Lotyši v písních sílu nachází.

Nepřítel nikdy nepozvedne hlavu,
naše zelená pole se zazelenají

²³⁷ Podle GRAUZIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 183.

Tautas sviedriem gūto balvu
Gaišai dienai pretī cels.

s potem národa zísanou cenu
Vstříc světlému dni se pozvedne.

Další skladba věnovaná písni byla od Ald. Kalniņše *Skani, dziesma* (Zni, písni). V této písni je možné hledat skrytý odkaz k Lotyšům v emigraci, kteří jsou za mořem a „daleko slyší slávu písně“. Ovšem bez hlubšího ponoření do problematiky jednotlivých písní a jejich autorů není zcela možné určit, zda v sobě konkrétní písně skrývaly konotace a jinotaje. Možnou písni se skrytým kontextem může být píseň Ā. Skulteho *Šodien* (Dnes), pokud se zaměříme na poslední sloku. „*Pozvedneme most přes moře / necháme všechny cítit se svobodně / Ať přes široké lány národa / světlo zářícího rána svítá.*“ Důležitým národním prvkem v písni může být také odkaz ke staré mytologii, jako je tomu např. u písně *Lūk, roze zied* (Podívej, kvete růže), ve které se objevuje verš: „*Jsi mi milá skrz zákon Laimy.*“

Skani, dziesma

Paņem, dziesma, vieglus spārnus,
Tālu tālu ceļu skrej!
Līdz ar jūras baltu buru
Šūpo prieku dzimtenei.

Paņem Gaujas košu vilni
Ābelziedu baltumā,
Steidzies, dziesma, tālu ceļu
Sirmo Rīgu sveicināt.

Smaga tautas dziesmu kalve,
Pilna mūža dārgumiem.
Dziesma darbam, dziesma cīņām,
Dziesma tautas varoņiem.

Atnāk spoža svētku diena,
Tālu tavu slavu dzird!
Dziesmā tautas jaunā diena,
Dziesmā tautas jaunā sirds

Zni, písni

Vezmi, písni, lehkā křídla,
dalekou dalekou cestu utíkej!
Až s mořskou bílou plachtou
houpej radost rodné zemi.

Vem živé vlny Gauji
v bělosti květu jabloní,
pospíchej, písni, dalekou cestu
šedivou Rigu pozdravit.

Těžká národních písní kovárna,
plná pokladů života.
Píseň práci, píseň bojům,
píseň národním hrdinům.

Přijde jasný den svátků,
daleko tvoji slávu slyší!
V písni národu nový den,
v písni národu nové srdce.

Lidové písně zastupují velkou část repertoáru, téměř třetinu, celkem bylo na programu deset lotyšských lidových písní a po jedné ruské, ukrajinské a běloruské lidové písni. Národní lidové písně podporovala i oficiální byrokracie, jejich politický výklad je vidět v brožurě ke svátkům: „*Proto v naší době člověku, který svým hrdinským bojem a prací pozvedl socialistickou společnost, jsou drahé lidové písně, protože v nich zachytává svoji*

vítěznou prehistorii, slyší nepřemožitelnou krásu a srdečnost, radostné a optimistické obrazy, které pracující lid vytvořil v nejtěžším útlaku zotročení a sociální nespravedlnosti v minulosti.²³⁸ Záměrně je také stírána myšlenka jedinečnosti národa Lotyšů jako národa zpěváků, citující při tom jednu z lotyšských lidových písní. Lidová píseň je prezentována jako bohatství každého národa a Lotyšům není přiznáván status tolik zdůrazňovaný v předchozím nezávislém období a pomáhající tvořit jejich identitu v době obrození. „V epigrafu hudební kultury každého národa lze nalézt podobné jako v lotyšské písni: *Zpívaje jsem se narodil, zpívaje vyrostl / Zpívaje jsem život prožil.*“²³⁹

Ovšem přes toto propagandistické pojetí lidové hudby měly pro sbory tyto písně velký význam, odkazovaly k jejich národní historii. Neobjevovaly se ještě nové aranže lidových písní, ovšem na druhou stranu tyto lidové písně musely v porovnání s písněmi zasvěcenými straně a sovětské oddanosti více odpovídat lotyšskému pocitu národní hrdosti. Bylo navíc zazpíváno mnoho písní z předcházejícího nezávislého období, např. v úpravě v době nezávislosti dominujícího E. Melngailise *Beidzamās rozes* (Poslední růže) nebo *Meitas gula ābolā* (Dívka ležela v jeteli), od A. Kalniņše *Mājas eju* (Jdu domů). Ale také některé písně od starších autorů jako od J. Cimzeho *Tek saulīte tecēdama* (Běží sluníčko běžící) nebo A. Jurjānse *Pūt, vējiņi* (Věj větříčku).

Významné bylo také uvedení písně E. Vīgnerse *Līgo dziesmas* (Písně līgo), vzhledem k tomu, že tematika Jánských svátků jako nejoblíbenějšího národního svátku Lotyšů nebyla tématem, který by příliš vyhovoval oficiálním úřadům.

Celkem se objevilo devět aranží lotyšských lidových písní a jedna zhudebněná daina, mezi nimi jediným autorem, který byl ještě žijící a tvořící byl A. Žilinskis, od něhož zazněla píseň *Bēda, mana liela bēda* (Potíže, moje velké potíže).²⁴⁰

Vedle lotyšských písní se objevila také ruská lidová *Vīriņš mans – strādnieciņš* (Mužiček můj – pracovníček), běloruská lidová *Buļba* (Brambora) a ukrajinská lidová *Kazaks* (Kozák).

²³⁸ *Padomju Latvijas 20. gadadienai veltītie Dziesmu svētki*, 1960, s. 24.

²³⁹ Tamtéž, s. 24.

²⁴⁰ J. Graubiņš zemřel rok poté v roce 1961.

Velké zastoupení měly také písně s textem od básníka Rainise, *Kādi augusti kalni* (Jaké vysoké kopce), *Jaunais laiks* (Nový čas), *Lauztās priedes* (Zlomené sosny), *Jūrnieku dziesma* (Píseň námořníka – ze hry Uguns un Nakts).

Zazpívána byla rovněž píseň J. Vītorse *Beverīnas dziedonis* (Beverīnský pěvec), která nezazněla na jiných socialistických svátcích, znovu až v roce 1990.

8. Svátky na cestě k nové nezávislosti

V dnešní době, kdy Lotyšsko disponuje politickou jistotou a národní identita je velmi silná a není potlačovaná žádnými politickými silami, je zájem zaměřen zejména na estetickou funkci a pozvednutí umělecké kvality svátků. Dace Bula mluví o významu folkloru a zpěvu v zachování vlastní jedinečnosti a identity v 90. letech, kdy se Lotyšsko začalo zapojovat do evropského a celosvětového dění.²⁴¹

Z hlediska národní otázky ve vnitropolitickém kontextu je však velmi zajímavé období třetího obrození a cesta k nezávislosti na konci 80. let, jejíž součástí byly svátky písní v roce 1990, kdy se svátky písní opět staly politickým aktem v národním duchu.

První občanská iniciativa započala se skupinou Helsinkí '86 založenou v červenci 1986 v Liepāje, která stála u zrodu mnoha akcí, např. demonstrace u příležitosti výročí deportací, výročí proklamace lotyšské republiky či výročí paktu Ribbentrop-Molotov. Obrodné národní hnutí se postupně rozrostlo do masových rozměrů a folklor a zpěv se staly základním prvkem celého nenásilného obrodného procesu v Pobaltí, který v tomto duchu dostal název Zpívající revoluce (Dziesmotā revolūcija).²⁴²

Významnou měrou k tomu přispěl také folklorní festival Baltica '88 konaný po různých městech Lotyšska, kterého se účastnili vedle domácích Lotyšů také Estonci, Litevci a někteří lotyšští exulanti. „*Festival měl jasný politický význam, signalizoval národní vzkříšení pobaltských národů.*“²⁴³ Součástí tohoto festivalu byly koncerty, taneční vystoupení, výstavy, ale také např. tvůrčí diskuze o významu folkloru v dnešní kultuře. V publikaci Baltica '88 vydané k tomuto festivalu je kladen velký důraz právě na píseň samotnou a její roli v národní identitě. „*Lidová píseň je část z nás samých, z naší národní existence. [...] Jak v politickém, tak v kulturním boji dala našemu národu sílu[...]*“²⁴⁴

Vedle festivalu Baltica '88 a svátků písní v roce 1990 je třeba v období Zpívající revoluce zmínit také událost, která si získala světovou pozornost a jež byla významnou manifestací požadavku nezávislosti – tzv. Pobaltskou cestu (Baltijas ceļš) 23. srpna 1989.

²⁴¹ Viz 3. kapitola této práce.

²⁴² Název vymysleli novináři podle zpívajících davů. Podle ŠVEC, Luboš. *Dějiny pobaltských zemí*, 1996, s. 256–257.

²⁴³ EGLĪTIS, Oļģerts, *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*, 1993, s. 14.

²⁴⁴ *Baltica '88*, 1988.

Při příležitosti padesáti let od podepsání tajného dodatku paktu Ribbentrop-Molotov, ve kterém byla rozdělena sféra vlivu v Pobaltí, byl vytvořen lidský řetěz ze tří zemí, který z hradu Tompe v Tallinnu překročil řeku Daugavu a přes Rigu pokračoval až do Vilniusu k věži Gedimiņa. Více než milion lidí, který se držel za ruce v zástupu dlouhém šest set kilometrů, tak demonstroval nejen žádost o veřejné odhalení tohoto dodatku, ale také požadavek obnovení nezávislosti. Byl to důkaz o lidské jednotě a touze po svobodě.²⁴⁵ Jak je vidět z některých záznamů této události, součástí byly kromě národních vlajek a transparentů také národní kroje a zpěv národních písní.²⁴⁶

8.1. Význam XX. svátků v roce 1990

Celé XX. svátky lze vnímat jako vyvrcholení třetího obrození a manifestaci národní jednoty a opět probouzeného a otevřeně prezentovaného národního života. V roce 1990 ještě nebylo Lotyšsko prakticky nezávislé, ač vyhlásili nezávislost již 4. května, faktické nezávislosti bylo dosaženo až po rozpadu Sovětského Svazu 21. srpna v roce 1991. Ovšem podoba svátků písní už předjímalala další historické události a nesla se zcela ve svobodném duchu. „*Dvacáté svátky písní vstupují do historie našeho národa jako znovu spojené svátky, svátky znovu nabyté písněmi a kulturní hodnotou.*“²⁴⁷

Předseda Nejvyšší rady Lotyšské republiky a také předseda organizační komise XX. svátků písní Anatolijs Gorbunovs hovoří o těchto svátcích jako o „*prvních všeobecných lotyšských svátcích písní v poválečné historii*“²⁴⁸ a dotýká se tak faktu, že během sovětského období ztratily svátky svoji národní podstatu. „*Rozdělený národní hlas srdce zve*

²⁴⁵ Podle UNESCO Igaunijas Nacionālā komisija, UNESCO Latvijas Nacionālā komisija, UNESCO Lietuvas Nacionālā komisija. *Baltijas ceļš – cilvēku ķēde trīs valstu vienotiem centieniem pēc brīvības* [online]. 2008 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.balticway.net/index.php?hl=lv> a podle UNESCO Latvijas Nacionālā komisija. *Baltijas Ceļš – cilvēku ķēde trīs valstu vienotiem centieniem pēc brīvības* [online]. 2010 [cit. 18. 7. 2012]. Dostupné z: http://www.atmina.unesco.lv/page/Baltijas_cels.

²⁴⁶ Viz YouTube, *Baltijas Ceļš. Baltic Way. Raw footage (1 of 3)* [online video], 2012, nahrané 10. 08. 2009 [cit. 8. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=CNVQvZfz3G0&feature=related>, YouTube, *Baltijas Ceļš. Baltic Way. Raw footage (2 of 3)* [online video], 2012, nahrané 10. 08. 2009 [cit. 8. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=ICDrSn217Kw&feature=relmfu> a YouTube, *Baltijas Ceļš. Baltic Way. Raw footage (3 of 3)* [online video], 2012, nahrané 12. 08. 2009 [cit. 8. 7. 2012]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=SZrTNzxhZdI&feature=relmfu>.

²⁴⁷ SARKANE, Ligita, Par tautu, likteni un dziesmu, In *Latvju mūzika 20*, 1991, s. 2188.

²⁴⁸ GORBUNOV, Anatolijs, Dziesmusvētkus atklājt, In *Latvju mūzika 20*, 1991, s. 2186.

dohromady – v písni, v naději, v odhodlání, právě teď vytvářející se možnost být nezávislími, obnovit svůj stát.“²⁴⁹

Svátky v roce 1990 tak byly významným mezníkem a také politickým projevem, poukázáním na nezlomenou sílu ducha, což dokázala i účast více než dvaceti tisíc zpěváků na hlavních koncertech. Díky politickému kontextu získaly svátky nesporný emocionální náboj a očekávání byla veliká, jak ze strany diváků, tak zpěváků, kteří „[...] *toužili po pocitech, které doted’ byly umlčené.*“²⁵⁰ Muzikoložka Ligita Sarkane však v souvislosti s tím mluví i o určitém nenaplnění těchto až přehnaných pocitů po prvním koncertu, zejména v souvislosti s porovnáním již zmiňované písňové manifestace o předchozích svátcích v roce 1985, kdy zazněla spontánně píseň *Gaismas pils* (Hrad světla). To, že svátky nedávaly tento pocit nadpřirozenosti, vidí naopak kladně, jako důkaz, že se Lotyšši vydávají směrem, „[...] *který vede k přirozenému pojetí a slavnostnosti svátků.*“ Naopak by volila příští svátky mnohem skromnější, aby „[...] *více odpovídaly národnímu duchu a charakteru.*“²⁵¹ Tato myšlenka je pochopitelná vzhledem k předchozímu komunistickému pojetí svátků v duchu uměle vyhnané velkoleposti, směřované k oslavě komunistické strany a Sovětského svazu. Odpovídá také stereotypu vnímání Lotyšů sebe samých jako mírumilovného skromného zpívajícího národa.

Samotná struktura hlavních koncertů byla jedinečná a velmi promyšlená. Celý program byl sestaven tak, aby manifestoval lotyšský národ, jeho roli v historii a poukázal na jeho výjimečnost a nezávislost. Projev národnostní funkce je silně ukotven už v možnosti zvolit si vlastní repertoár, vlastně se tak dostává samotný obsah repertoáru do méně důležité role než to, že o něm mohli Lotyšši rozhodovat sami, stejně jako o průběhu svátků. „*Všechno nové v těchto svátcích přišlo se svobodným výběrem, obsahem a seřazením písní.*“²⁵² Důležitý je fakt, že opět zazněly téměř pouze práce lotyšských autorů, kromě několika málo písní estonských a litevských.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 2186.

²⁵⁰ SARKANE, Ligita, Par tautu, likteni un dziesmu, In *Latvju mūzika* 20, 1991, s. 2188.

²⁵¹ Tamtéž, s. 2189.

²⁵² Tamtéž, s. 2189.

Tématika tří hlavních koncertů byla promyšlená a odrážela se v jejich názvech: Likteņdziesma (Píseň osudu), Tautasdziesma (Lidová (národní) píseň) a Dzīvības dziesma (Píseň života). „*Tři písně, tři hvězdy, tři věčnosti.*“²⁵³

První koncert měl dle oficiálního popisu formu oratoria²⁵⁴ a jednotlivé části rozdělil režisér do sedmi tématických celků, které shromažďovaly dvě až pět písní. V názvu prvního cyklu je odkaz na píseň *Senatne* a její poslední verš *Bude tančit sluníčko znovu tříbarevné*. Jednotlivé části tedy byly nazvány takto:

- I. Probud'te se! Bude tančit sluníčko znovu tříbarevné.
- II. Sny se mizí. Krutý meč se v ruce leskne.
- III. Tato země je naše, tato města jsou naše.
- IV. Zpátky do vod zapomnění.
- V. Vydřet – s písní, s tichostí.
- VI. Písňové obrození – čas naděje.
- VII. Finále – Nechť věčně žiješ, Lotyšsko!

Každý cyklus uvádí personifikovaná představa Písně, jejíž role se ujala sopránová zpěvačka Karmena Radovska. Patriotický a při tom velmi symbolický text vytvořila Māra Zālīte na hudbu Mārtiņše Braunse s názvem *Latvijas radīšana* (Vytváření Lotyšska). V VII. části Píseň nevystupuje, ale objevuje se až na závěr na třetím koncertu. Poeticky je tedy vyjádřena komplikovaná cesta Lotyšska v jeho historii, vznik, krize a opětovné nabytí nové svobody za pomoci písně. Do tématických celků prvního koncertu jsou tak zakomponovány písně s tematikou běhu historie národa, výběr písní vždy odpovídá konkrétní fázi stavu národa. Z počátku tak zazněly písně spojené s lotyšskou historií a odkazem, ke staré tradici jako E. Dārziņš *Mūžam zili* (Věčně modré), E. Melngailis *Senatne* (Dávné časy), pak hrdé vlastenecké písně např. Alfr. Kalniņš *Latvju himna* (Lotyšská hymna), které se mění v elegičtější a pokornější písně, např. I. Kalniņš *Lūgšana* (Modlitba). Znovu je pak zdůrazněna úloha písně, podpořená např. písněmi J. Karlsonse *Mana dziesma* (Moje píseň) či P. Plakidise *Ar dziesmu dzīvībā* (V životě s písní), které následují další písně v národním duchu, mezi nimi i velmi oblíbená a symbolická píseň J. Vītols *Gaismas pils* (Hrad světla). Vše pak zakončuje vřelá slavnostní skladba plná naděje od R. Paulse *Manai dzimtenei* (Mé rodné zemi) a v písni majestátně vyjádřené přání J. Mediņš *Tev mūžam dzīvot, Latvija* (Věčně žij, Lotyšsko), která naposledy zazněla na svátcích v roce 1938.

²⁵³ Tamtéž, s. 2189.

²⁵⁴ Dle A. Šturms komentujícího XX. svátky písní ovšem tato forma teoreticky neodpovídala oratoriu a dala se spíše považovat za hudební koláž. Podle ŠTURMS, Arnolds, Divdesmitie vispārējie latviešu dziesmusvētki, In *Latvju mūzika* 20, 1991, s. 2167.

Svētku ieskaņa

Dziesma

Esmu es dziesmu vai vaidis –
pazīt nav viegli tās skaņas
kas ceļas,
iz mūžīgām vien zinu šī zemi
Dzimstot vien zinu šo zemi
un skaņas,
kas ceļas
iz mūžīgām radību sāpēm.
Zvaniņi pļāvās un sirdpukstu zvani,
Sudraba mēlītes villaiņu galos,
Zvārguļi sīkie un dievnamu zvani –
Dzīvas man vajaga balss,
Dzīvas man vajaga sirds,
Teiciet – vai ir kas vēl dzīvs?

I

Dziesma

Sirds manai tautai kā dievnams.
Pār mūžības jūru es laižos
Un redzu –
No zudības ūdeņiem chas
Cietzeme jauna:
Tai meklējiet vārdu!

II

Dziesma

Šai zemei būs rasties no tevis.
Asins būs ūdens, miesa būs māls.
Vai tam!
Kurš aizmirsīs kādreiz,
Kas ir šis ūdens un kas ir šis māls!
Brāli, tu esi šī zemē!

III

Dziesma

Sirds manai tautai kā dievnams.
Pār mūžības jūru es laižos
Un redzu –
No zudības ūdeņiem chas

Úvod svátků

Píseň

Jsem píseň nebo sten –
Rozeznat není lehké ty zvuky,
co povstávají
z věčných bolestí bytí.
Rodíc znám tuto zemi
a zvuky,
co povstávají
z věčných bolestí bytí.
Zvonečky na loukách a zvony tlukotu srdce
Stříbrné jazýčky na koncích plédu,
Drobné zvonečky a chrámové zvony –
Živý potřebuji hlas,
Živé potřebuji srdce,
Řekněte – co je ještě živé?

I.

Píseň

Srdce je pro můj národ jako chrám.
Přes moře věčnosti letím
A vidím –
Z vod zapomnění povstávají
Nová pevnina:
té hledejte jméno!

II.

Píseň

Tato země vznikne z tebe.
Krev bude voda, tělo bude hlína.
Běda tomu!
Který někdy zapomene,
Co je tato voda a co je tato hlína!
Bratře, ty jsi tato země!

III.

Píseň

Srdce je pro můj národ jako chrám.
Přes moře věčnosti letím
A vidím –
Z vod zapomnění povstávají

Cietzeme jauna!
Un zemei ir vārds!

IV

Dziesma

Nāve midzeni meklē un atrod.
Tēvzemē manā rok savu krustu.
Atpakaļ
Zudības ūdeņos grimst
Cietzeme jaunā!
Kur paliek tavs vārds?

V

Dziesma

Blakus cirvim, kas saknes cērt,
Mani pirksti, kas saknes sien.
Es zinu –
No dziesmām un klusēšanas
Laiks dara zemi.
Un manī dzīvo tās vārds.

VI

Dziesma

Sirds manai tautai kā dzirnakmens.
Pār mūžības jūru es laižos
Un redzu –
Atkal dzimstošu zemi,
Topošu dziesmās un eidos.
Un zemei ir Latvijas vārds.
Mūžīgas Latvijas vārds.

Svētku izskaņa

Dziesma

Esmu es dziesmu vai vaids –
pazīt nav viegli tās skaņas
kas ceļas,
iz mūžīgām vien zinu šī zemi
un skaņas,
kas ceļas
iz mūžīgām radību sāpēm.
Mūžīgi dzimstu caur juks,

Novā pevnina!
A zemē má jméno!

IV.

Píseň

Smrt hledá noru a nachází ji.
V otčině mojí kope svůj kříž.
Zpátky
do vod věčnosti se potápí
Nová pevnina!
Kde zůstává tvoje jméno?

V.

Píseň

Vedle seker, co kořeny sekají
Moji prsty, co kořeny svazují.
Vím –
Z písni a ticha
Čas udělal zemi.
A ve mně žije to jméno.

VI.

Píseň

Srdce je pro můj národ jako mlýnský kámen.
Přes moře věčnosti letím
A vidím –
Znovu rodící se zemi,
Formující se v písních a sténáních.
A země má jméno Lotyšsko.
Jméno Věčné Lotyšsko.

Závěr svátků

Píseň

Jsem píseň nebo sten –
Rozeznat není lehké ty zvuky,
co povstávají
z věčných bolestí bytí.
Rodíc znám tuto zemi
a zvuky,
co povstávají
z věčných bolestí bytí.

ceļos iz sirdīm un balsīm,
 Dzīvas man vajaga balss.
 Dzīvas man vajaga sirds.
 Zvaniņi pļāvās un sirdspukstu zvani,
 Sudraba mēlītes villaiņu galos,
 Zvārzguļi sīkie un dievnamu zvani,
 Teic: viss ir dzīvs,
 Viss šajņ mirklī ir dzīvs,
 Mūžīgi mūžos būs dzīvs.

Věčně se rodím skrze vás,
 povstávám ze srdcí a hlasů,
 Živý potřebuji hlas,
 Živé potřebuji srdce.
 Zvonečky na loukách a zvony tlukotu srdce
 Stříbrné jazýčky na koncích plédu,
 Drobné zvonečky a chrámové zvony –
 Říkají: vše je živé,
 Věčně v životech bude živé.

Silným projevem národního cítění a zjevným důkazem národnostní funkce svátků byl ovšem také druhý koncert s názvem *Tautasdziesma* (Lidová píseň). Jak je patrné z názvu, tento koncert je složený pouze z lidových písní²⁵⁵ a právě prezentace lidových písní v sobě nese silný odkaz na podstatu a počátek svátků písní. Je tak poukázáno na dávné kulturní bohatství a představena národní hrdost na významnou část této lotyšské kultury. „*Píseň – strážce a pevnost lotyšského národa. To jsou lidové písně, písně naděje a víry.*“²⁵⁶

Zaznělo mnoho klasických aranží, nejvíce od E. Melngailise, a to celkem osm písní mezi nimi např. *Tumša nakte, zaļa zāle* (Temná noc, zelená tráva), na začátek a na závěr *Lokatiesi, mežu gali* (Skloňte se, konce lesů) či *Beidzamās rozēs* (Poslední růže).

V první části pak střídavě zněly písně zpívané ženským a mužským sborem, čímž bylo dosaženo kontrastu, který hezky vyvrcholil v okamžiku, kdy mužský a ženský sbor prošel mezi diváky a spojil se v jeden. Druhou část pak již zpíval smíšený sbor. Před tím však ještě zpěvačky Ingūna Lagzdiņa z Kuronska a Anīta Garanča z Vidzeme hlavním dirigentům a organizátorům zazpívaly tzv. *apdziedāšanas dziesmas* – jakési písňové boje, které zobrazují určitou formu „škádlení“ prostřednictvím písní, předváděné jako součást folklorního rituálu na událostech jako svatba, křtiny apod.²⁵⁷ Spojený mužský a ženský sbor je při tom podporoval zpíváním folklorního refrénu *kaladū, kaladū*.²⁵⁸ Tato velmi folklorní manifestace v sobě nesla vazbu na staré národní tradice a byla tak mohutným prostředkem probuzení

²⁵⁵ První a třetí koncert také zahrnoval některé lidové písně, ovšem v relativně malé míře.

²⁵⁶ SARKANE, Ligita, Par tautu, likteni un dziesmu, In *Latvju mūzika* 20, 1991, s. 2187.

²⁵⁷ Více o těchto písňích na svatbách viz PAROLEK, Radegast, *Lotyšská literatura*, 2000, s. 40–41.

²⁵⁸ ŠTURMS, Arnolds, Divdesmitie vispārējie latviešu dziesmusvētki, In *Latvju mūzika* 20, 1991, s. 2170–2171.

národní hrdosti a spjatosti s národem. „*Krásná folklorní atmosféra vzala všechny do dávné, vzdálené minulosti lotyšského národa.*“²⁵⁹

Významným krokem bylo to, že zazněly i úpravy lidových písní exilových skladatelů a některé písně na koncertě vedli i dirigenti z exilových zemí z USA, Kanady aj.²⁶⁰ Symbolicky tak byla propojena hudba těchto dvou odtržených částí národa.

Celkově měly lidové písně velmi silný emocionální vliv a promítlo se v nich nejvíce spojení národní identity s historií a starým zpívaným folklorem. Podobně jako v období prvního obrození byla i další budoucnost národa spojena s lidovými písněmi. Jak shrnuje v komentáři koncertu exilový účastník Arnolds Šturms: „*Poslouchali jsme naši minulost a ta posílila budoucnost.*“²⁶¹

Na posledním koncertu *Dzīvības dziesma* (Píseň života) zazněly písně patriotické i lyrické, lidové písně vedle autorských. Některé byly zpívány již na předchozích dvou koncertech. Možnost svobodné volby repertoáru dala prostor pestrému výběru písní ze všech předcházejících období, a rovněž i těm, které zazněly pouze v exilu. Projevila se tak snaha ukázat „to nejlepší“ během lotyšské historie.

Některé písně také zazněly vůbec poprvé na všeobecných svátcích písní. Mezi ty patří velmi významná píseň z roku 1988 *Saule, Pērkons, Daugava* (Slunce, Pěrkons, Daugava) od M. Braunse, autora hudebních pasáží Písně na prvním koncertu, která měla velký ohlas už v roce 1989, kdy zazněla na Svátcích písní školní mládeže (*Skolu jaunatnes dziesmu svētki*).²⁶² Text básníka Rainise je charakteristický velmi mytologickým obsahem a odkazem na lotyšské historické symboly. V názvu písně vystupují mytologické postavy Saule (Slunce) a Pērkons (Hrom) jako bohové starého lotyšského náboženství a personifikovaná řeka Daugava jako národní symbol Lotyšska, opěvovaná i v jiných písních. Kromě nich se v textu objevují i jiné odkazy na folklor a mytologii, vystupuje zde bůh Dievs typicky pro dainy ve zdvojnásoběném tvaru Dieviņš nebo odkaz na pověst o vzniku řeky Daugavy.

Tato píseň svým poetickým textem, který stejně jako lotyšské dainy nevyužívá rýmu, zobrazuje historický tragický osud Lotyšska, které bylo již od 14. století pod nadvládou jiných

²⁵⁹ Tamtéž, s. 2171.

²⁶⁰ Podle téhož, s. 2169.

²⁶¹ Tamtéž, s. 2172.

²⁶² Podle GRAUZIŅA, Ilma, *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*, 2004, s. 184.

zemí. Tito uchvatitelé vystupují v písni jako *velni* (čerti), typické negativní, zlé nadpřirozené bytosti lotyšského folkloru a mytologie.

V konkrétní podobě text zapadá do kontextu vzpoury vůči nadvládě Sovětského svazu. V písni je patrné patriotické vzepření, opírající se o pomoc nadpřirozených bytostí lotyšské staré mytologie. Zde se tak opět projevuje fakt, že právo na identitu a potažmo tak nezávislost, je spojeno do určité míry s vlastní historií a folklorem.

Tato píseň se tak také díky své symbolice a odkazu k dávné historii a poetickou cestou revoltujícímu textu, ale také díky hymnické slavnostní podobě hudby, stala hymnou třetího obrození.

Saule, Pērkons, Daugava

Saule Latvi sēdināja
Tur, kur gali satiekas,
Balta jūra, zaļa zeme
Latvei vārtu atslēdziņa.

Latvei vārtu atslēdziņa,
Daugaviņa sargātāja,
Sveši ļaudis vārtus lauza,
Jūrā krita atslēdziņa.

Zilzibēņu pērkons spēra,
Velniem nēma atslēdziņu,
Nāvi dzīvi Latve slēdza,
Baltu jūru, zaļu zemi.
Nāvi dzīvi Latve slēdza,
Baltu jūru, zaļu zemi.

Saule Latvi sēdināja
Baltas jūras maliņā,
Vēji smiltis putināja,
Ko lai dzēra Latvju bērni?

Saule lika Dieviņami,
Lai tas raka Daugaviņu.
Zvēri raka, Dieviņš lēja
No mākoņa dzīvūdeņi.

Slunce, Pērkons, Daugava

Slunce Lotyšsko usadilo,
Tam, kde se konce setkávají,
Bílé moře, zelená zem,
Lotyšsku je klíček od brány.

Lotyšsku je klíček od brány,
Daugava ochránkyně,
Cizí lid bránu prolomil,
Do moře spadl klíček.

Modrým bleskem hrom udeřil,
Čertům vzal klíček,
Smrt, život Lotyšsko zamklo,
Bílé moře, zelenou zem.
Smrt, život Lotyšsko zamklo,
Bílé moře, zelenou zem.

Slunce Lotyšsko usadilo,
Na kraji bílého moře,
Větry písek rozptýlil,
Co mají pít lotyšské děti?

Slunce řeklo Božíčkovi,
Aby vyhloubil Daugavu,
Zvířata hloubila, Božíček lil,
Z mraku živou vodu.

Dzīves ūdens, nāves ūdens
 Daugavā satecēja,
 Es pamērcu pirksta galu,
 Abus jūtu dvēselē,
 Nāves ūdens, dzīves ūdens,
 Abus jūtam dvēselē.

Saule mūsu māte,
 Daugav' sāpju aukle,
 Pērkons velnu spērējs,
 Tas mūsu Tēvs.

Živá voda, mrtvá voda,
 V Daugavě se stekla,
 Namočil jsem konec prstu,
 Obě jsem ucítil v duši,
 Živá voda, mrtvá voda,
 Obě jsem ucítil v duši.

Slunce naše matka
 Daugava chůva bolesti,
 Pērkons čertů bijec,
 To je náš Otec.

Velmi symbolická píseň právě pro období třetího obrození a zpívající revoluce je rovněž píseň R. Paulse *Manai Dzimtenei* (Mojí rodné zemi), která stejně jako předcházející zazněla na prvním i třetím koncertu. Ačkoliv byla součástí repertoáru už od XVII. svátků, svým textem zapadala do boje za nezávislost. Hlavní roli hraje opět symbol Lotyšska – řeka Daugava a lotyšský mladík vyjádřený poetickým slovem *bāleliņš* často se objevujícím v dainách. Píseň je oslavou rodné země, svátků písní a nezlomné naděje. Lze v ní také nalézt přímé odkazy na slavné lotyšské písně *Lauztās priedes* a *Gaismas pils*.

Manai dzimtenei

Man stāstīja Daugaviņ,
 kā liktenis vīdamās,
 Dziesma savus svētkus svin
 Ar bāliņu celdamās.
 Tā dziedāja bāleliņš,
 Pret likteni stāvēdams,
 Viņa dziesmā gadu simts
 Kā mūžiņis krāsojās.

Vēl nāks piektais gads,
 Asins lietus līs,
 Un visaugstākās priedes nolauzīs.
 Iesim strēlniekos,
 Dziesma vētru sēs,
 Mūžam gaismas pils
 Kalnā gaviļēs.

Mojí rodné zemi

Vyprávěla mi Daugava,
 Jako osud když se vinula
 Píseň svoje svátky slaví
 Když s mladíkem se pozvedla
 Tak zpíval mladík,
 Když proti osudu stál
 V jeho písni století
 Jako věčnost se vybarvilo.

Ještě přijde pátý rok,
 Krvavý déšť bude padat,
 A nejvyšší borovice se zlomí.
 Pojd' me ke střelcům,²⁶³
 Píseň bouři zaseje,
 Věčně hrad světla
 V kopci zajásá.

²⁶³ Pravděpodobně myšleno Strēlnieku laukums (Náměstí Střelců).

Lai balstiņis vīdamās,
Pār novadu aizvijās,
Dziesma savus svētkus svin,
Ar bāliņu celdamās.
Tā dziedāja bāleliņš,
Ar Daugavu nemirstīgs,
Viņa dziesmā gadu simts
Kā mūžiņis krāsojās.

Cauri sirdīm mums
Lauztās priedes augs,
Jaunā gaitā mūs
Jauni rīti sauks.
Tālāk mūžībā
Dziedot iesim mēs,
Mūžam gaismas pils
Kalnā gaviļēs.

At' když hlásek se linul
Přes kraj se klikatil,
Píseň svoje svátky slaví,
Když s mladíkem se pozvedla
Tak zpíval mladík,
S Daugavou nesmrtelný,
V jeho písni století
Jako věčnost se vybarvilo.

Skrz srdce nám
Zlomené borovice porostou,
Na nové cestě nás
Nová rána zavolají.
Dál ve věčnosti
Zpívající půjdeme
Věčně hrad světla
V kopci zajásá.

9. Závěr

V předešlých kapitolách byly popsány svátky písni od jejich začátku, uvedena fakta, která svátkům předcházela, a byla analyzována podstata tohoto fenoménu. Vývoj sborového zpěvu, který v lotyšských kruzích nacházel velký ohlas už kvůli jejich staré tradici zpěvu spojené s lidovými písněmi – dainami, a sílící národní cítění daly vzniknout nenahraditelné události v historii lotyšského národa.

Svátky písni našly předlohu v německých svátcích písni, ovšem od počátku byly Lotyši pojímány svoji podstatou rozdílně, a to zejména v národním aspektu svátků. Ukazuje se, že národní myšlenky a politické cíle se na svátcích významnou měrou podílely. Svátky se stávaly velmi silným prostředkem pro dosažení určitých cílů, manifestací názorů a ideologií, ať už politických nebo i osobních. Od počátku umělecká část svátků byla ovlivňována vedlejšími faktory. Silným prostředkem, jenž tomuto napomáhal, byla zmiňovaná jednota, kterou Dace Bula spojuje s myšlenkou sebeurčení Lotyšů jako národa zpěváků. Faktem je, že pokud odhlédneme od ostatních faktorů, jednotící síla svátků byla jejich velmi silným charakteristickým rysem. Jednotlivé svátky a jejich organizátoři tohoto faktu využívali pro svůj účel.

Už první svátky v roce 1873 nesly velmi silné praktické pohnutky. Pro Lotyšskou řížskou společnost, která svátky organizovala, bylo pořádání svátků možností, jak se vymanit z krize a existenční nejistoty. Zároveň se staly svátky místem pro vyjádření národních idejí a konkrétních myšlenek jejich propagátorů, což se potom rozvinulo v dalších svátcích, kdy se postavení svátků i lotyšských národních představitelů začalo upevňovat. Postupně se tak prohluboval národní význam svátků.

Oproti tomu svátky v roce 1938 a 1960 byly oboje už velmi jasně pod silným politickým vlivem, který se odrážel jak přímo v průběhu svátků, tak i v repertoáru. Zatímco však IX. svátky využívaly národní tradice ve vyexponované míře, XIII. již socialistické svátky tyto národní rysy naopak potlačovaly. Ač by se tedy mohlo zdát, že tyto dvojice svátky stojí na opačných pólech, naopak jsou si velmi blízké ve zneužití státní politickou ideologií. Odstínově rozdílné hodnocení a přijímání těchto svátků samotnými Lotyši je pochopitelné pod vlivem jejich vlasteneckého cítění. Nutno však podotknout, že jakýkoliv politický vliv má na estetickou hodnotu umělecké sféry většinou negativní dopad. Proto i u některých písni z repertoáru v roce 1938 by se o jejich umělecké kvalitě dalo polemizovat. Socialistické

svátky však účelně narušovaly základní národní princip svátků, a to zejména v obrovském nárůstu písní nelotyšských autorů v repertoáru.

Také svátky v roce 1990 byly silným politickým manifestem. Jen těžko bychom na ně mohli nahlížet jako na zcela spontánní a neúčelné. V tak komplikované době, jakým bylo období třetího obrození a vymanění se z vlivu a područí Sovětského svazu, měla událost s tak silnou jednotící silou velký význam a potenciál. Tomu odpovídal celý koncept svátků a jejich program.

Na repertoáru svátků jsme se pokusili demonstrovat i to, jakým způsobem svým obsahem ovlivňovaly ideově. Všechny čtyři svátky, ač se odehrávaly v rozdílných dobách s rozdílnými podmínkami, nesly společné charakteristické rysy. Mocnými prostředky z národního hlediska byly lidové písně a autorské písně s patriotistickým obsahem.

Během I. svátků v roce 1873 to byly lidové písně, které tvořily základ. Ukazovaly na lotyšský kulturní odkaz a dávaly Lotyšům, kteří se opírali o Herderovy ideje, právo na vlastní sebeurčení na základě tohoto odkazu. Vlastenecké písně byly vzhledem k politickým podmínkám a cenzuře omezené a opatrně formulované²⁶⁴, přesto některé zazněly, ať už tomu bylo třeba mimo oficiální program hlavního koncertu jako např. pozdější hymna *Dievs, svētī Latviju*.

V roce 1938 stály lidové písně vedle patriotistických, aby pomáhaly utvářet nacionální a jednotnou atmosféru svátků. Lidové písně jako stará kulturní folklorní tradice zapadala do antimodernistických tendencí ve 30. letech.

Lidové písně v roce 1960 získaly další význam. Lidová píseň se stala jedním z možných a nepronásledovaných způsobů, jak poukázat na odkaz národní tradice. Bylo ovšem zařazeno i mnoho lidových písní ostatních svazových republik. Vlastenecké písně byly spojeny se socialistickým Lotyšskem a Sovětským svazem, jinak se národní myšlenky omezily převážně do písní o rodné zemi nebo byly vyjadřovány skrytě.

Na svátcích v roce 1990 naopak zaznělo velké množství patriotistických písní. Lidové písně navíc dostaly svůj vlastní prostor v celém samostatném koncertu. Vzhledem k povaze těchto svátků to opět ukazuje na silnou provázanost myšlenky národní identity s lidovou písní.

²⁶⁴ Národní myšlenky se v té době teprve formulovaly, navíc lotyšské autorské písně byly na svém začátku.

Při nahlížení na svátky písní v současné době je třeba konstatovat, že jasně převažuje estetická funkce svátků. Přesto však nelze národní a jednotící prvek svátkům upřít i dnes. Lotyšská tendence zpívat spontánně lidové písně při různých významných státních svátcích, zejména pak spojených s nezávislostí a svobodou, jsou stále velmi silné. Proto je oprávněná naděje, že pokud by se Lotyšsko znovu ocitlo v situaci, kdy by byla ohrožena či přímo potlačena jeho suverenita, svátky písní by se znovu staly významným jevištěm národní hrdosti a nenásilného odporu.

Seznam použité literatury:

Literatura:

Baltica '88. Rīga: E.Melngaiļa Republikas tautas mākslas un kultūras izglītības darba zinātniski metodiskais centrs, 1988.

BAUMANIS, Arturs. Pirmos Dikļu dziesmu svētkos atceroties. 1864-1839. In *Pirmo latviešu dziesmu svētku 75 gadu atceres svinības Dikļos*. Rīga: Pagalms, 1939, s.I-VIII.

BĒRZIŅA, Vizbulīte. Latviešu mūzika komunistu režimu varā. In *Latvju mūzika*, 1992, č. 21, s. 2296–2300.

BĒRZIŅŠ, Alfrēds. *IX vispārējie latviešu Dziesmusvētki*, 1938, v úvodu bez stránkování.

BĒRZKALNS, Valentīns. *Latviešu dziesmu svētku vēsture: 1864–1940*. Brooklyn: Grāmatu draugs, 1965.

BĒRZKALNS, Valentīns (uveden pod zkratkou J.Dz.). *Dziesmu svētki okupētajā Latvijā*. In *Latvju mūzika*, 1968, č. 1, s. 45–63.

BRAUNS, Joachims. *Raksti*. Rīga: Musica Baltica, 2002.

BRŪMANE, Ginta. Totalitārisma ikonogrāfija: Latvijas padomju politiskais plakāts, 1945–1965. gads. In *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs, 1940–1991*. Rīga: Latvijas vēstures institūts, 2009, s. 327–353.

BULA, Dace. *Dziedātājtauta: Folklorā un nacionālā ideoloģija*. Rīga: Zinātne, 2000.

BULA, Dace. Latvian Folksongs: Collected, Published and Studied. In *Singing the Nations: Herders's Legacy*. Trier: Wissenschaftlicher Verlag, 2008, s. 7–29.

BULA, Dace. The singing nation: The tradition of latvian folk songs and the self-image of the nation. In *Humanities and social science*. Latvia, 1996, č. 2/11, s. 4–32.

EGLENTĀLS, Roberts. *Seši latvju vispārējie dziesmu svētki: 1873–1926*. Rīga: Latvju Kultūra, 1928.

EGLĪTIS, Oļģerts. *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*. Cambridge, MA: Albert Einstein Institution, 1993.

GORBUNOVS, Anatolijs. Dziesmusvētkus atklājot. In *Latvju mūzika*, 1991, č. 20, s. 2186.

GRAUZDIŅA, Ilma. *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*. Rīga: Musica Baltica: 2004.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009.

IX Latviešu dziesmu svētki. Rīga: IX. dziesmusvētku rīcības komiteja, 1938.

JOHANSONS, Andrejs. *Latvijas kultūras vēsture 1710–1800*. Stockholm: Daugava, 1975.

Latviešu kora fenomēns. Rīga: Jumava, 1998.

LINDENBERGS, Jānis, *Latviešu kora literatūra I daļa*. Rīga: Musica Baltica, 1998.

NEIKENS, Juris. Dzīves gājums. In *Savas tautas skolotājs Juris Neikens*. Cēsis: Autos, 2008, s. 11–15.

Padomju Latvijas 20. gadadienai veltītie Dziesmu svētki. Rīga: Republikāniskā dziesmu svētku komisija, 1960.

PAROLEK, Radegast. *Lotyšská literatura: vývoj a tvůrčí osobnosti*. Praha: Bohemika, 2000.

PAVLOVS, Oļegs. *Latvija tevī un pasaulē*. Rīga: Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija, 2000.

Pirmie vispārīgie Latviešu dziedāšanas svētki Rīgā no 26. līdz 29. jūnijam 1873. gadā. Rīga: Buši, 1873.

SARKANE, Ligita. Par tautu, likteni un dziesmu. In *Latvju mūzika*, 1991, č. 20, s. 2187–2194.

STRAUBE, Gvido. *Hernhūtieši*. In *Sarunas IX*. Rīga: Jaunā akadēmija, 2008.

ŠTOLL, Pavel. *České kontexty lotyšských kulturních tradic*. Praha, 2011. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta.

ŠTURMS, Arnolds. Divdesmitie vispārējie latviešu dziesmusvētki. In *Latvju mūzika*, 1991, č. 20, s. 2167–2179.

ŠVEC, Luboš. *Dějiny pobaltských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996.

TISENKOPFS, Tālis. Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā. In *Latvijas zinātņu akadēmijas vēstis*, 1995, č. 9/10, s. 40–48.

URTĀNS, Aigars. Padomju cenzūra Latvijā līdz 1990. gadam. In *Okupācijas režīmi Baltijas valstīs, 1940–1991*. Rīga: Latvijas vēstures institūts, 2009, s. 50–76.

VLACHOVÁ, Klára, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě*. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2004, roč. 40, č. 4, s. 489–508.

WIENKER-PIEPHO, Sabine. Herder and the development of his Volkslied Concept during his Time in Riga. In *Singing the Nations: Herders's Legacy*. Trier: Wissenschaftlicher Verlag, 2008, s. 30–39.

ZELČE, Vita. IX latviešu dziesmu svētki – Kārļa Ulmaņa Latvijas mūžības zvērests. In *Latvijas Arhīvi*, 2008, č. 2, s. 106–148.

XX Vispārējie Latviešu dziesmu svētki. Rīga: E. Melngaiļa Tautas mākslas centrs, 1990.

Elektroniskie avoti (pārbaudīti 20. 7. 2012):

Periodika:

Ar augstas valdības atļaušanu. In *Mājas Viesis* [online], 10. 3. 1873, č. 10, s. 78. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_mavi1873n10|article:DIVL66|query:swehtkus|issueType:P

AUGUSTS, Gvido, Jānis Muncis un latviešu masu propagandas teātris. In *Jaunā Gaita* [online], 1973, roč. 18, č. 96. Dostupné z: http://zagarins.net/jg/jg96/JG96_Augusts-par-Munci.htm

AUGUSTS, M. Kā Latvijā izveidojās koru dziesmas un pirmie dziesmu svētki. In *Ārpusskola Izglītība* [online], 1. 6. 1926, č. 06-07, s. 285–294. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#issue:/p_001_ariz1926n06-07|article:DIVL264|issueType:P

Dažādas ziņas. In *Latviešu Avīzes* [online], 21. 3. 1873, č. 12, s. 90. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_laav1873n12|article:DIVL28|query:swehtkus|issueType:P

Svētku gājiens. In *Mūzikas Apskats* [online], 1. 7. 1938, č. 07-09, s. 193–195. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pp|issue:/p_001_muap1938n07-09|article:DIVL72|page:12|query:svetku_gajienu|issueType:P

Tev Mūžam dzīvot, Latvija! In *Lauku Pastnieks* [online], 01. 7. 1938, č. 29-30, s. 298–299. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_laup1938n29-30|article:DIVL20|query:Prezidenta_uzruna_dziesmu_svetkos_Prezidenta_uzruna|issueType:P

VĪTOLIŅŠ, Andris. Par tautas dziesmu meldījām. In *Jaunā Gaita* [online], 1963, roč. 8, č. 44. Dostupné z: http://zagarins.net/jg/jg44/JG44_Vitolins.htm

Uzvaras laukuma būvei 2 mēnešos ziedoti 690.000 ls. In *Tēvijas Sargs* [online], 31. 7. 1936, č. 31, s. 1. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#issue:/p_001_tesa1936n31|article:DIVL49|query:Uzvaras laukumaUzvaraslaukumu|issueType:P

Uzvaras laukumam ziedots jau Ls 750.000. In *Smiltenes Ziņas* [online], 07. 8. 1936, č. 32, s. 6. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pp|issue:/p_001_smzi1936n32|article:DIVL139|query:Uzvaras laukumam Uzvaras laukumu|issueType:P

Vispārīgu latviešu dziedāšanas svētku. In *Latviešu Avīzes* [online], 25. 4. 1873, č. 17, s. 131–132. Dostupné z: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:/p_001_laav1873n17|article:DIVL41|page:3|query:svehtku|issueType:P

Dalši zdroje:

KURSIETIS, Andris. Latviešu dziesmu svētku vēsture. *XIII Vispārējie dziesmu svētki ASV Milvokos, no 4.–8. jūlijam* [online]. 2010-2012. Dostupné z: http://www.latviansongfest2012.com/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=66

Latvijas literatūras centrs. *Vilis Plūdons (1874–1940) – Biography* [online]. Dostupné z: <http://www.literature.lv/en/dbase/autors.php?id=201>

Latvijas Nacionālā digitālā bibliotēka. *Latviešu dziesmu svētki (1864-1890)* [online]. Dostupné z: <http://dziesmusvetki.lndb.lv/>

Letonika. *Rainis* [online]. 2011. Dostupné z: <http://www.letonika.lv/literatura/section.aspx?id=2189826>

LNĚNIČKA, Libor. *Vybrané texty z politické geografie* [online]. 2011. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js11/geo/web/pages/narodni-identita-nacionalismus.html>

Music in Latvia. *Leonīda Vīgnera dziesmu svētkos diriģētās dziesmas* [online]. Dostupné z: http://www.music.lv/conductors/Leonids_Vigners/Dziesmu_svetkos.htm

Nathionalanthems.info. *Russia: The Patriotic song* [online]. Dostupné z: <http://www.nationalanthems.info/ru-00.htm>

TISENKOPFS, Tālis. *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē* [online]. Rīga, 2002. Dostupné z: <http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/petijumi.html>

UNESCO Latvijas Nacionālā komisija. *Baltijas Ceļš – cilvēku ķēde trīs valstu vienotiem centieniem pēc brīvības* [online]. 2010. Dostupné z: http://www.atmina.unesco.lv/page/Baltijas_cels

UNESCO Igaunijas Nacionālā komisija, UNESCO Latvijas Nacionālā komisija, UNESCO Lietuvas Nacionālā komisija. *Baltijas ceļš – cilvēku ķēde trīs valstu vienotiem centieniem pēc brīvības* [online]. 2008. Dostupné z: <http://www.balticway.net/index.php?hl=lv>

Vikipēdija. *Vilis Plūdons* [online]. Dostupné z: http://lv.wikipedia.org/wiki/Vilis_Pludons

www.dziesmas.lv [online]. 2010. Dostupné z: www.dziesmas.lv

www.dziesmuteksti.lv [online]. Dostupné z: www.dziesmuteksti.lv

YouTube. *Baltijas Ceļš. Baltic Way. Raw footage (1 of 3)* [online video]. 2012, nahrané 10. 08. 2009. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=CNVQvZfz3G0&feature=related>

YouTube. *Baltijas Ceļš. Baltic Way. Raw footage (2 of 3)* [online video]. 2012, nahrané 10. 08. 2009. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=ICDrSn217Kw&feature=relmfu>

YouTube. *Baltijas Ceļš. Baltic Way. Raw footage (3 of 3)* [online video]. 2012, nahrané 12. 08. 2009. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=SZrTNzxhZdI&feature=relmfu>

ZEIFERTS, Teodors. Alunāns. In *Latviešu rakstniecības vēsture* [online]. Rīga: Zvaigzne, 1993. Dostupné z: <http://www.korpuss.lv/klasika/Senie/Zeiferts/9.%202.dala/3cina/2.Alun.htm>

ZEIFERTS, Teodors. Kaudzītes Matīss un viņa laika biedri. In *Latviešu rakstniecības vēsture*. [online]. Rīga: Zvaigzne, 1993. Dostupné z: <http://www.korpuss.lv/klasika/Senie/Zeiferts/9.%202.dala/3cina/7.KM.htm>